

Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats de la UIB

Primer informe de situació

1. Presentació

1.1. L'observatori

Un dels efectes de l'expansió de l'anomenat estat del benestar ha estat el desenvolupament de sistemes de finançament per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'educació superior, amb la qual cosa s'ha tallat el vincle amb la idea clàssica d'una universitat elitista, que s'ha canviat per un model d'universitat obert al conjunt de la societat.

No obstant això, fins i tot en el cas dels països on el sistema d'educació superior és més universalitzat, existeixen formes de desigualtat social que exclouen determinats sectors de la població de la formació superior.

Així, la baixa presència de dones en determinades titulacions, l'exclusió de minories ètniques i religioses, la marginació per factors socials i culturals o les barreres amb les quals s'han d'enfrontar les persones discapacitades posen de manifest la desigualtat d'oportunitats en l'accés a la formació universitària.

En aquest marc, el 9 d'octubre de 1998, organitzada per la UNESCO, es va fer la Conferència Mundial d'Educació Superior, que va elaborar una Declaració Mundial per a l'Educació Superior al Segle XXI: Visió i Acció. Aquesta conferència va dedicar una especial atenció a la igualtat d'oportunitats, considerada com un dels principals reptes amb els quals s'ha d'enfrontar l'educació superior.

En aquest sentit, l'article 3 de l'esmentada declaració es refereix a la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'educació superior en els termes següents:

«En harmonia amb l'article 26.1 de la Declaració Universal dels Drets Humans, l'admissió a l'educació superior hauria de basar-se en el mèrit, la capacitat, els esforços, la perseverança i la dedicació mostrats per qui cerca d'accedir-hi, i això pot ocórrer en qualsevol moment al llarg de la vida, amb el reconeixement degut d'habilitats prèviament adquirides. Així doncs, no es pot acceptar cap discriminació en l'accés a l'educació superior basada en arguments de raça,

gènere, llengua o religió, o en distincions econòmiques, culturals o socials, o discapacitats físiques.

»L'equitat d'accés a l'educació superior ha de començar reforçant i, si és necessari, reordenant les seves relacions amb la resta dels nivells de l'educació, particularment amb l'educació secundària. Les institucions d'educació superior s'han de veure com a part d'un sistema més ampli que comença amb la primera infantesa i l'educació primària i continua al llarg de la vida.

»Les institucions d'educació superior han de treballar en col·laboració activa amb els pares, les escoles, els estudiants, els grups socioeconòmics i les comunitats. L'educació secundària no solament ha de preparar candidats qualificats per a l'accés a una educació superior perquè desenvolupin la capacitat d'aprendre sobre una àmplia base, sinó que també ha d'obrir el camí a la vida activa proporcionant entrenament per a una àmplia gamma de treballs. I l'accés a l'educació superior ha de seguir obert als qui acaben amb èxit l'escola secundària, o el seu equivalent, o presentant qualificacions d'entrada com més àmplies millor, en qualsevol edat i sense cap discriminació.

»L'accés a l'educació superior per als membres d'alguns grups particulars, com ara col·lectius indígenes, minories culturals i lingüístiques, grups de risc, els qui viuen sota ocupació i els qui pateixen discapacitats, s'ha de facilitar activament, per tal com aquests grups, com a col·lectivitats i com a individus, poden tenir experiència i talent de gran valor per al desenvolupament de les societats i de les nacions. L'ajuda material especial i les solucions educatives poden ajudar a superar els obstacles d'aquests grups, tant en l'accés com en la continuació de l'educació superior.»

Igualment, a l'article 4 de l'esmentada declaració es fa especial referència a un objectiu transversal com és ara la participació de les dones a l'educació superior. Així, es considera que:

«Tot i que s'ha assolit un progrés significatiu en l'accés de les dones a l'educació superior, els obstacles socioeconòmics, culturals i polítics en molts llocs del món continuen impeding-los l'accés complet i la integració eficaç.

Superar aquests obstacles és una prioritat urgent en el procés de renovació per assegurar un sistema equitatiu i no discriminatori d'una educació superior basada en el principi del mèrit [...].

»Per tant, doncs, s'han de fer esforços per eliminar les barreres polítiques i socials per les quals les dones estan infrarepresentades i per desenvolupar la seva implicació activa en les polítiques i en els nivells de presa de decisió dins l'educació superior i la societat.»

Són moltes les universitats de diferents països del món, i també de l'Estat espanyol, que estan impulsant polítiques i prenent mesures per frenar aquestes formes de desigualtat.

També des de la UIB s'han desenvolupat actuacions per garantir la igualtat d'oportunitats en el cas de les persones amb discapacitat. Més concretament, es duu a terme el Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat, integrat per Dolors Forteza (directora) i Josep Lluís Ortego (tècnic).

De fet, el capítol IV del títol III dels Estatuts de la UIB (FOU núm. 223, de 30 de setembre de 2003) es denomina «Dels estudiants i altres membres de la comunitat universitària amb discapacitat», i l'article 153, que s'inclou en aquest capítol, comença dient: «La Universitat ha de garantir la igualtat d'oportunitats per a qualsevol persona de la comunitat universitària amb discapacitat i ha d'establir mesures d'acció positiva que assegurin la participació d'aquestes persones en l'àmbit universitari.»

I aquesta qüestió també es preveu al Pla estratègic de la Universitat de les Illes Balears 2002-2006. Concretament, el seu objectiu 13 és «incrementar i millorar la inserció dels col·lectius amb discapacitats».

Doncs bé, dins el marc de referència proposat per la UNESCO i amb voluntat d'ampliar i aprofundir les mesures ja iniciades, es proposa estendre les propostes indicades fins a garantir la igualtat d'oportunitats en el si de la UIB també per al cas d'altres col·lectius que, igual que el de les persones discapacitades, puguin tenir dificultats en aquest sentit i també, no cal dir-ho,

per garantir l'objectiu transversal que és assolir la igualtat d'oportunitats entre gèneres.

Des de la convicció que la universitat ha de ser un espai de tolerància i ha de fomentar l'intercanvi d'idees i formació integral, i que ha de tenir assegurat l'accés a totes les persones capacitades independentment de qualsevol altra consideració, presentam l'Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats aprovat per la nostra universitat el gener de 2004. La creació d'un observatori per analitzar i difondre la igualtat d'oportunitats al marc universitari és una experiència pionera a l'Estat espanyol impulsada pel Vicerectorat de Relacions Exteriors de la Universitat de les Illes Balears.

Amb l'objectiu de fer conèixer les funcions i els serveis de l'observatori i per establir canals de comunicació i cooperació, estam en contacte amb la resta d'universitats espanyoles i, fins ara, amb els organismes i programes propis de la nostra universitat següents (per ordre cronològic d'establiment de contacte): Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat, Oficina de Planificació i Prospectiva, síndica de Greuges, Programa d'orientació i transició a la universitat, Vicerectorat d'Estudiants i Fundació Universitat-Empresa.

1.2. Àmbits d'actuació

Les finalitats i accions d'aquest observatori se centren en els tres àmbits concrets ja esmentats: dos de més específics, el de les persones amb discapacitat i el de les persones pertanyents a grups desafavorits socialment i/o amb risc d'exclusió social, i un de transversal, el de gènere. I tot això dins el marc d'actuació de la nostra comunitat autònoma.

1.3. Objectius

Els objectius principals d'aquest observatori són:

a) Recaptar, analitzar i difondre informació periòdica i sistemàtica sobre la situació en els tres àmbits d'actuació esmentats.

b) Proposar accions tendents a millorar la situació en cada un dels àmbits, amb l'objectiu final d'assolir la plena igualtat d'oportunitats per a aquests grups en el seu accés a la UIB, en el si de la comunitat universitària i en la seva posterior inserció sociolaboral.

1.4. Funcions

Les funcions d'aquest observatori són:

a) Actuar com a òrgan permanent de recollida i anàlisi de la informació disponible a les diferents fonts de la UIB, i fer un seguiment al llarg del temps de la situació en matèria d'igualtat d'oportunitats en el si de la UIB.

b) Proposar la realització d'informes o estudis tècnics de diagnòstic de la situació de les persones pertanyents a aquests grups en el si de la UIB.

c) Formular recomanacions i propostes d'acció tendents a millorar els indicadors i sistemes de recollida d'informació relacionats amb aquests grups en el si de la UIB.

d) Formular recomanacions i propostes d'acció tendents a millorar l'accés a la UIB de les persones pertanyents a aquests grups, i impulsar la posada en pràctica de les accions.

e) Formular recomanacions i propostes d'acció tendents a millorar la inserció sociolaboral després del seu pas per la UIB de les persones pertanyents a aquests grups, i impulsar la posada en pràctica de les accions.

f) Avaluar l'impacte sobre la igualtat d'oportunitats de les accions desenvolupades amb aquest fi en el si de la UIB.

g) Difondre informació de les accions desenvolupades i dels èxits assolits.

h) Participar en projectes i mantenir contactes amb altres observatoris d'altres institucions, tant en l'àmbit de l'Estat espanyol com de la resta de països de la Unió Europea.

1.5. Activitats

Des de l'observatori es realitzen les activitats següents:

- a) Desenvolupar un sistema d'indicadors d'igualtat, elaborat incloent-hi i/o adaptant els indicadors creats amb aquest fi pels organismes i les institucions competents, com l'ONU, l'OMS, la Unió Europea, etc.
- b) Fer una primera avaluació de l'estat de la qüestió en el si de la UIB en matèria d'igualtat en els tres àmbits esmentats, tot emprant el sistema d'indicadors d'igualtat esmentat a l'apartat anterior.
- c) Realitzar avaluacions periòdiques per tal d'actualitzar les dades disponibles i avaluar els possibles canvis que es vagin produint.
- d) Proposar accions per desenvolupar a curt, mitjà i llarg termini. Aquestes accions es dissenyaran en funció tant de corregir mancances que s'hagin pogut detectar com de visibilitzar problemàtiques fins al moment ocultes.
- e) Fer el seguiment de les propostes d'actuació plantejades per delimitar els guanys assolits i les mesures correctives o de potenciació que siguin necessàries.

1.6. Organització i recursos

Les persones responsables de l'observatori són:

- Direcció i coordinació: Esperança Bosch Fiol.
- Responsables de cada un dels tres grups esmentats (totes membres de la comunitat universitària): Victòria Ferrer Pérez (àrea de gènere), Margalida Capellà Roig (àrea de grups desafavorits socialment i/o en risc d'exclusió social) i Josep Lluís Ortego Hernando (àrea de discapacitat).
- Personal adscrit: Capilla Navarro Guzmán, becària que realitza tasques de suport a les activitats de l'observatori.

L'observatori es troba situat al hall del bloc C de l'edifici Guillem Cifre de Colonya, l'adreça de correu electrònic és <observatori.igualtat@uib.es> i els telèfons de contacte són el 971 25 95 10 (observatori) i el 971 17 34 40 (Esperança Bosch).

1.7. Primer informe de situació

A continuació presentam els resultats del primer informe, marc per a futurs informes, amb l'objectiu general de mostrar l'estat de la qüestió a la UIB en relació amb les tres àrees esmentades i oferir els indicadors que trobam necessari que recollim i analitzem a partir d'ara.

Hem d'aclarir que l'estudi de cadascuna de les tres àrees parteix de situacions molt diferents:

— El tema de gènere ha estat i és actualment objecte de debat i anàlisi per institucions i universitats de tot l'Estat espanyol. Es tracta, ara per ara, d'una qüestió prioritària pel que fa a la legislació i està clarament instaurada a la comunitat universitària.

— D'altra banda, l'àrea de discapacitat dins aquest observatori es nodreix del Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat que es duu a terme a la UIB des del curs 1999-2000.

— Finalment, el tema de grups desfavorits socialment i/o en risc d'exclusió social és una àrea que neix amb molta il·lusió i amb la plena convicció de la seva necessitat a causa de la falta d'indicadors i dades objectives que ens permetin analitzar la situació actual a la nostra universitat en relació amb aquesta qüestió.

Aquest informe és una primera aproximació a la realitat en relació amb el principi d'igualtat d'oportunitats, fruit d'un treball fet en equip i amb l'ajuda i la cooperació d'institucions i programes propis de la UIB.

Des de l'observatori desitjam que les dades i els resultats aquí presentats siguin entesos com a punt de partida per aprofundir en la igualtat d'oportunitats a la nostra comunitat universitària. El nostre compromís és revisar

periòdicament les dades d'aquest informe i afegir nous indicadors que siguin necessaris a partir de: grups de debat, fonts d'investigació, recerca bibliogràfica, canvis socials... amb el fi de millorar la convivència i assolir una plena igualtat d'oportunitats. Aquesta és, de fet, una de les característiques amb què volem dotar l'observatori: constituir una línia de treball oberta a opinions, idees i suggeriments de tota la comunitat universitària.

A continuació passarem a analitzar les dades de cada un dels tres àmbits ja esmentats, en relació amb tota la comunitat universitària (alumnat, personal docent i investigador i personal d'administració i serveis).

2. Igualtat d'oportunitats en matèria de gènere

2.1. Introducció

Com ja hem comentat, són moltes les institucions i universitats de diferents països del món, i també de l'Estat espanyol, que estan impulsant polítiques i prenent mesures per avaluar la magnitud de les barreres i les formes de desigualtat a l'educació superior i, sobre la base d'aquesta avaluació, estan dissenyant i implementant mesures per eradicar-les.

El 1998 la Direcció General d'Investigació de la Comissió Europea (abans coneguda com a DGXII) va crear un grup d'expertes sobre dones a la ciència —grup de treball de la Xarxa Europea d'Avaluació de Tecnologia (ETAN) presidit per Mary Osborn—, i va encarregar a les integrants la tasca de redactar un informe sobre la política científica i les dones a la Unió Europea. Aquest informe, publicat el 2001, estudia la situació de les dones a la ciència i la tecnologia i conclou que la seva infrarepresentació amenaça els objectius científics d'arribar a l'excel·lència, a més de ser un malbaratament i una injustícia, i formula recomanacions a la Comissió, al Parlament Europeu, als Estats membres i a les organitzacions que formen, financen i empen científics/ques. A més, aquest informe presenta un estudi estadístic sobre la situació de les dones a l'educació superior, els instituts d'investigació i la indústria, com també sobre els membres dels comitès científics, tant a escala comunitària com en els distints Estats membres.

Pel que fa a l'àmbit universitari, les dades d'aquest informe mostren alguns trets comuns a les universitats de molts dels Estats membres de la Unió Europea, que es podem resumir com segueix: les dones constitueixen la meitat de la població d'estudiants pregrau, i no hi ha grans diferències entre països quant a la distribució per disciplines, sent aquelles amb més presència masculina (enginyeries i carreres tècniques) també les més valorades socialment; les dones segueixen abandonant en un elevat percentatge la carrera científica professional en les diferents fases abans d'arribar a un càrrec i com més alt és un lloc a la jerarquia, menor és el nombre de dones que l'ocupen; així, per

exemple, el percentatge de catedràtiques és molt baix, amb una mitjana del 7% i oscil·lant entre un 5% (als Països Baixos) i un 18% (a Finlàndia).

Una de les conclusions d'aquest informe és, doncs, que les dones abandonen el món acadèmic a un ritme molt superior als homes i la seva presència disminueix a mesura que avançam en el nivell formatiu (moltes dones en les diplomatures, menys en les llicenciatures i encara moltes menys als doctorats) i a la carrera docent (com ens demostra el baix nombre de catedràtiques). És a dir, moltes dones ben formades es perden per a la ciència i la docència universitària, de manera que fins i tot es podria parlar d'una «esquerda en el sistema» que suggereix que el pas del temps i la presència de dones als estudis universitaris per si mateixos no són garantia d'una major presència femenina entre el professorat universitari.

En el cas de l'Estat espanyol cal destacar dos tipus d'actuacions rellevants en relació amb aquest tema: els estudis per determinar l'estat de la qüestió i les accions empreses per corregir possibles desigualtats.

Quant als **treballs d'investigació** sobre l'estat de la qüestió, entre 1994 i 2003 s'han publicat almenys setze treballs sobre la situació de les dones a les universitats espanyoles (Álvarez Lires et al. 2003; Anguita 2003; Anguita i Robles 1994; Artal et al. 2000; Barberá et al. 1998; Carreño et al. 1998; Escolano 2002; García de Cortázar i García de León 1997; 2001; González 1999; Grañeras et al. 2001; Izquierdo et al. 1999; Izquierdo 2004; Morón i Méndez-Vigo 1996; Pérez Sedeño et al. 2003; Sanz Rueda 1995), treballs tant qualitatis com quantitatis i tant realitzats en una única universitat com en totes les universitats públiques d'una comunitat autònoma, a nivell nacional o internacional, i tant sobre alumnat com sobre personal docent i investigador (PDI) o personal d'administració i serveis (PAS).

Les conclusions generals que s'obtenen en aquest tipus d'estudis són molt similars en tots els casos i es poden resumir dient que, a partir dels anys setanta, la situació de les dones a les universitats espanyoles ha millorat sensiblement, encara que de forma diferenciada per sectors. Així, les alumnes i les dones que treballen com a PAS han arribat a convertir-se en majoria en els

seus respectius grups, mentre que les professores universitàries han avançat posicions i han passat de ser una mera presència testimonial a constituir un col·lectiu important dintre la universitat espanyola.

Però en alguns països, i el nostre n'és un, la història de les dones a la universitat i als àmbits científics (i, en general, a la vida pública), és del pas de l'exclusió (quan les dones no podien accedir-hi perquè la llei ho prohibia) a la segregació en certes disciplines o nivells (quan s'elimina la prohibició i s'hi pot accedir però les dones es concentren en certes disciplines o categories professionals).

De fet, les dades sobre la presència massiva de dones a la universitat espanyola deixen de mostrar, i fins i tot oculten, certes situacions de segregació o discriminació d'aquest col·lectiu dintre les nostres universitats, per la qual cosa es fa necessari aprofundir més en certs aspectes a fi d'obtenir una imatge més clara i no distorsionada de l'estat de la qüestió.

En aquest sentit cal recordar, com ja es remarca a l'informe ETAN (2001, 74 i seg.), que és relativament senzill disposar d'estadístiques que ens donin una idea aproximada del nombre d'homes i dones que segueixen carreres científiques o ocupen certs llocs, però això no basta per tenir una idea exacta de la situació ni per planificar mesures destinades a optimitzar els recursos. Fan falta anàlisis en major profunditat que ofereixin mesuraments de la segregació per gènere existent.

Concretament, l'informe ETAN apunta l'existència de diversos tipus de segregació, i hi inclou:

— La **segregació horitzontal**, que mesura l'índex de concentració en els sectors o les disciplines ocupacionals, sense realitzar cap avaluació de les oportunitats. El valor estadístic que més s'usa per mesurar aquesta segregació horitzontal és l'«índex de dissimilitud», que expressa la distància fins a una distribució igualitària per gèneres. El valor màxim seria 1, que indica la presència d'un sol gènere; el valor mínim seria 0, que indica que homes i dones estan distribuïts per igual. Aquest índex s'hauria d'interpretar juntament amb un «índex de feminització» que comparàs la presència femenina amb el total.

No obstant això, l'ús d'un «índex de dissimilitud» presenta algunes limitacions, ja que està basat en la hipòtesi que existeix una distribució idèntica per gènere en cada grup temàtic, i aquest supòsit no sempre s'ajusta a la realitat ni permet introduir variacions. Encara així, aquest índex pot constituir un punt de partida útil per analitzar el tema del gènere en el nostre àmbit.

— La **segregació vertical**, que afecta la posició dels homes i les dones a les jerarquies científiques. Un indicador especialment útil d'aquest tipus de segregació és la comparança entre el percentatge de dones que es troben en el vèrtex superior de la piràmide jeràrquica amb el de les que es troben a la base, i l'anàlisi comparativa posterior d'aquests percentatges en el cas dels homes. El major problema a l'hora d'interpretar aquests índexs té a veure amb el fet que les dones s'han incorporat més tardanament a la carrera científica, amb la qual cosa se sol argumentar que si les situacions no són idèntiques és perquè tampoc no ho eren els punts de partida.

Altres tipus de segregació rellevants que s'assenyalen a l'informe ETAN són la segregació financera (diferències salarials per gèneres) i temporal (la distribució del temps dedicat a tasques domèstiques o de cura i a tasques científiques).

En aquest sentit, és important comentar que la divisió sexual del treball porta no sols que les dones dediquin una major quantitat de temps al treball domèstic i a la cura d'altres, sinó, fins i tot, que, en molt de casos, facin una carrera (professional o docent) interrompuda amb períodes inactius o quasi inactius. En aquesta situació, la interpretació dels mèrits, la qualitat i la productivitat des de valors i models de treball masculins que potencien les carreres ininterrompudes o els obstacles per avançar en la carrera professional relacionats amb l'edat (i vigents a països com ara Alemanya, on no es pot ocupar una càtedra universitària després dels cinquanta-tres anys) constitueixen, en la pràctica, formes indirectes de discriminació per raó de gènere que van a favor d'un gènere, el masculí, i en perjudici de l'altre, el femení.

Així doncs, encara que com hem comentat anteriorment a la majoria de països del nostre entorn les formes de discriminació directes que duen a l'exclusió han

desaparegut, és important analitzar amb molta cura les possibles situacions o circumstàncies que, com les descrites aquí, poden constituir formes de discriminació indirecta i establir mecanismes per corregir-les. Mesures com ara les lleis per conciliar la vida personal i la laboral o certes formes d'acció positiva podrien ser eines molt útils en la correcció d'aquestes desigualtats.

D'altra banda i pel que fa a les **accions empreses** per eliminar les possibles discriminacions en el cas de l'Estat espanyol, cal assenyalar que només tenim notícies de l'existència d'un pla per a la igualtat d'oportunitats dins la universitat espanyola a la Universitat de Valladolid. Sí que existeixen algunes iniciatives concretes destinades a pal·liar certs aspectes de les desigualtats de gènere. Un exemple serien les accions desenvolupades per la Universitat Politècnica de Catalunya dintre el denominat programa Dona, l'objectiu del qual és potenciar l'accés de dones a les carreres tècniques.

Com ja s'ha dit, des de la nostra universitat, la UIB, s'han iniciat algunes actuacions tendents a garantir la igualtat d'oportunitats. La més recent i nova és la creació de l'Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats de la UIB. I, dins el marc de les seves actuacions, aquest primer informe té com a objectiu fer una detecció de l'estat actual de la qüestió en matèria de gènere, això és, de quina és, ara que s'inicia la marxa de l'observatori, la presència dels homes i les dones en les diferents instàncies de la UIB i en quines condicions es dona.

Cal remarcar que, de moment i en aquest primer informe del nostre observatori, ens centrarem a treballar amb dades que ens permeten obtenir una primera imatge sobre la presència d'homes i dones i sobre la possible existència de segregació horitzontal i vertical per gèneres en el si de la UIB. I tot i que està previst abordar en anys propers l'anàlisi de les altres formes de segregació, en aquest primer sols s'introduiran algunes xifres que n'apunten l'existència.

2.2. Indicadors

Tant els treballs ja anomenats sobre les universitats espanyoles, com d'altres que pretenen determinar els indicadors socials d'igualtat entre gèneres (com el d'Álvaro 1994), suggereixen que l'anàlisi de la desigualtat entre gèneres en el marc de la universitat necessita la recollida i l'estudi posterior de tot un seguit d'indicadors objectius i dades quantitatives disponibles en el si de la institució, encara que no sempre desagregats per gènere com seria desitjable.

Com ja s'assenyala a l'informe ETAN, la manca d'estadístiques i indicadors sobre igualtat entre gèneres que es facin i es publiquin de forma regular i sistemàtica és un problema. De fet, en l'elaboració d'aquest informe ja es va constatar que en molt de casos no es recullen dades desagregades per gènere, ni s'utilitzen aquestes dades com a recurs o eina de gestió, ni totes les xifres disponibles són públiques o es publiquen de forma que siguin fàcils d'emprar o contextualitzar.

Com es recull en aquest informe, quan es desenvolupen indicadors, models i sistemes d'igualtat d'oportunitats, és necessari establir quins objectius es volen assolir:

- Identificar un problema social, és a dir, considerar que les dones són un grup vulnerable de la comunitat científica i que cal una intervenció política per protegir-les.
- Identificar una qüestió d'equitat, és a dir, considerar que a la comunitat científica no es respecten certs drets i que fa falta una intervenció política per corregir les diferències.
- Identificar un problema de manca d'aprofitament dels recursos científics, és a dir, considerar que estam desaprofitant recursos i que cal una intervenció política per reconduir aquesta situació i oferir a les dones millors oportunitats per mantenir-se a la vida acadèmica i investigadora.

Segons la nostra opinió, la distribució tradicional dels rols socials de gènere provoca un desequilibri social que dona lloc a una manca d'equitat i optimització dels recursos.

A partir d'aquesta consideració, ens plantejam la necessitat de determinar si efectivament es donen aquestes situacions. I, per tal de procedir a identificar-les, en aquest informe s'analitzaran els principals indicadors entre els considerats com a més rellevants per determinar la possible segregació horitzontal i vertical per gènere a la UIB.

2.2.1. Indicadors relatius a l'alumnat

a) Indicadors relatius a la presència d'alumnes

— Nombre d'alumnes matriculats/des per cicles i any acadèmic, i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'alumnes matriculats/des per estudis i any acadèmic, i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'alumnes preinscrits/es per estudis i ordre de preferència per a cada gènere.

— Nombre d'alumnes de nou ingrés per estudis i percentatge que representa cada gènere.

b) Indicadors relatius al rendiment

— Mitjana de crèdits matriculats i crèdits superats per cicles i gènere.

— Ràtio de crèdits superats respecte de crèdits matriculats pels/les alumnes per cicles i estudis.

— Nombre d'alumnes titulats/des per cicles i percentatge que representa cada gènere.

— Memòries d'investigació presentades i percentatge que representen per a cada gènere.

— Tesis doctorals presentades i percentatge que representen per a cada gènere.

c) Indicadors relatius a l'ús de recursos

— Nombre d'alumnes de primer i segon cicle que estudien amb beca i percentatge que representen per a cada gènere.

— Nombre d'alumnes de primer i segon cicle que han obtingut beca dins un programa de mobilitat espanyol o europeu i percentatge que representen per a cada gènere.

d) Indicadors relatius a la representació

— Nombre d'alumnes elegits/des com a representants dels/les estudiants/es dels diferents estudis per formar part del Consell d'Estudiants i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'alumnes que formen part del Consell d'Estudiants i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'alumnes elegits/des com a representants dels estudiants per formar part del Claustre i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'alumnes elegits/des com a representants dels/les estudiants claustrals per formar part del Consell de Govern i percentatge que representa cada gènere.

Quant a l'agrupació de l'alumnat per estudis, d'acord amb la classificació establerta al catàleg general de les titulacions universitàries oficials de grau, els estudis que s'imparteixen actualment a les universitats espanyoles s'agrupen en les branques d'ensenyament següents: Humanitats, Ciències Socials i Jurídiques, Ciències Experimentals, Ciències de la Salut i Tècniques. No obstant això, ja que en el cas de la UIB s'imparteix només una petita part d'aquests estudis, i atès el pes diferencial d'alguns sobre els altres, es va prendre la decisió de desglossar un d'aquests blocs per a la realització de les

diferents anàlisis. D'acord amb això, l'agrupació dels estudis impartits a la UIB va quedar de la manera següent:

— Humanitats, que inclouen els estudis de Filologia Catalana, Filologia Hispànica, Filologia Anglesa, Filosofia, Geografia, Història i Història de l'Art.

— Ciències Socials i Jurídiques, que inclouen els estudis d'Administració i Direcció d'Empreses, diplomatura en Ciències Empresarials, Economia, diplomatura en Turisme, títol superior de Turisme, Dret, Relacions Laborals i Treball Social.

— Ciències de l'Educació i Psicologia, que inclouen els estudis d'Educació Social, Magisteri (especialitats d'Educació Especial, Educació Física, Educació Infantil, Educació Musical, Educació Primària i Llengua Estrangera), Pedagogia, Psicologia i Psicopedagogia.

— Ciències de la Salut, que inclouen els estudis d'Infermeria i Fisioteràpia.

— Ciències Experimentals, que inclouen els estudis de Biologia, Bioquímica, Física, Matemàtiques i Química.

— Tècniques, que inclouen els estudis d'Arquitectura Tècnica, Enginyeria Tècnica Agrícola especialitat d'Hortofructicultura i Jardineria, Enginyeria Tècnica Industrial especialitat d'Electrònica Industrial, Enginyeria Tècnica en Informàtica de Gestió, Enginyeria Tècnica en Informàtica de Sistemes, Enginyeria en Informàtica i Enginyeria Tècnica de Telecomunicació especialitat en Telemàtica.

La majoria de les dades sobre alumnat incloses en aquest informe ens varen ser proporcionades per l'Oficina de Planificació i Prospecció de la UIB (OPP). Només s'hi inclouen els anys acadèmics des de 1997-98 per fiabilitat de les dades.

A més, les dades sobre mobilitat i participació en programes d'intercanvi es varen obtenir de la memòria anual de la UIB per a l'any acadèmic 2003-2004, disponible a la nostra pàgina web (<http://www.uib.es>).

2.2.2. Indicadors relatius al personal docent i investigador (PDI)

a) Indicadors relatius a l'estructura professional

- Nombre d'homes i dones per departaments i percentatge que representa cada gènere.
- Nombre d'homes i dones per categoria docent i percentatge que representa cada gènere.
- Canvis en les categories docents per gènere i percentatge que representa cada gènere.

b) Indicadors d'excel·lència investigadora

- Nombre de memòries d'investigació dirigides per dones i homes i percentatge que representa cada gènere.
- Nombre de tesis doctorals dirigides per dones i homes i percentatge que representa cada gènere.
- Nombre de beques predoctorals dirigides per dones i homes i percentatge que representa cada gènere.

c) Indicadors relatius a la representació

- Nombre d'homes i dones que ocupen càrrecs de gestió universitària i percentatge que representa cada gènere.
- Nombre d'homes i dones que formen part del Claustre i percentatge que representa cada gènere.
- Nombre d'homes i dones que formen part del Consell de Govern com a membres electes i percentatge que representa cada gènere.

En el cas del PDI l'anàlisi de dades es va fer comparant dos moments temporals (l'any 1997-98, per tal de començar en el mateix punt temporal que en el cas de l'alumnat, i el darrer any acadèmic, 2003-2004). Les dades es varen obtenir a les resolucions del Rectorat de la Universitat de les Illes Balears

de 15-XII-97 (FOU 141 de 19-XII-97) i d'11-XII-2003 (FOU 228 de 12-XII-2003) que feien pública la composició actualitzada dels Departaments de la Universitat de les Illes Balears en aquell moment, i en els annexos dels quals anaven incloses les llistes del PDI per departaments, àrees de coneixement i categories: catedràtic/a d'universitat, titular d'universitat, catedràtic/a d'escola universitària, titular d'escola universitària, ajudant/a (d'universitat o d'escola universitària), professor/a col·laborador/a i professor/a associat/da, incloent-hi personal interí.

Per obtenir les dades sobre excel·lència investigadora i sobre càrrecs de gestió i de representació del PDI als diferents òrgans de la UIB es va recórrer als diferents apartats de la pàgina web, com també a la memòria anual disponible en aquesta mateixa pàgina.

Cal recordar que, en el cas del PDI, les universitats tenen un nombre limitat de categories de contractació possibles que són regulades per llei en cada moment (abans per la LRU i ara per la LOU), tot i que cada universitat ha tingut un cert marge de maniobra. Així, per exemple, en el cas de la UIB no s'han fet contractacions de professorat associat a temps complet, però la proporció de professorat titular d'escola universitària ha estat més alta que en altres universitats de l'Estat espanyol.

2.2.3. Indicadors relatius al personal d'administració i serveis (PAS)

a) Indicadors relatius a l'estructura professional

— Nombre d'homes i dones segons la seva vinculació amb la UIB i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'homes i dones per categories i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'homes i dones per servei on estan assignats i percentatge que representa cada gènere.

b) Indicadors relatius a la representació

— Nombre d'homes i dones que ocupen càrrecs de gestió i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'homes i dones que formen part del Claustre i percentatge que representa cada gènere.

— Nombre d'homes i dones que formen part del Consell de Govern com a membres electes i percentatge que representa cada gènere.

En el cas del PAS l'anàlisi de dades es va fer a partir de la revisió de la resolució del Rectorat de la Universitat de les Illes Balears de 9-12-2003 (FOU 228 de 12-12-2003) que feia pública la composició actualitzada de PAS de la UIB i en l'annex de la qual anava inclosa una llista per a lloc on es treballa, cos-escala o categoria i vinculació amb la institució.

Per obtenir les dades sobre càrrecs de gestió ocupats i sobre la representació del PAS als diferents òrgans de la UIB es va recórrer als diferents apartats de la pàgina web i a la memòria anual disponible en aquesta mateixa pàgina.

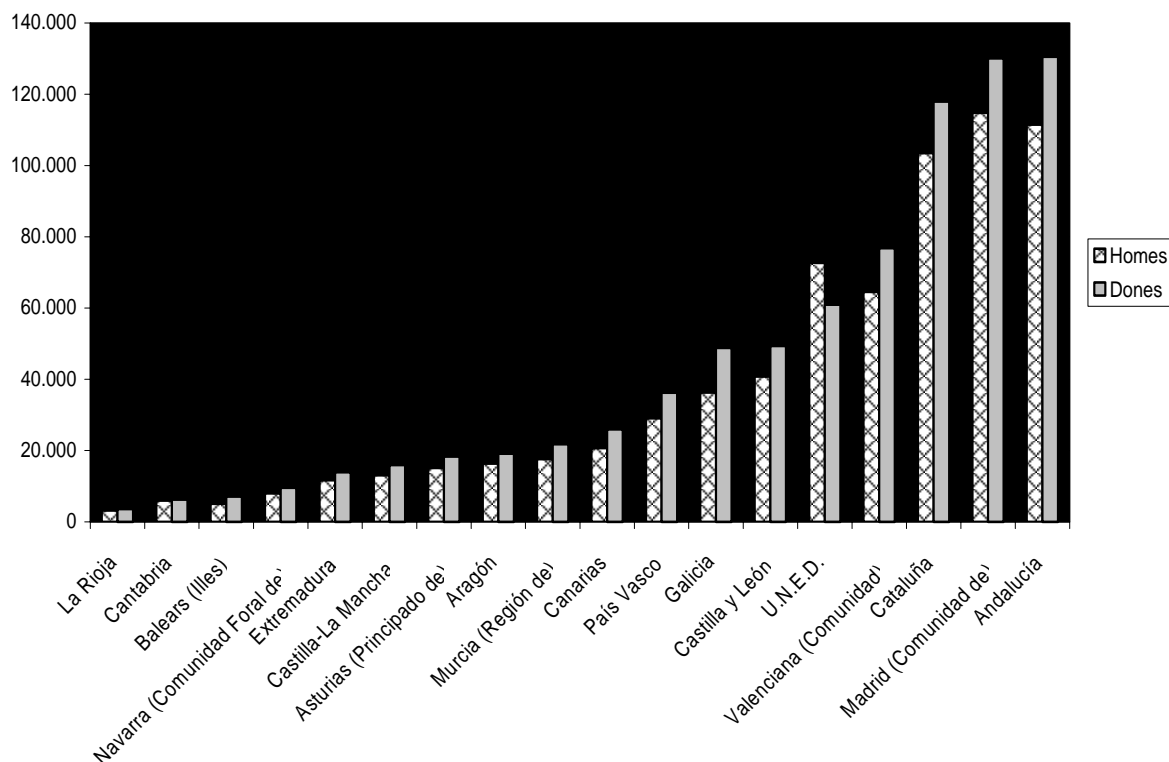
Cal recordar que en el cas del PAS cada universitat pot generar i eliminar categories de contractació com a resultat de les seves polítiques específiques de personal, la qual cosa fa que hi hagi diferències importants entre universitats i fins i tot dins una mateixa al llarg del temps. Els catàlegs de llocs de feina constitueixen un intent d'organitzar tant les categories existents com les tasques per realitzar.

2.3. L'alumnat de la Universitat de les Illes Balears

Com s'ha comentat anteriorment, els informes sobre el tema assenyalen que, en termes generals, en el nostre entorn, les dones constitueixen més de la meitat de la població d'estudiants de llicenciatura.

Així, per exemple, l'any acadèmic 2003-2004 passat, del total d'estudiants/es de primer i segon cicle a les universitats espanyoles (1.483.292), el 53,47% eren dones (793.082). De fet, en totes les comunitats autònomes el percentatge de dones era superior al d'homes, com es pot veure al gràfic 1, i, a més, la nostra comunitat autònoma era la que comptava amb un major percentatge d'estudiantess, el 59,22%.

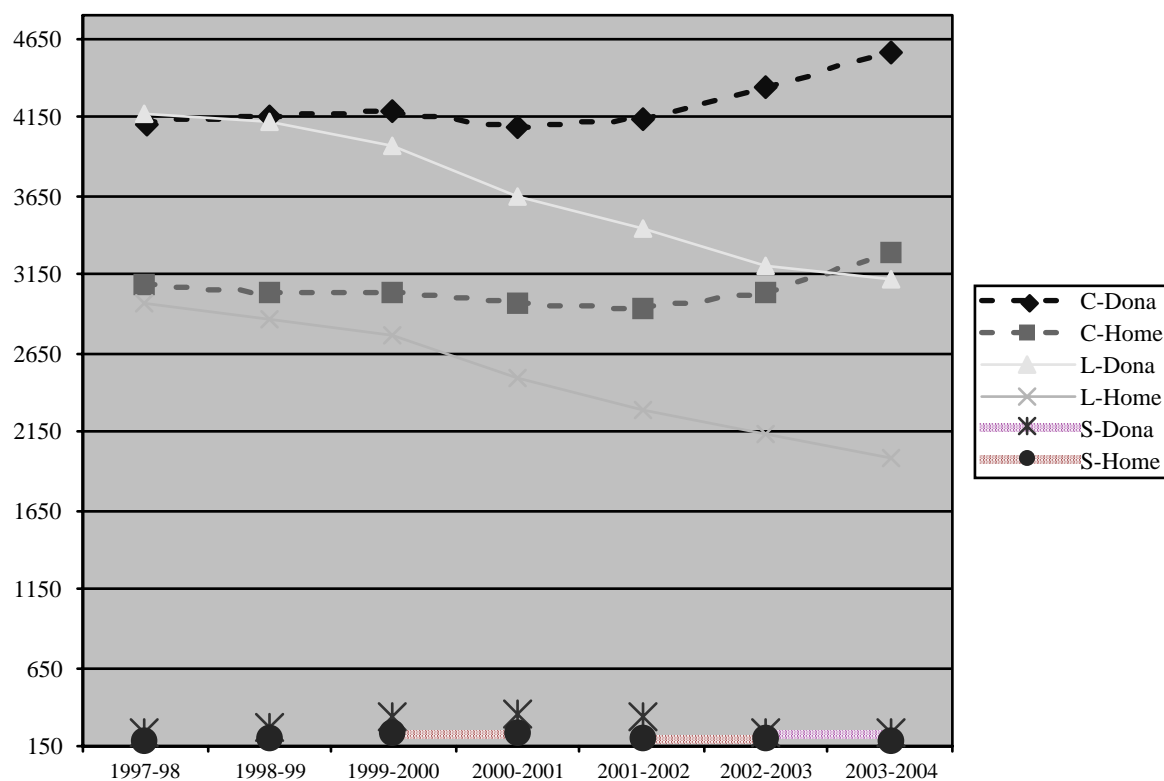
Gràfic 1. Nombre d'alumnes matriculats/des a primer i segon cicle per gènere i comunitats autònomes. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Ministeri d'Educació (<http://www.mec.es/mecd/estadisticas/index.html>)

Centrant-nos ja en les dades relatives a la UIB, i revisant els diferents indicadors presentats anteriorment, veiem, en primer lloc, que, quant a la presència d'alumnes, l'evolució de l'alumnat de primer i segon cycle per gènere per als últims anys acadèmics és la següent (gràfics 2a i 2b).

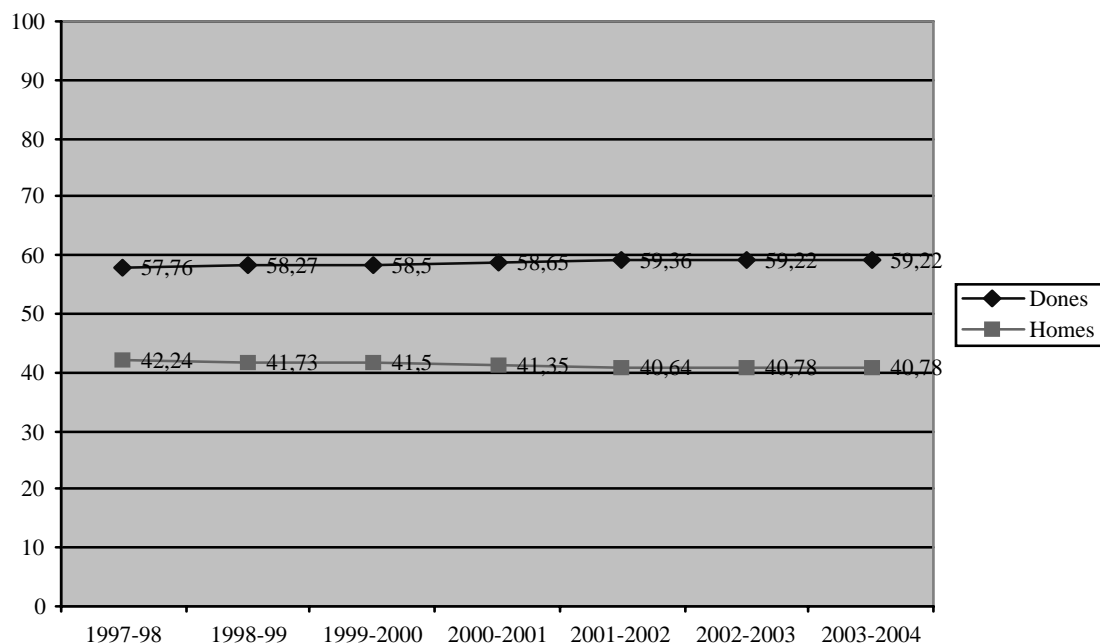
Gràfic 2a. Alumnat de la UIB per cicles, anys acadèmics i gènere

C-Dona/C-Home: Estudis cycle curt; L-Dona / L-Home: Estudis de cycle llarg; S-Dona/S-Home: Estudis de segon cycle.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Gràfic 2b. Alumnat de primer i segon cicle per anys acadèmics i gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Aquestes dades mostren que també l'alumnat de la UIB ha estat majoritàriament femení al llarg d'aquests anys, amb una tendència, molt lleugera però constant, cap a una major feminització.

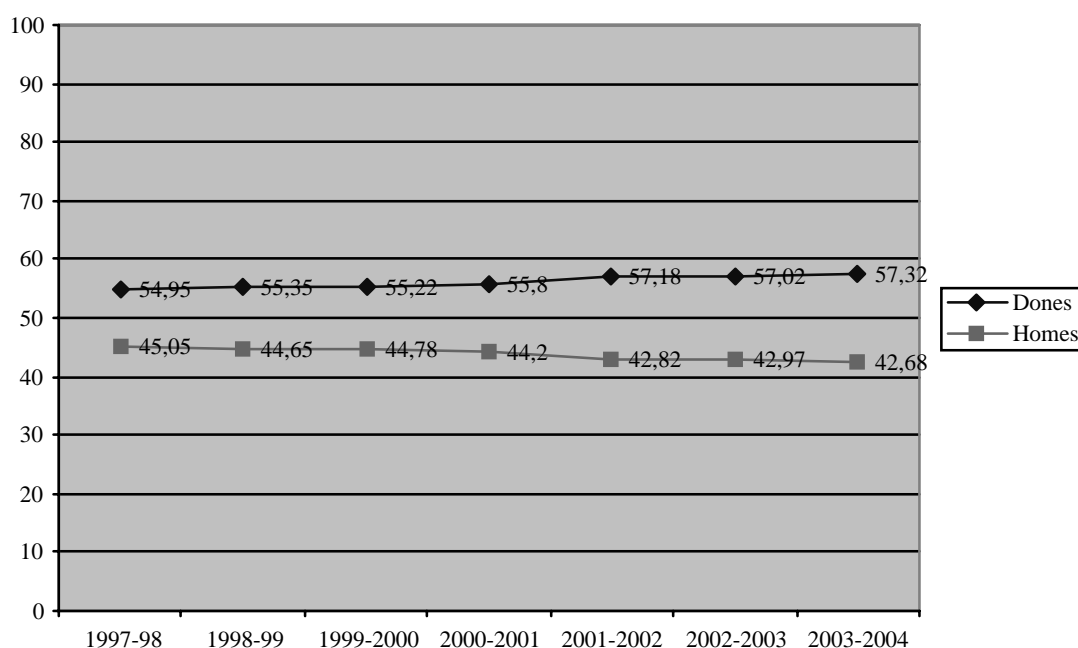
D'altra banda, cal assenyalar que la tendència general que s'observa quant al volum de l'alumnat és cap a un gradual descens en el nombre total d'alumnat entre els anys acadèmics 1997-98 i 2002-2003, amb un lleuger repunt en l'últim analitzat, el 2003-2004, havent descendit el volum total d'alumnat un 9,36% al llarg del període analitzat i havent-se produït aquest descens sobretot en els estudis de cicle llarg. Aquesta tendència es dona tant en homes com en dones, encara que la davallada ha estat substancialment més gran entre l'alumnat masculí (12,52%) que entre el femení (7,06%), fet que accentua la tendència cap a la feminització de l'alumnat de la UIB ja comentada.

Però, més enllà de les dades generals, els informes sobre el tema assenyalen, com ja hem comentat anteriorment, una segregació per gèneres i estudis de manera que pot parlar-se de l'existència d'estudis clarament feminitzats i d'uns

altres de clarament masculinitzats. Per determinar la possible existència d'aquesta segregació procedirem a analitzar la presència masculina i femenina en els distints tipus d'estudis impartits a la UIB (i agrupats tal com s'ha indicat a l'apartat d'indicadors) i al llarg del període estudiat (1997-98 a 2003-2004). A fi d'obtenir una informació encara més detallada, presentarem també les dades estudi per estudi per a l'últim any acadèmic disponible.

En primer lloc i pel que fa als anomenats estudis d'**Humanitats**, aquests constitueix un àmbit feminitzat on, al llarg del període estudiat, la presència femenina mitjana se situa entorn del 60%, com es pot veure al gràfic 3.

Gràfic 3. Alumnat de primer i segon cycle dels estudis d'Humanitats, per gènere

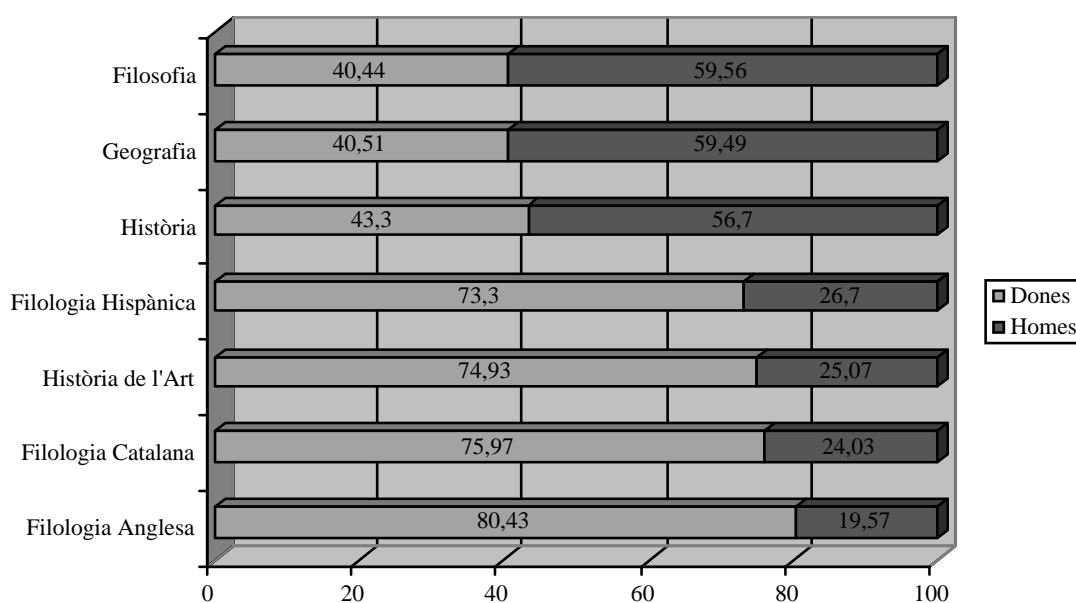

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

No obstant això, com mostra el gràfic desglossat per estudis i corresponent a l'any acadèmic 2003-2004, aquesta mitjana amaga diferències importants, ja que mentre que a les especialitats de Filologia és àmpliament superada (arriba fins a percentatges del 80% de presència femenina en el cas de Filologia

Anglesa), en el cas de la Filosofia, la Geografia o la Història els termes s'inverteixen i s'arriba a una presència masculina de gairebé el 60% (gràfic 4).

Gràfic 4. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis d'Humanitats, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

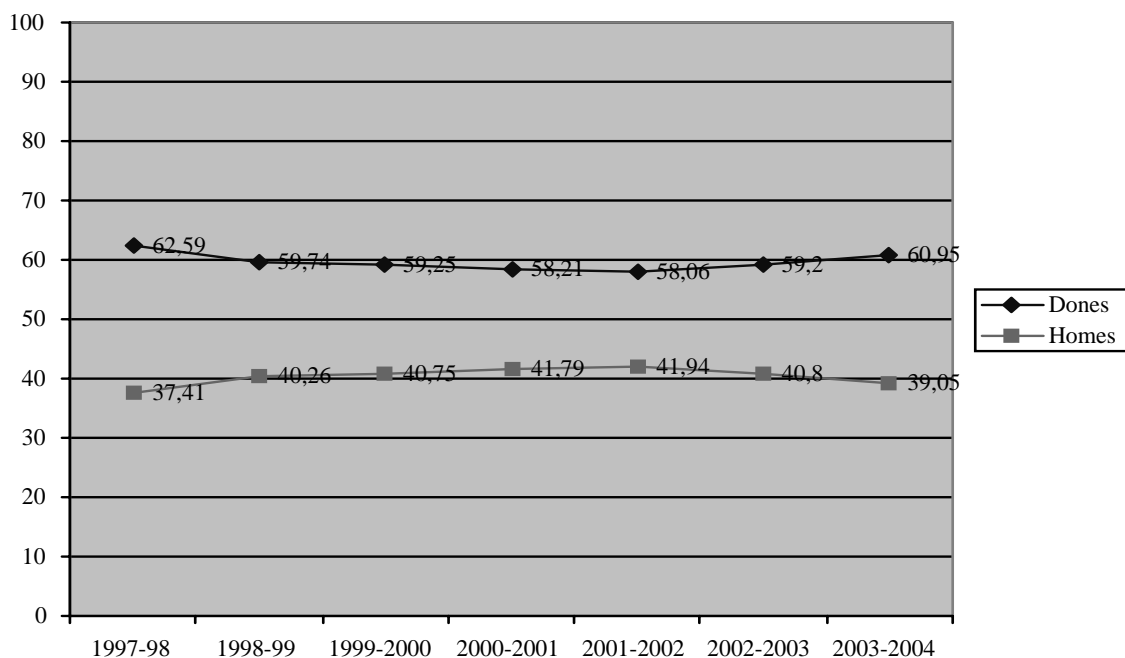

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

També en els estudis de **Ciències Socials i Jurídiques** podem dir que estam davant un àmbit feminitzat en què, al llarg del període estudiat, la presència femenina és majoritària, la mitjana de la qual se situa entorn del 56% (gràfic 5).

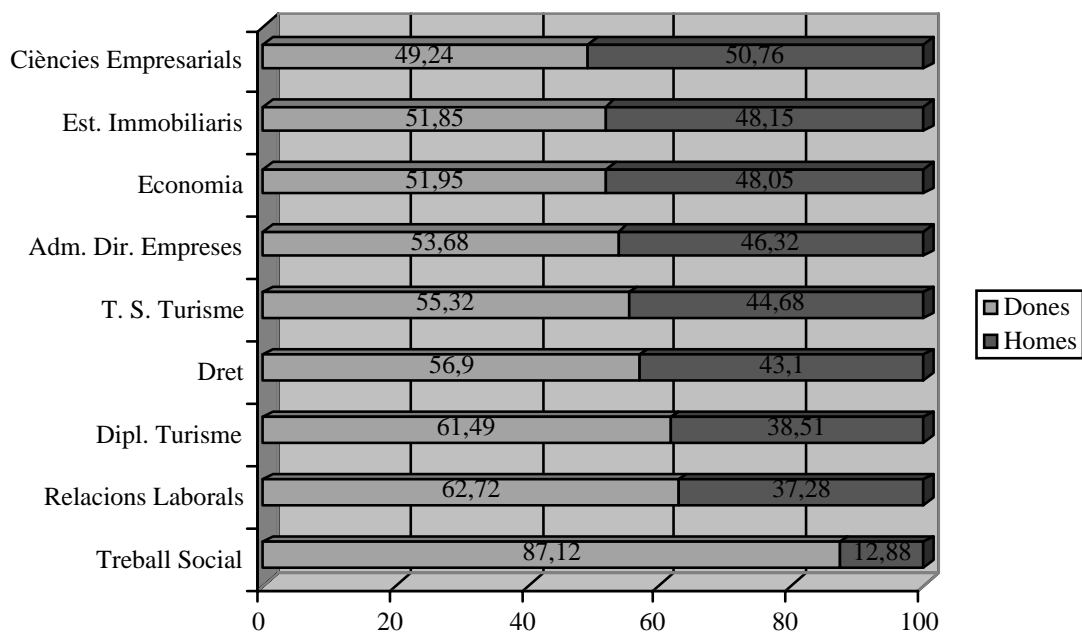
I, com es pot veure al gràfic desglossat per estudis i corresponent a l'any acadèmic 2003-2004 (gràfic 6), la presència femenina és majoritària en tots els estudis d'aquest àmbit impartits a la UIB, excepte en el cas de les Ciències Empresarials, i amb uns valors més o menys propers a la mitjana també en tots els casos, amb l'única excepció de Treball Social. En aquests estudis, clarament vinculats a una professió d'ajuda i cura social, la presència femenina s'apropa al 90%.

Gràfic 5. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Socials i Jurídiques, per gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

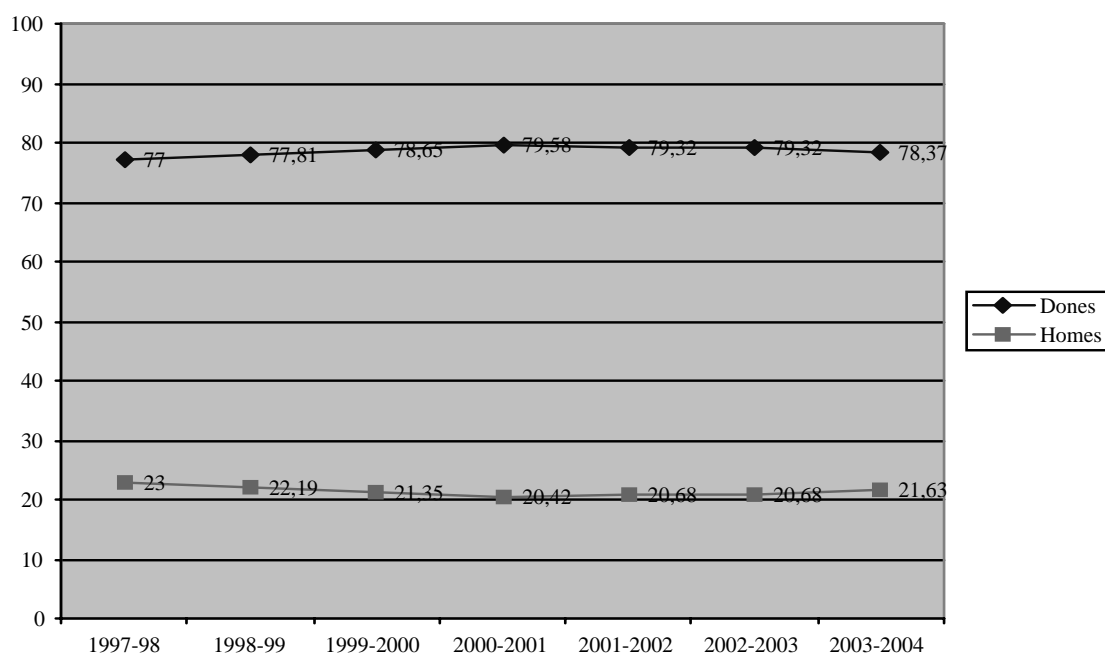
Gràfic 6. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Socials i Jurídiques, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

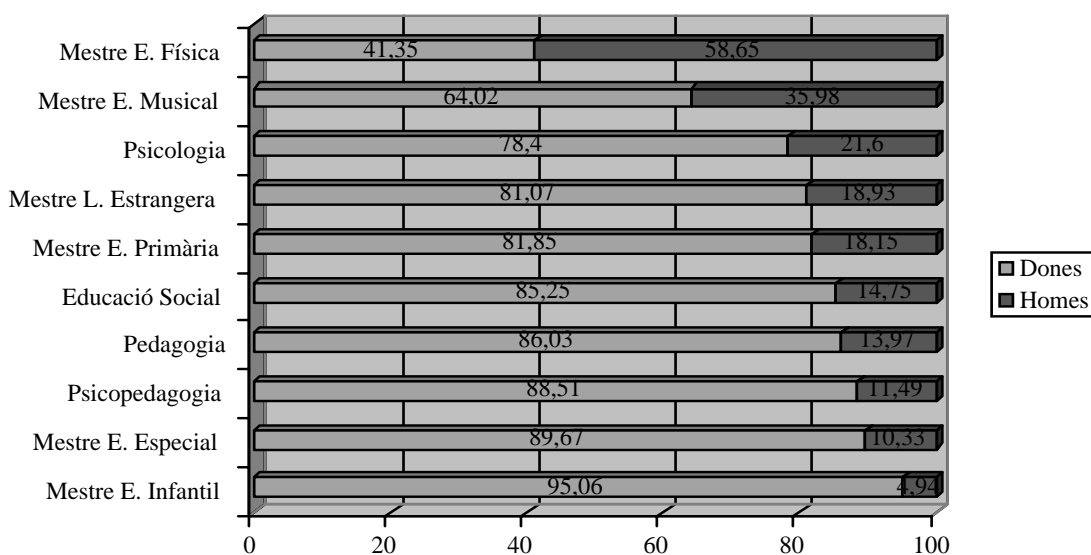
Els estudis de **Ciències de l'Educació i Psicologia** són un àmbit fortament feminitzat en què, al llarg del període estudiat, la presència femenina se situa entorn del 79% (gràfic 7).

Gràfic 7. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències de l'Educació i Psicologia, per gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Gràfic 8. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències de l'Educació i Psicologia, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

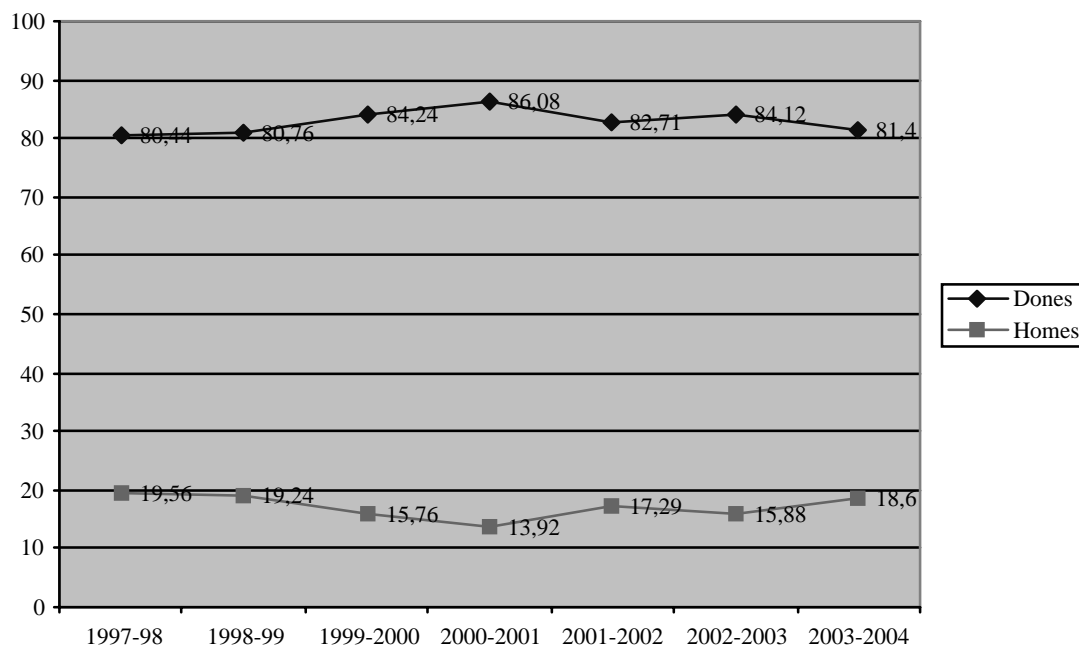

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

El gràfic desglossat per estudis i corresponent a l'any acadèmic 2003-2004 ens mostra un exemple de la tònica habitual en la distribució per gènere per al període estudiat en aquest àmbit, i és que a l'especialitat d'Educació Física de Magisteri la presència masculina és majoritària mentre que en tots els altres casos són les noies les qui predominen clarament, i arriben a assolir percentatges superiors al 90% a l'especialitat d'Educació Infantil de Magisteri i superiors al 80% en diversos estudis d'aquest àmbit (gràfic 8).

En el cas de la UIB només s'imparteixen dos estudis que poden emmarcar-se en l'àmbit de les **Ciències Biomèdiques i de la Salut**: Infermeria i Fisioteràpia, i aquesta última només des de l'any acadèmic 2001-2002. Es tracta, en ambdós casos, d'estudis clarament feminitzats, com mostra el fet que la mitjana de presència femenina per al període estudiat se situaria entorn del 83% (gràfic 9).

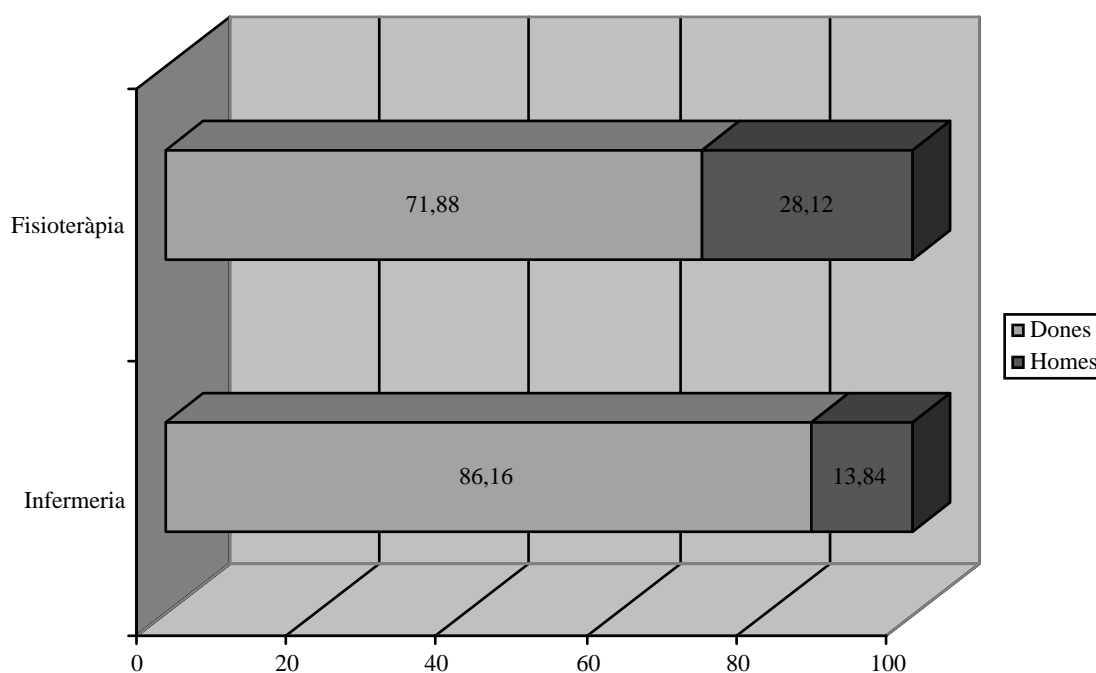
Gràfic 9. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Biomèdiques i de la Salut, per gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

No obstant això, i com veiem al gràfic desglossat per estudis i corresponent a l'any acadèmic 2003-2004, aquesta feminització és significativament més marcada en el cas d'Infermeria (on s'apropa al 90%) que en el cas de Fisioteràpia (en què aquesta presència se situa entorn del 70%) (gràfic 10).

Gràfic 10. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Biomèdiques i de la Salut, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

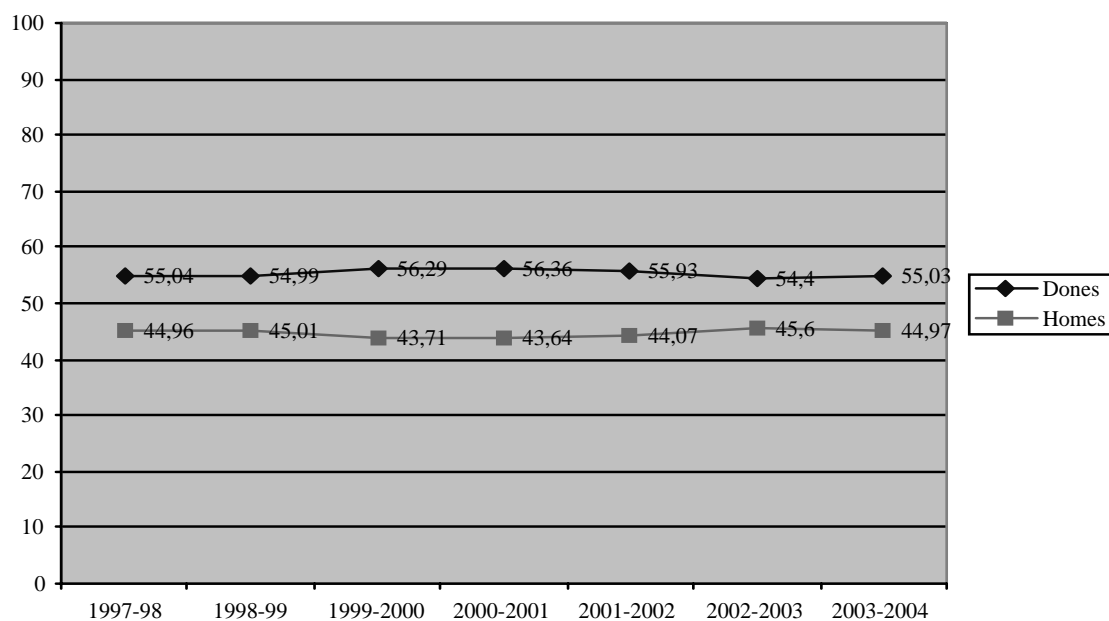

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

A pesar de la percepció popular de l'absència de dones a les «carreres de ciències», la veritat és que en els estudis de **Ciències Experimentals** la presència majoritària d'alumnat femení és una constant al llarg del període estudiat, amb una mitjana que se situaria entorn del 55% (gràfic 11).

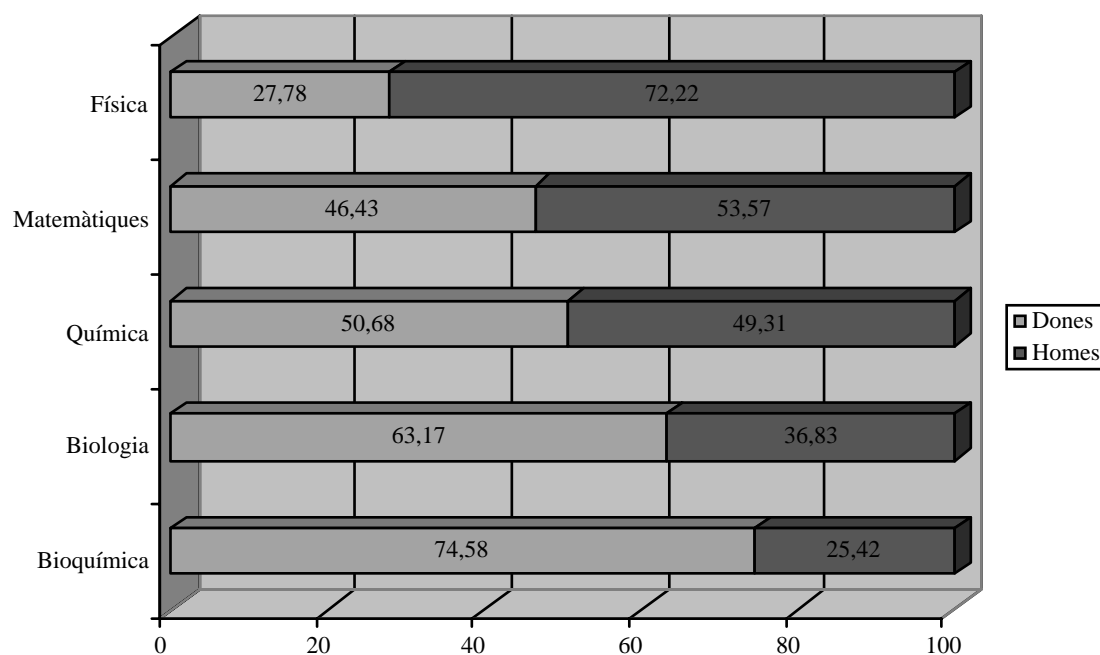
No obstant això, l'anàlisi per estudis per a l'any acadèmic 2003-2004 ens mostra que aquesta presència és clarament desigual per a les diferents especialitats. Així, mentre que en el cas dels estudis de Bioquímica, tres de cada quatre estudiants són dones, en el cas de Física la presència femenina se situa per sota del 30% (gràfic 12).

Gràfic 11. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Experimentals, per gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

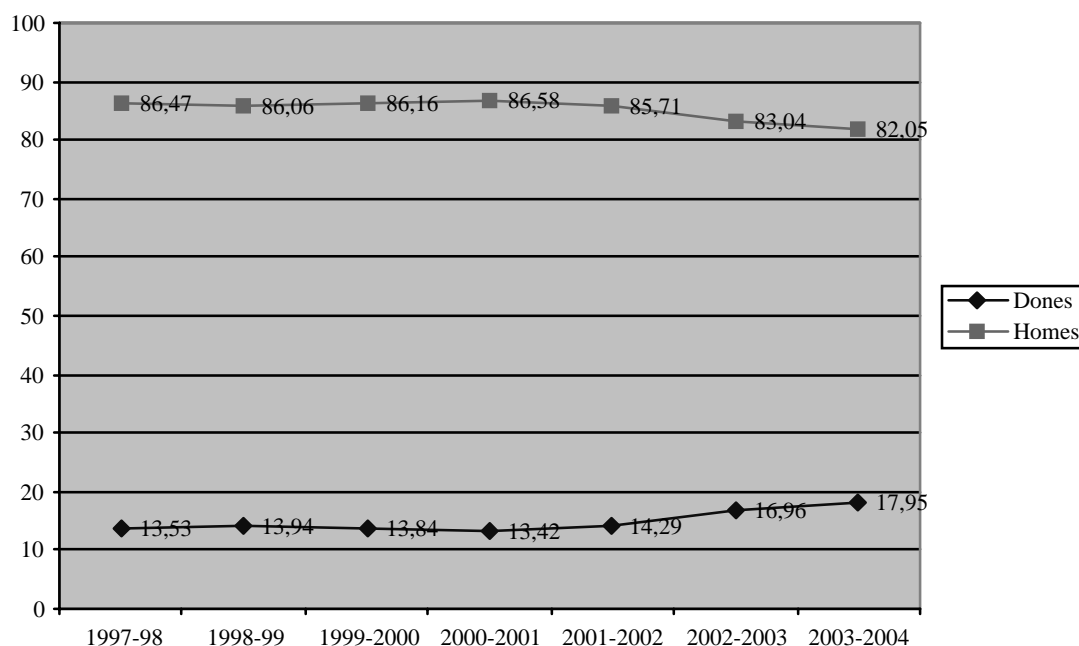
Gràfic 12. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis de Ciències Experimentals, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Finalment, els estudis **Tècnics** constitueixen l'extrem oposat del que hem mostrat fins ara, ja que s'hi dona una masculinització molt clara i la presència femenina se situa en una mitjana inferior al 15% al llarg de tot el període estudiat (gràfic 13).

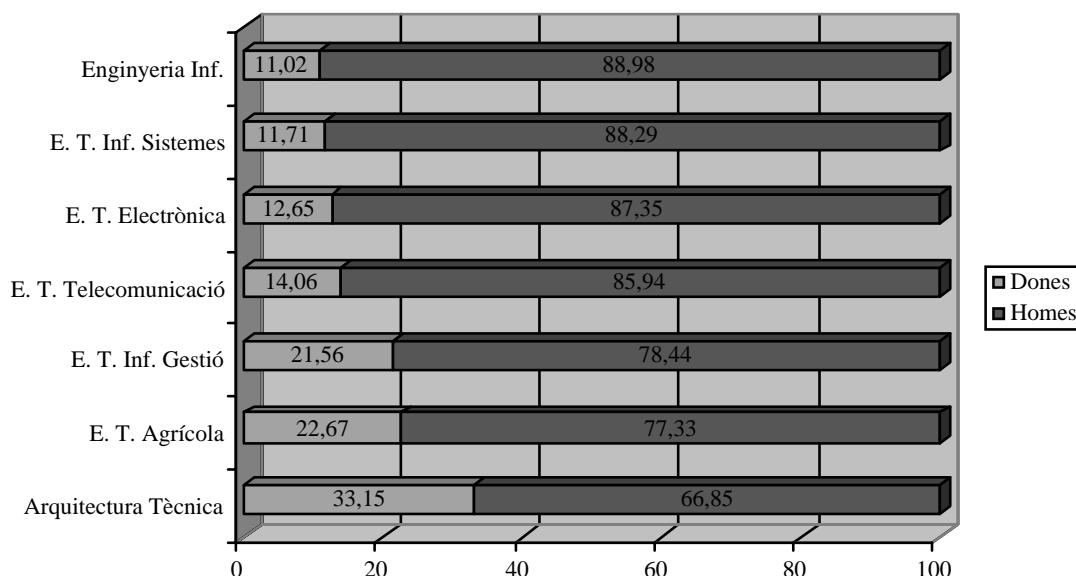
Gràfic 13. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis Tècnics, per gènere

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Com queda de manifest al gràfic per estudis de l'any acadèmic 2003-2004, la presència masculina majoritària és la tònica general en tots els estudis d'aquest àmbit, encara que està especialment present en el cas de l'Enginyeria Informàtica, en què gairebé el 90% dels estudiants són homes, i és una mica menys acusada en el cas de l'Arquitectura Tècnica, en què per cada dos estudiants homes hi ha una dona (gràfic 14).

Gràfic 14. Alumnat de primer i segon cicle dels estudis Tècnics, per estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

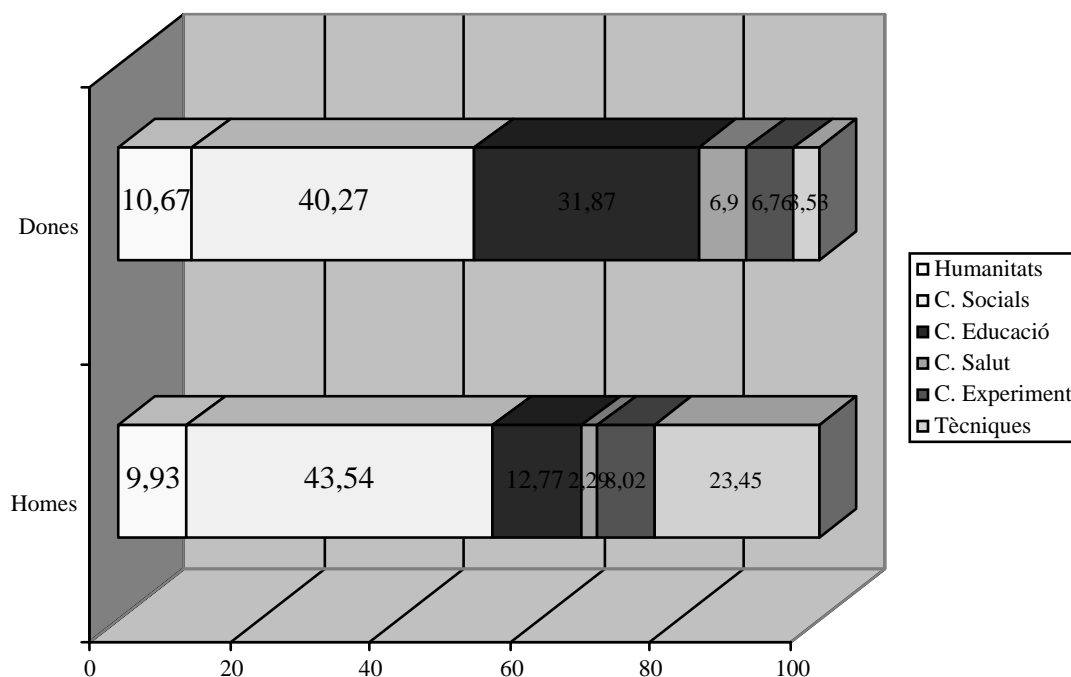

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Per resumir la situació pel que fa a la distribució de l'alumnat de primer i segon cicle de la UIB per branques d'ensenyament, podem dir que, al darrer any acadèmic analitzat (gràfic 15), la major part, tant de l'alumnat masculí com del femení, eren estudiants/es de Ciències Socials i Jurídiques, amb uns percentatges bastant similars (43,54% d'homes i 40,27% de dones). La diferència important entre gèneres la trobam, com era d'esperar per les xifres abans presentades, als estudis d'Educació i Psicologia (que suposen quasi un 32% de l'alumnat femení i quasi un 13% del masculí) i als estudis Tècnics (quasi un 24% de l'alumnat masculí de la UIB i menys del 4% de l'alumnat femení). Per part seva, els estudis d'Humanitats i de Ciències Experimentals representen percentatges molt semblants d'alumnat masculí i femení. I, tot i que en el cas dels estudis de Ciències de la Salut les diferències percentuals són de petita quantia, és important assenyalar que el percentatge d'alumnat femení d'aquests estudis a la UIB triplica el masculí, la qual cosa pot relacionar-

se, com ja hem comentar abans, amb el tipus d'estudis d'aquest àmbit impartits a la nostra universitat (Infermeria i Fisioteràpia, ambdós molt feminitzats).

Gràfic 15. Alumnat de primer i segon cicle, per tipus d'estudis i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

En definitiva, les dades presentades mostren l'existència d'una clara segregació horitzontal de l'alumnat universitari de la UIB per gènere i per estudis, que es manté altament estable al llarg del període analitzat. Així, pot dir-se que durant aquest període la presència de dones és majoritària a la nostra universitat en un ampli nombre d'estudis i que els aspectes més cridaners de la segregació per gèneres detectada són la concentració de dones, i la molt escassa presència masculina, en els estudis relacionats amb l'educació i les professions d'ajuda i cura social i, per contra, l'alta concentració dels homes i la molt escassa presència femenina en les especialitats tècniques.

Com ens recorda Izquierdo (2004), la divisió del treball entre dones i homes des del punt de vista productiu fa que les dones encara tinguin assignades les tasques de cura immediata de la vida humana, mentre que els homes tenen assignades tasques que no tenen relació immediata amb els processos vitals però que creen les condicions per al seu desenvolupament. I aquesta divisió té un reflex a la vida pública i també a la mateixa universitat de forma que homes i dones es distribueixen entre les diferents carreres seguint els patrons de rol de gènere que es detecten a la majoria d'informes sobre aquest tema (ETAN, etc.) i també a la nostra universitat, és a dir, les dones es concentren en estudis relacionats amb la cura i l'atenció a les persones (com ara l'educació o la infermeria) i més poc prestigiats socialment, i els homes en els estudis relacionats amb el control de l'entorn natural o social (com ara les enginyeries) i amb molt més prestigi social.

Cal, per tant, en aquest punt de l'anàlisi, pensar en la necessitat d'elaborar accions tendents a aconseguir una distribució més uniforme d'uns i altres en els diferents estudis i especialitats, accions que haurien d'estar enfocades a la diversificació de l'elecció dels estudis. En aquest sentit cal recordar la importància dels models de referència per als/les joves en edat d'elegir el que han d'estudiar. I, en termes generals, els models disponibles actualment segueixen perpetuant els estereotips de rol de gènere tradicionals, per tant és important treballar també amb aquests models per aconseguir la diversificació.

De moment no disposam de les dades corresponents al volum d'alumnat de tercer cicle desagregat per gèneres (dades que estan en procés d'elaboració en el moment actual i que esperam poder incorporar a futures ampliacions d'aquest informe). Sí que disposam, en canvi, de dues dades orientatives en aquest sentit: una és la del col·lectiu de becaris/es predoctorals de la UIB, que, per al període 2001-2003, estava compost per un 60,32% d'homes i un 39,68% de dones, i l'altra és la de l'alumnat que ha participat en el programa de beques DRAC de formació avançada durant l'any acadèmic 2003-2004 i que va ser d'un 68,75% d'homes i d'un 31,25% de dones. Aquestes xifres suggereixen la possible existència d'una segregació vertical entre l'alumnat de la UIB. L'anàlisi de les titulacions que presentarem més endavant incidirà en aquesta qüestió.

Un altre conjunt de dades relatives a la segregació horitzontal per gènere a la UIB ens l'ofereix l'anàlisi de l'elecció dels estudis. Per a això es varen revisar, en primer lloc, els estudis que requereixen preinscripció (vint-i-un en total) per determinar l'ordre en el qual són seleccionats en primera instància (o sigui, l'estudi que suposa la primera preferència dels/les estudiants/es que han d'iniciar la seva trajectòria universitària) pels nois i les noies.

Com es pot veure a la taula següent (taula 1), en el cas de les noies els primers llocs estan ocupats per l'especialitat de Magisteri d'Educació Infantil, seguida de la Infermeria i la Fisioteràpia. En el cas dels nois, són l'Arquitectura Tècnica, l'especialitat de Magisteri d'Educació Física i l'Enginyeria Tècnica d'Informàtica de Gestió els estudis que ocupen els primers llocs de la llista.

Taula 1. Ordre de preferència en la primera preinscripció en els estudis de la UIB que la requereixen. Any acadèmic 2003-2004.

Ordre de preferència de les dones (nombre de preinscrites)	Ordre de preferència dels homes (nombre de preinscrits)
01. Mestre. Educació Infantil (326)	01. Arquitectura Tècnica (173)
02. Infermeria (260)	02. Mestre. Educació Física (145)
03. Fisioteràpia (219)	03. E. T. Informàtica de Gestió (125)
04. Mestre. Educació Especial (204)	04. E. T. Informàtica de Sistemes (122)
05. Diplomatura de Turisme (183)	05. Fisioteràpia (119)
06. Administració i Direcció d'Empreses (175)	06. Diplomatura de Turisme (119)
07. Psicologia (157)	07. E. T. Electrònica Industrial (118)
08. Biologia (132)	08. Administració i Direcció d'Empreses (114)
09. Educació Social (103)	09. Biologia (73)
10. Arquitectura Tècnica (94)	10. E. T. Agrícola (57)
11. Mestre. Educació Física (92)	11. Psicologia (55)
12. Mestre. Educació Primària (78)	12. Infermeria (52)
13. Treball Social (76)	13. Mestre. Educació Musical (27)
14. Filologia anglesa (70)	14. Filologia anglesa (22)
15. Mestre. Llengua estrangera (64)	15. Mestre. Educació Especial (21)
16. Mestre. Educació Musical (62)	16. Educació Social (20)
17. E. T. Informàtica de Gestió (35)	17. Mestre. Llengua estrangera (16)
18. Pedagogia (33)	18. Mestre. Educació Infantil (15)
19. E. T. Agrícola (23)	19. Treball Social (13)
20. E. T. Electrònica Industrial (23)	20. Mestre. Educació Primària (10)
21. E. T. Informàtica de Sistemes (22)	21. Pedagogia (7)

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Taula 2. Alumnat de nou ingrés. Any acadèmic 2003-2004.

Estudi	Nou ingrés Homes	Nou ingrés Dones	Índex de dissimilitud
Mestre. Educació Infantil	5 (3,73%)	129 (96,27%)	0,93
E. T. Electrònica Industrial	73 (91,25%)	7 (8,75%)	0,83
Mestre. Educació Especial	9 (9,28%)	88 (90,72%)	0,81
Psicopedagogia	9 (11,25%)	71 (88,75%)	0,78
Educació Social	11 (18,33%)	49 (81,67%)	0,76
Infermeria	20 (12,66%)	138 (87,34%)	0,75
Filologia Catalana	3 (13,64%)	19 (86,36%)	0,73
Mestre. Educació Primària	11 (13,58%)	70 (86,42%)	0,73
E. T. Informàtica de Sistemes	85 (85,00%)	15 (15,00%)	0,70
Pedagogia	14 (15,22%)	78 (84,78%)	0,70
Enginyeria Informàtica	37 (84,09%)	7 (15,91%)	0,68
Bioquímica	5 (17,24%)	24 (82,76%)	0,66
Treball Social	12 (17,14%)	58 (82,86%)	0,66
E. T. Agrícola	33 (82,50%)	7 (17,50%)	0,65
E. T. Telecomunicació	59 (81,94%)	13 (18,06%)	0,64
E. T. Informàtica de Gestió	88 (75,86%)	28 (24,14%)	0,60
Mestre. Llengua Estrangera	15 (21,74%)	54 (78,26%)	0,57
Filologia anglesa	12 (22,22%)	42 (77,78%)	0,56
Física	22 (75,86%)	7 (24,14%)	0,52
Psicologia	35 (27,78%)	91 (72,22%)	0,44
Geografia	23 (69,70%)	10 (30,30%)	0,39
Història de l'Art	28 (30,77%)	63 (69,23%)	0,38
Arquitectura Tècnica	69 (68,32%)	32 (31,68%)	0,37
Mestre. Educació Musical	22 (31,43%)	48 (68,57%)	0,37
Biologia	41 (34,17%)	79 (65,83%)	0,32
Filologia Hispànica	16 (34,04%)	31 (65,96%)	0,32
Fisioteràpia	35 (34,31%)	67 (65,69%)	0,31
Títol superior de Turisme	13 (38,24%)	21 (61,76%)	0,24
Matemàtiques	15 (62,50%)	9 (37,5%)	0,17
Administració i Direcció d'Empreses	70 (42,17%)	96 (57,83%)	0,16
Diplomatura de Turisme	180 (42,65%)	242 (57,35%)	0,15
Relacions Laborals	47 (42,73%)	63 (57,27%)	0,15
Mestre. Educació Física	72 (56,25%)	56 (43,75%)	0,13
Història	28 (46,67%)	32 (53,33%)	0,07
Filosofia	23 (52,27%)	21 (47,73%)	0,05
Economia	53 (48,18%)	57 (51,82%)	0,04
Estudis Immobiliaris	13 (48,15%)	14 (51,85%)	0,04
Ciències Empresarials	212 (51,46%)	200 (48,54%)	0,03
Química	19 (48,72%)	20 (51,28%)	0,03
Dret	71 (49,65%)	72 (50,35%)	0,01

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

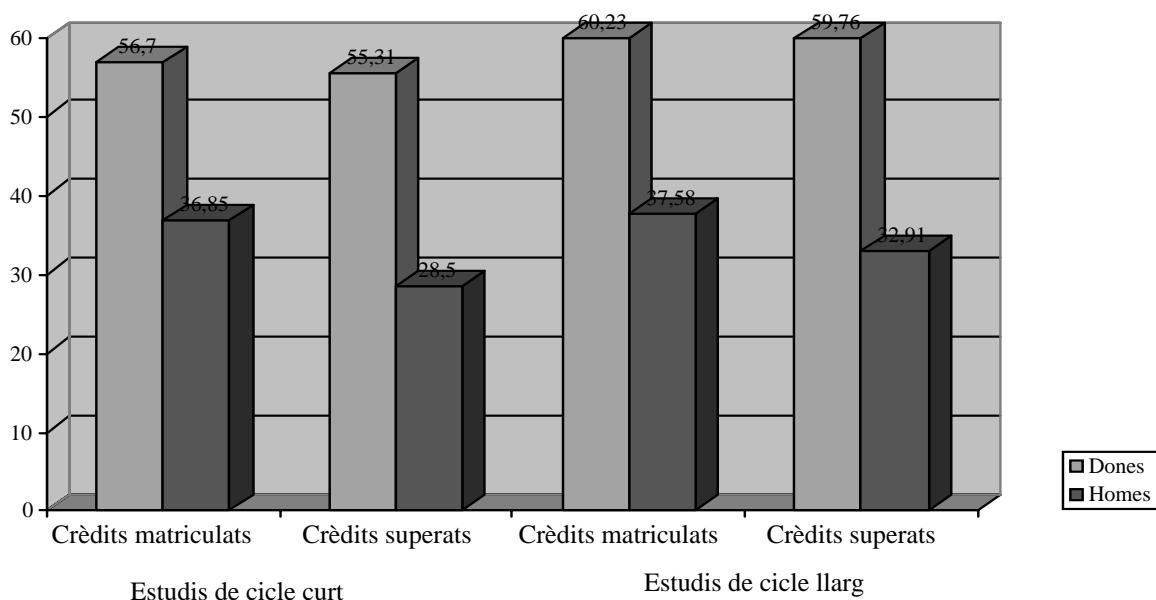
D'altra banda, pel que fa als/les estudiants/es de nou ingrés a la UIB, l'any acadèmic 2003-2004, i com es pot veure a la taula 2, el càlcul de l'índex de dissimilitud ens indica que les titulacions en què l'alumnat de nou ingrés està més allunyat d'una distribució igualitària per gènere (índex més proper a 1) són: Mestre, especialitat Educació Infantil; Mestre, especialitat Educació Especial; Psicopedagogia; Educació Social; Infermeria; Filologia Catalana i Mestre, especialitat Educació Primària (titulacions en què la presència femenina és aclaparadora); i Enginyeria Tècnica Electrònica i Enginyeria Tècnica en Informàtica de Sistemes (titulacions en què la presència masculina és aclaparadora). Aquestes diferències van en la línia ja enunciada en comentar la segregació horitzontal de l'alumnat de primer i segon cicle.

El fet que tant a les preinscripcions com als nous ingressos se segueixi observant aquesta segregació confirma la idea, abans plantejada, de la necessitat d'elaborar plans d'actuació previs a l'ingrés universitari que contribueixin a la diversificació en l'elecció de carrera i que evitin en el futur la pertinença en la masculinització d'uns estudis i en la feminització d'uns altres, per tal d'arribar finalment a un repartiment més equilibrat per estudis i gènere.

Pel que fa al rendiment de l'alumnat de la UIB, un primer conjunt de dades sobre aquesta qüestió ens el proporciona l'anàlisi dels crèdits en els quals l'alumnat de primer i segon cicle està matriculat i els crèdits que ha superat.

Com a mitjana, en el cas dels estudis de cicle curt, cada alumna de la UIB en l'últim any acadèmic del qual tenim aquestes dades, el 2002-2003, es va matricular d'una mitjana de 56,70 crèdits i va superar una mitjana de 36,85 crèdits, mentre que cada alumne es va matricular d'una mitjana de 55,31 crèdits i va superar una mitjana de 28,50 crèdits. I, en el cas dels estudis de cicle llarg, cada alumna de la UIB el 2002-2003 es va matricular d'una mitjana de 60,23 crèdits i va superar una mitjana de 37,58 crèdits, mentre que cada alumne es va matricular d'una mitjana de 59,76 crèdits i va superar una mitjana de 32,91 crèdits.

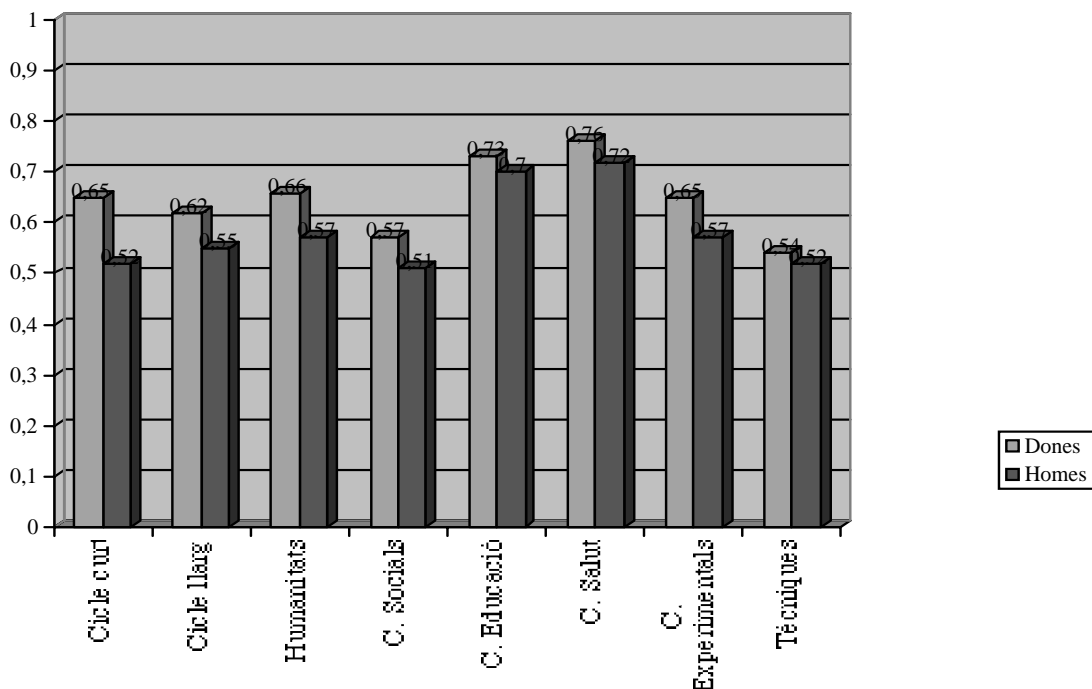
Gràfic 16. Crèdits matriculats i superats, per gènere i tipus d'estudi. Any acadèmic 2002-2003.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

Com es pot veure (gràfic 17), la ràtio entre crèdits matriculats i crèdits superats és lleugerament major entre les noies que entre els nois per a tots els àmbits d'estudi analitzats i tant per als estudis de cicle curt com per als de cicle llarg. Per tant, podem dir, a la vista d'aquests resultats, que, en termes generals, les noies obtenen més bons resultats que els nois.

Gràfic 17. Ràtio crèdits matriculats/crèdits superats, per gènere i àmbit d'estudi.
Any acadèmic 2002-2003.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

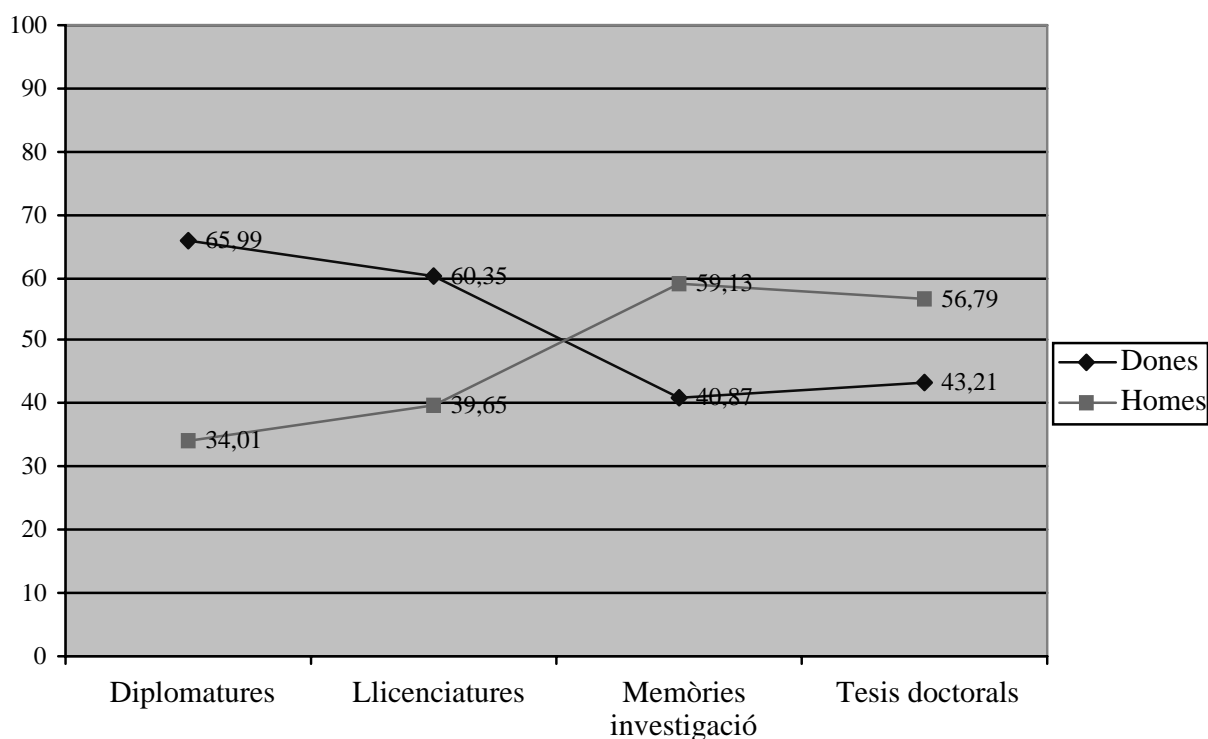
Però aquests més bons resultats no sols es veuen en aquesta ràtio, també les dones obtenen títols universitaris en major proporció que els homes. Així, segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE) per a l'any acadèmic 2002-2003, del total de persones diplomades i/o llicenciades a l'Estat espanyol el percentatge de dones va ser del 58,66%. I, en el cas de la Universitat de les Illes Balears aquest percentatge va ascendir fins al 63,36% en aquest mateix període.

No obstant això, com es pot veure al gràfic següent (gràfic 18), es dóna una relació inversa entre cicle i percentatge de dones titulades, fet que dóna origen a un model conegut com a «diagrama de tisores», que permet comparar el nombre de dones i d'homes que veuen estroncada la seva trajectòria acadèmica (o docent, com després veurem) a cada moment. Concretament, mentre que en el cas de les diplomatures el percentatge de dones titulades és àmpliament superior al d'homes, en el cas de les llicenciatures, encara que el

percentatge de titulades continuï sent superior, disminueixen les diferències. I en arribar al tercer cycle veiem que els percentatges s'inverteixen, de manera que són majoria els homes que llegeixen les seves memòries d'investigació (pas previ per a l'obtenció del Diploma d'Estudis Avançats i la Suficiència Investigadora) i les seves tesis doctorals.

Aquestes dades suggereixen, doncs, l'existència d'una segregació vertical entre l'alumnat de la UIB. Es fa necessari continuar aprofundint en aquesta anàlisi, revisant amb major profunditat les dades corresponents a les qualificacions obtingudes, la presència d'alumnat de tercer cycle i els nivells d'ocupació d'homes i dones en acabar els estudis. Tots aquests aspectes seran recollits en edicions posteriors d'aquest informe.

Gràfic 18. Nombre total d'alumnes titulats per nivell i gènere. Any acadèmic 2002-2003.

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

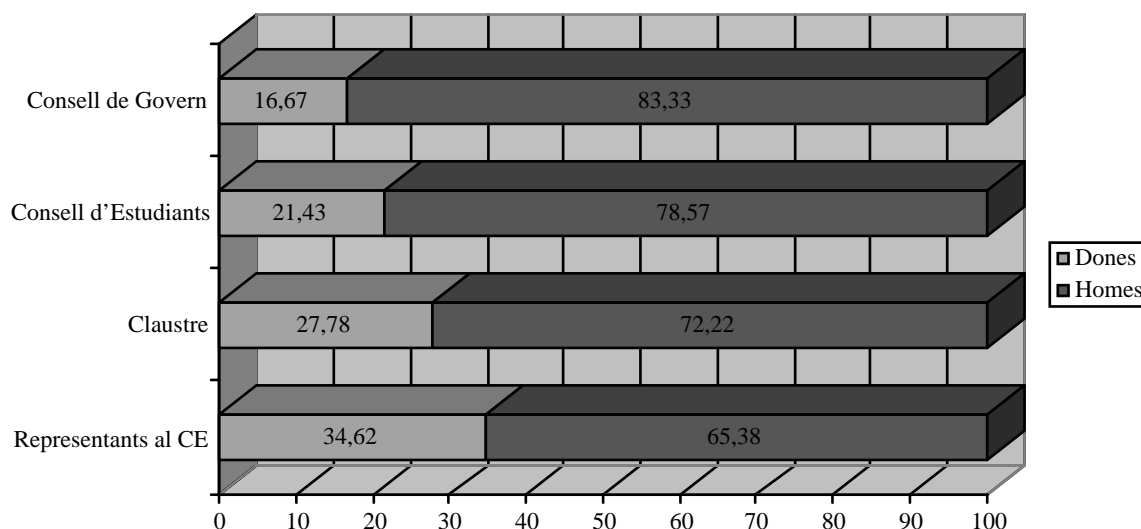
Pel que fa a l'obtenció de beques i a la participació en programes de mobilitat, durant els anys acadèmics 2001-2002 a 2003-2004, el percentatge de dones que va cursar els estudis de pregrau amb ajuda d'una beca (68,90%, 69,95% i 69,11% respectivament) va ser molt superior al dels homes (31,10%, 30,05% i 30,89% respectivament) i entorn a un 10% per damunt el percentatge de dones matriculades. De totes maneres, per poder interpretar adequadament aquestes dades seria necessari disposar de més informació sobre les sol·licituds de beques desagregades per gènere i els motius de desestimació de les sol·licituds, dades no disponibles encara en el moment de tancar aquest informe.

Pel que fa a les beques que faciliten la mobilitat de l'alumnat pregrau, per a l'any acadèmic 2003-2004, a les beques DRAC-Hivern (estades curtes), en el programa del Sistema d'Intercanvi entre Centres Universitaris Espanyols (SICUE) i en el programa Sòcrates-ERASMUS de cooperació amb universitats europees, l'alumnat de la UIB que ha realitzat l'intercanvi és majoritàriament femení (81,82%, 79,31% i 62,24% de dones respectivament). L'alumnat que ha rebut la UIB durant l'any acadèmic 2003-2004 ha estat majoritàriament masculí en el cas del programa SICUE (60% d'homes) i majoritàriament femení en el cas del programa Sòcrates-ERASMUS (71,43% de dones).

Finalment, pel que fa a la presència de l'alumnat en els òrgans de direcció i representació universitària, segons les dades disponibles per al 2003-2004, en tots els casos analitzats a títol d'exemple (estudiants elegits per formar part del Consell d'Estudiants en representació dels diferents estudis, membres del Consell d'Estudiants, estudiants elegits per formar part del Claustre en representació dels diferents estudis i estudiants claustrals elegits per formar part del Consell de Govern) la majoria dels representants són homes (gràfic 19).

Sense disposar de més dades resulta aventurat treure conclusions sobre les raons d'aquests resultats; no obstant això, en la nostra opinió aquest pot ser un primer indici que el que ha estat anomenat com a «transferència de recursos» (Izquierdo 2004) en el cas de la vida adulta podria ser també un concepte aplicable al cas de la població jove, i, en aquest cas, a l'alumnat universitari.

Gràfic 19. Representants dels/les estudiants/es. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Elaboració pròpia

És a dir, cal hipotetitzar que, igual que ocorre entre la població adulta, també entre l'alumnat universitari es donaria una diferència quant al repartiment de tasques, de manera que les noies es fan càrrec d'una major quantitat de tasques domèstiques o de cura d'altres, i deixen lliures o «transfereixen» una sèrie de recursos en forma de temps que poden ser aprofitats per la població masculina per, d'una banda, disposar d'una major quantitat de temps d'oci i, d'una altra, accedir a la realització d'altres tasques, avançar més o millor en la seva carrera universitària o dedicar temps a tasques de gestió o representació, com ens suggeririen aquestes dades.

Evidentment, aquesta és només una hipòtesi que no pot quedar demostrada amb les dades de què disposem de moment, però suggereix la necessitat de seguir avançant per obtenir informació tant quantitativa com qualitativa que ens permeti ampliar i completar aquesta anàlisi.

A manera d'apunt sí que cal comentar que, en una recent enquesta realitzada en el si de la UIB (Ferrer et al. 2005) sobre una mostra representativa de l'alumnat de la UIB, vàrem observar que el 36% dels nois i el 35,5% de les

noies compaginava els estudis amb un treball remunerat; per tant, la disponibilitat de temps o la falta d'aquest degudes a un treball al marge dels estudis serien similars en un i altre cas. No obstant això, quan en aquesta mateixa enquesta sol·licitàvem a noies i nois que ens informassin sobre el repartiment de les tasques domèstiques a les seves cases, mentre un percentatge important dels nois entrevistats (52,6%) considerava que aquestes tasques eren repartides de forma igualitària, una gran part de les noies (50,7%) considerava que eren elles les qui de forma majoritària havien de fer-se càrrec d'aquest tipus de tasques en comparació amb els seus germans.

2.4. El professorat de la Universitat de les Illes Balears

En primer lloc, cal assenyalar que del total del PDI de la UIB l'any acadèmic 1997-98 (699 persones), el 66,95% (468) són homes i el 33,05% (231) són dones. El 2003-2004, del conjunt d'aquest personal (940), el 64,15% (603) eren homes i el 35,85% (337) dones. Per tant, en termes generals pot dir-se que, tot i que el percentatge d'homes ha disminuït i el de dones ha augmentat al llarg del període estudiat, la variació és de molt petita quantia i la plantilla de PDI de la nostra universitat continua força masculinitzada.

En desglossar aquest nombre total per departaments (taula 4), constatam que els departaments amb un major percentatge de dones, tant el 1997-98 com el 2003-2004, són els d'Infermeria (82,35% i 68,42% respectivament), Biologia Fonamental i Ciències de la Salut (56,67% i 59,26% respectivament), Filologia Espanyola, Moderna i Llatina (54,84% i 66,67% respectivament) i Ciències de l'Educació (46,43% i 50% respectivament), amb només algun lleuger canvi d'ordre segons l'any acadèmic.

En el cas dels departaments amb un menor percentatge de dones s'han produït uns certs canvis en l'ordre. Així, el 1997-98 els departaments amb una menor presència de professorat femení eren Filosofia (7,69%), Biologia (17,07%), Filologia Catalana i Lingüística General (17,86%) i Física, Ciències Matemàtiques i Informàtica i Ciències de la Terra (amb un 18,18%), tots amb una presència de dones inferior al 20%. No obstant això, el 2003-2004 només els departaments de Física (12,86%), Ciències de la Terra (15,15%) i Ciències Matemàtiques (18,42%) comptaven amb menys d'un 20% de professorat femení, i es donava, a més, la circumstància que en alguns casos aquest percentatge, lluny d'augmentar, havia descendit.

El càlcul de l'índex de dissimilitud indica que el 1997-98 els departaments amb una distribució més desigualitària per gènere eren els de Filosofia, Biologia, Ciències de la Terra, Ciències Matemàtiques i Filologia Catalana, amb un professorat majoritàriament masculí, i Infermeria amb un professorat majoritàriament femení. El 2003-2004 els departaments amb una distribució

més desigualitària per gènere eren els de Física, Ciències de la Terra i Ciències Matemàtiques, amb professorat bàsicament masculí.

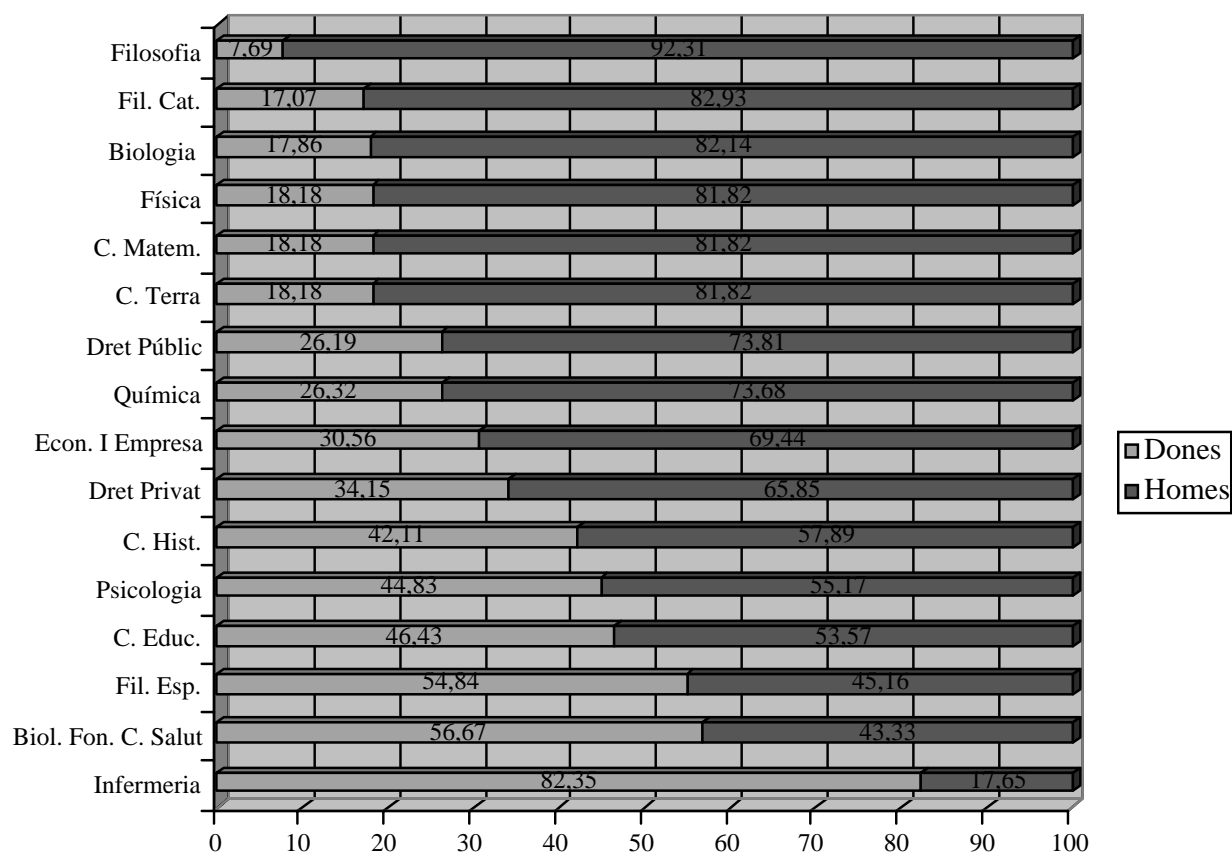
El 1997-98 els departaments amb una distribució més igualitària per gènere eren els de Ciències de l'Educació, Filologia Espanyola, Psicologia i Biologia Fonamental i el 2003-2004 els de Ciències de l'Educació, Biologia Fonamental i Psicologia.

Taula 3. Composició de la UIB per departaments

Departament	1997-98 Homes	2003- 2004 Homes	1997-98 Dones	2003- 2004 Dones	Índex dissimi. 1997- 98	Índex dissimi. 2003- 2004
Biologia	34 (82,93%)	42 (76,36)	7 (17,07%)	13 (23,64)	0,66	0,53
Biologia Fonamental i Ciències de la Salut	13 (43,33%)	11 (40,74)	17 (56,67%)	16 (59,26)	0,13	0,19
Ciències de l'Educació	45 (53,57%)	56 (50)	39 (46,43%)	56 (50)	0,07	0
Ciències de la Terra	27 (81,82%)	28 (84,85)	6 (18,18%)	5 (15,15)	0,64	0,70
Ciències Històriques i Teoria de les Arts	22 (57,89%)	29 (61,70)	16 (42,11%)	18 (38,30)	0,16	0,23
Ciències Matemàtiques i Informàtica	72 (81,82%)	93 (81,58)	16 (18,18%)	21 (18,42)	0,64	0,63
Dret Privat	27 (65,85%)	30 (68,18)	14 (34,15%)	14 (31,82)	0,32	0,36
Dret Públic	31 (73,81%)	27 (60)	11 (26,19%)	18 (40)	0,48	0,20
Economia i Empresa (1997-98) Economia Aplicada (2003-2004)	50 (69,44%)	36 (62,07)	22 (30,56%)	22 (37,93)	0,39	0,24
Economia de l'Empresa		47 (75,81)		15 (24,19)		0,52
Filologia Catalana i Lingüística General	23 (82,14%)	23 (76,67)	5 (17,86%)	7 (23,33)	0,64	0,53
Filologia Espanyola, Moderna i Llatina	14 (45,16%)	18 (33,33)	17 (54,84%)	36 (66,67)	0,10	0,33
Filosofia i Treball Social	24 (92,31%)	25 (71,43)	2 (7,69%)	10 (28,57)	0,85	0,43
Física	36 (81,82%)	61 (87,14)	8 (18,18%)	9 (12,86)	0,64	0,74
Infermeria i Fisioteràpia	6 (17,65%)	24 (31,58)	28 (82,35%)	52 (68,42)	0,65	0,37
Psicologia	16 (55,17%)	23 (58,97)	13 (44,83%)	16 (41,03)	0,10	0,18
Química	28 (73,68%)	30 (76,92)	10 (26,32%)	9 (23,08)	0,47	0,54
Total	468 (66,95%)	603 (64,15)	231 (33,05%)	337 (35,85)	0,34	0,28

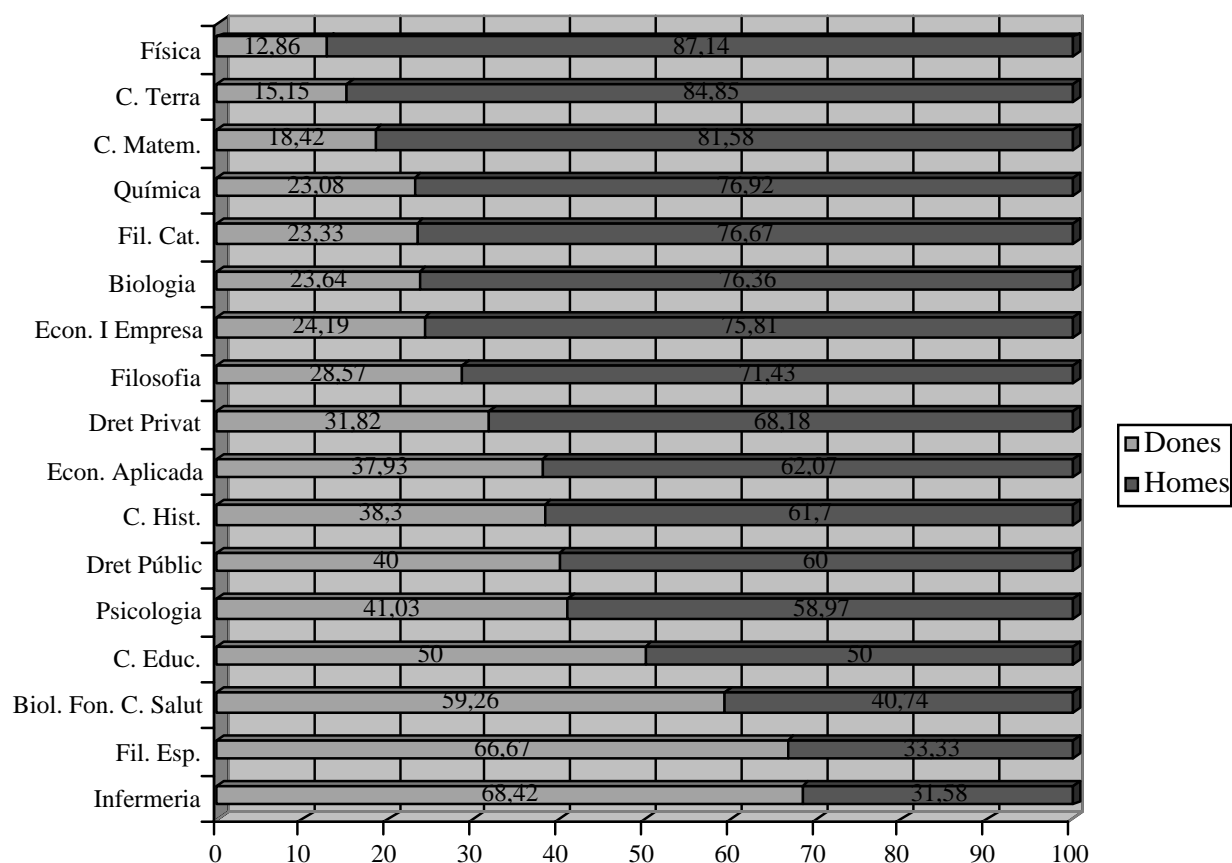
Font: Elaboració pròpia

Gràfic 20. Composició de la UIB per departaments i gènere. Any acadèmic 1997-1998.

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 21. Composició de la UIB per departaments i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Elaboració pròpia

El departament on s'ha produït un major increment de la presència de professorat femení és el de Filosofia. Les professores incorporades ho han estat bàsicament a l'àrea de coneixement de Treball Social i Serveis Socials, incorporada en aquest departament durant el període analitzat amb la integració a la UIB de l'Escola de Treball Social, fortament feminitzada en general.

En el cas del departament on s'ha produït un major descens percentual de la presència de professores, el d'Infermeria i Fisioteràpia, aquesta circumstància ha estat relacionada amb la incorporació d'un gran nombre de professors a l'especialitat de Fisioteràpia, estudis que no s'impartien el curs 1997-98.

Quant a categories docents (taula 4), cal assenyalar que, tant el 1997-98 com el 2003-2004, per a totes les categories, el percentatge de dones és sensiblement inferior al percentatge d'homes, encara que en tots els casos la presència de dones ha augmentat, excepte en el cas de les TEU. Cal remarcar que aquesta masculinització s'agreuja a les categories superiors (CU i TU), com podem veure molt clarament als diagrames de tises següents (gràfics 22 i 23).

El 1997-98, el major percentatge de dones corresponia a la categoria de professores titulars d'escola universitària (42,76%) i el menor a la de catedràtiques d'universitat (14,93%). El 2003-2004, la categoria en la qual les dones estan menys representades segueix sent la de catedràtiques d'universitat (19,05%) i les categories en les quals es troben més presents són les d'ajudant i catedràtica d'escola universitària (44,44% en cada cas).

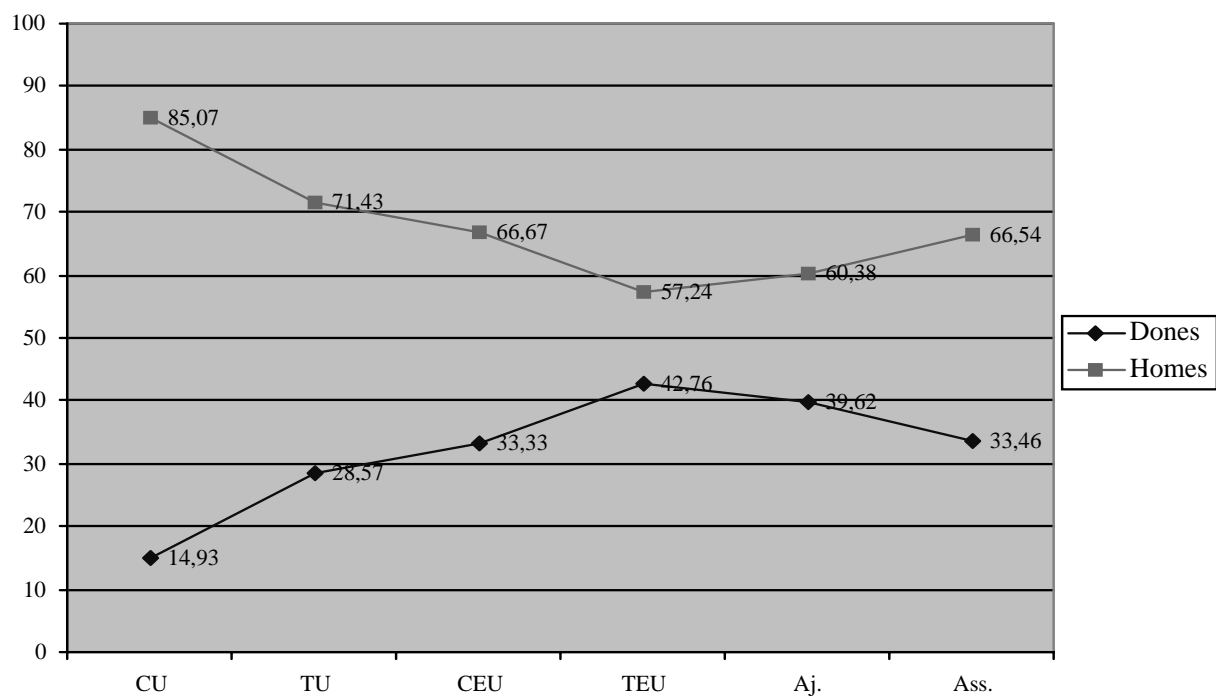
Taula 4. Composició de la UIB per categories docents

Categoria	1997-98 Homes	2003-2004 Homes	1997-98 Dones	2003-2004 Dones	Índex dissimil. 1997-98	Índex dissimil. 2003-2004
Catedràtics/ques d'universitat	57 (85,07%)	68 (80,95%)	10 (14,93%)	16 (19,05%)	0,70	0,62
Titulars d'universitat	105 (71,43%)	140 (67,96%)	42 (28,57%)	66 (32,04%)	0,43	0,36
Catedràtics/ques d'escola universitària	14 (66,67%)	20 (55,56%)	7 (33,33%)	16 (44,44%)	0,33	0,11
Titulars d'escola universitària	83 (57,24%)	115 (57,5%)	62 (42,76%)	85 (42,5%)	0,14	0,15
Professors/es ajudants	32 (60,38%)	30 (55,56%)	21 (39,62%)	24 (42,86%)	0,21	0,11
Professors/es col·laboradors/es		11 (73,33%)		4 (26,67%)		0,47
Professors/es associats/des	177 (66,54%)	214 (63,13%)	89 (33,46%)	125 (36,87%)	0,33	0,26
Altres		5 (83,33%)		1 (16,67%)		0,67

Font: Elaboració pròpia

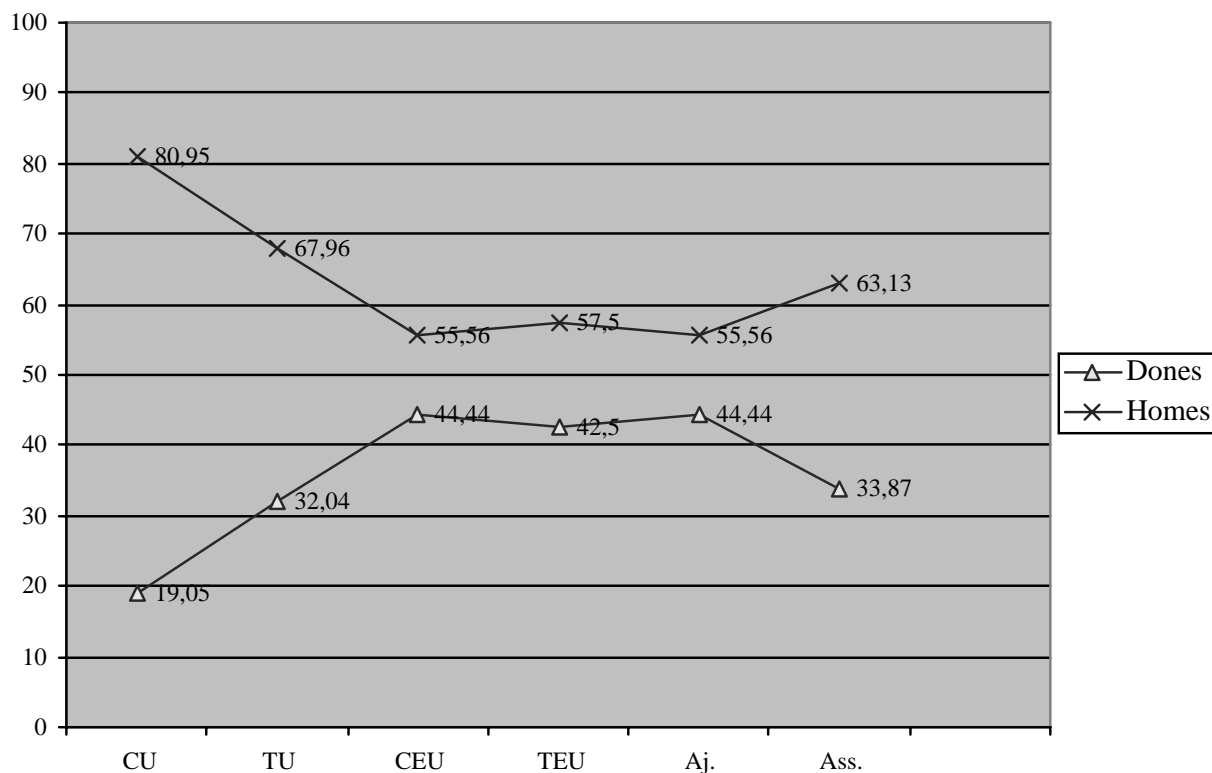
L'índex de dissimilitud ens mostra que, tot i que continua havent-hi una distribució molt desigual per gènere i categoria, la desigualtat ha minvat lleugerament a totes les categories entre els dos moments estudiats. Com era d'esperar per les dades recollides en altres informes, en el cas del professorat d'escola universitària i del professorat ajudant la desigualtat és menor, i en el cas del professorat d'universitat (llocs més alts en la jerarquia) la desigualtat és major.

Gràfic 22. Composició de la UIB per categories docents i gènere. Any acadèmic 1997-98.

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 23. Composició de la UIB per categories docents i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Font: Elaboració pròpia

Les dades presentades fins al moment semblen optimistes, ja que mostren que, durant aquests anys, el percentatge global de dones a la plantilla docent i investigadora i per a totes les categories ha augmentat a la nostra universitat.

No obstant això, una anàlisi detallada d'aquest augment de plantilla mostra que els resultats no són tan optimistes com semblava a primera vista (taula 5). Així, del total de professorat incorporat a la UIB en aquests anys (241 persones), el 56,02% (135) són homes i el 43,98% (106) són dones. I, per categories, s'observa que del conjunt de nous/ves catedràtics/ques les dues terceres parts són homes. Una cosa semblant ocorre en el cas dels/les nous/ves professors/es titulars d'universitat. Entre els/les catedràtics/ques d'escola universitària el percentatge de noves catedràtiques supera el de nous catedràtics, però en termes absoluts parlem de només tres persones de

diferència. Entre els/les professors/es associats/des, el nombre de noves incorporacions està repartit gairebé al 50% entre homes i dones, encara que amb un lleuger predomini dels homes. Finalment, per a les places d'ajudantia, les dades, ateses les modificacions introduïdes per la LOU, són difícils d'avaluar.

Taula 5. Canvis a les categories docents per gènere

Categoria	Homes	Dones
Catedràtics/ques d'universitat	11 (64,71%)	6 (35,29%)
Titulars d'universitat	35 (59,32%)	24 (40,68%)
Catedràtics/ques d'escola universitària	6 (40%)	9 (60%)
Titulars d'escola universitària	32 (58,18%)	23 (40,82%)
Ajudants	-2 (-40%)	-3 (+60%)
Professors/es associats/des	37 (50,68%)	36 (49,32%)
Altres	16 (76,19%)	5 (23,81%)
Total	135 (56,02%)	106 (43,98%)

Font: Elaboració pròpia

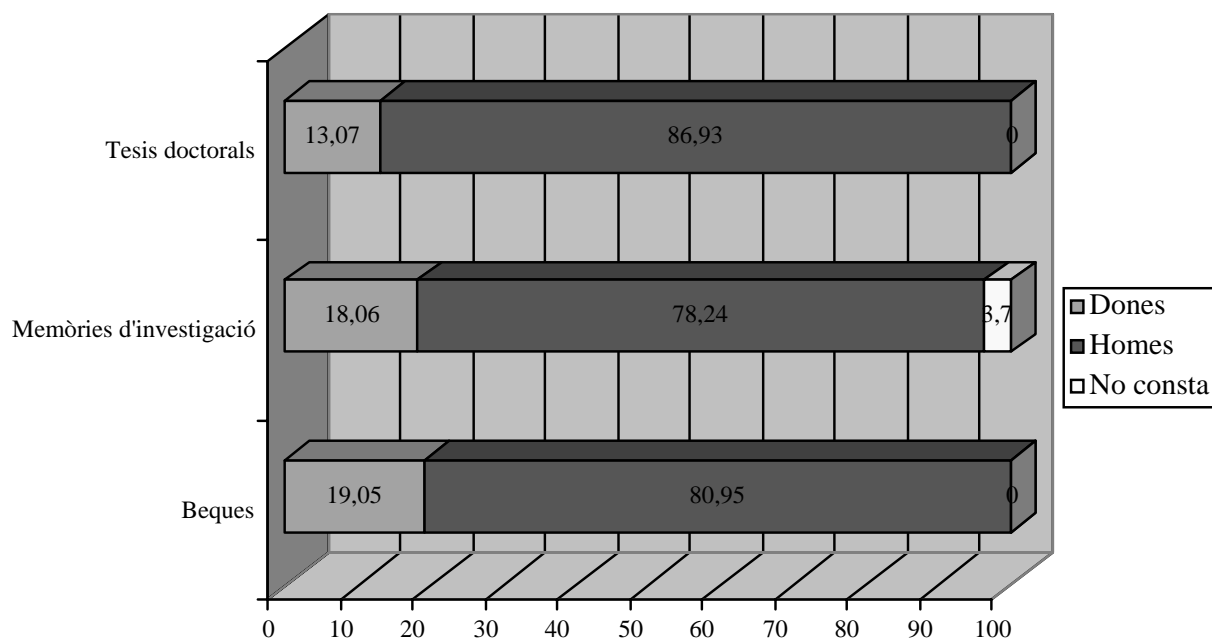
Les dades obtingudes en relació amb el PDI mostren, doncs, en primer lloc, que a la UIB, igual que ocorre per al conjunt de les universitats de l'Estat, el professorat està constituït en major mesura per homes que per dones. A més, aquestes dades confirmen que la presència de professores continua sent més habitual en temàtiques com la salut (departaments d'Infermeria o de Biologia i Ciències de la Salut) o la mateixa docència (Departament de Ciències de l'Educació), mentre continua sent excepcional a l'àmbit de les ciències exactes i naturals (departaments de Biologia Ambiental, Ciències de la Terra, Ciències Matemàtiques i Informàtica...). I també confirmen la tònica general que pot observar-se en el conjunt del país quant a l'escàs nombre de catedràtiques

d'universitat i que queda detalladament descrita en els treballs de les professores M. Antonia García i M. Luisa García (1998; 2001).

Consideram rellevant per a posteriors informes disposar de dades relatives a la duració de la carrera docent, tant quant a temps transcorregut com a nombre de categories que s'han ocupat, com una forma de determinar el tipus de carrera (interrompuda o ininterrompuda) desenvolupada i les possibles desigualtats relacionades.

Encara que en aquest primer informe no tenim dades exhaustives sobre indicadors d'excel·lència investigadora, a manera d'introducció al tema es varen analitzar les xifres corresponents a la direcció de memòries d'investigació, tesis doctorals i beques predoctorals corresponents al període 2001-2003 (anys naturals, en aquest cas).

Gràfic 24. Direcció de memòries, tesis i beques per gènere. Període 2001-2003.

Font: Elaboració pròpia

Com es pot veure (gràfic 24), entorn al 80% de les persones que han dirigit treballs d'investigació en aquest període de temps (bé siguin beques predoctorals, memòries d'investigació o tesis doctorals) han estat homes. Atès que la direcció d'aquest tipus de treballs sol estar lligada a la posterior publicació d'aquests treballs o d'altres de relacionats, cal, doncs, suposar que aquestes dades tindran una repercussió posterior en la producció científica del PDI. Esperam poder oferir una informació més àmplia sobre aquesta qüestió en futurs informes.

Pel que fa a la participació del PDI de la UIB en programes de mobilitat, tant en el cas del programa DRAC-PDI com en el cas del programa ERASMUS, el 2003-2004 la participació fou majoritàriament masculina (72,22% i 55,56% d'homes respectivament).

Finalment i pel que fa a la presència de PDI en càrrecs de gestió i direcció universitària, podem dir que ambdós tipus de càrrecs estan ocupats majoritàriament per homes.

Així, a les taules següents (taules 6 i 7) podem veure que, en termes generals, en els dos moments estudiats, la majoria dels càrrecs de gestió de la UIB estaven ocupats per homes. En observar els canvis entre un moment i l'altre, cal destacar una major presència de dones en els vicerectorats, deganats de facultat, direcció d'escoles universitàries i subdireccions de departament. Per part seva, els homes han ocupat una part molt important dels vicedeganats de facultat creats en aquests anys. També a la resta dels càrrecs de gestió analitzats per al darrer any acadèmic la presència masculina és, en termes generals, majoritària.

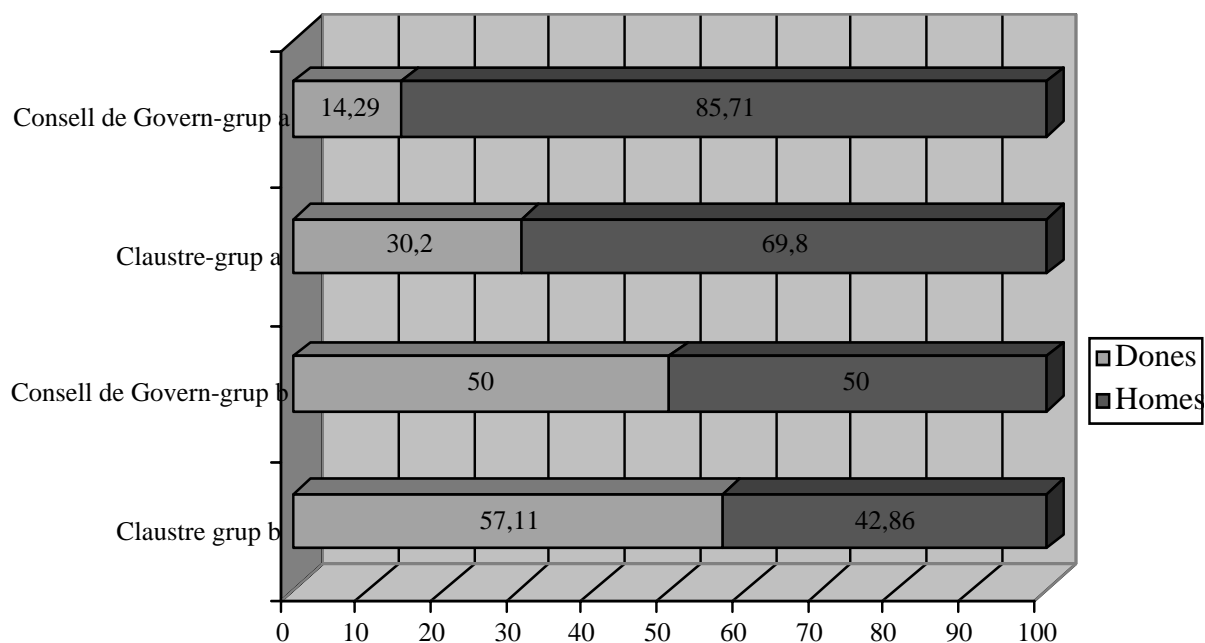
Taula 6. Càrrecs de gestió a la UIB

Categoria	1997-98 Homes	2003-2004 Homes	1997-98 Dones	2003-2004 Dones
Rector	1 (100%)	1 (100%)	0 (-)	0 (-)
Vicerectors/es	6 (75%)	5 (55,56%)	2 (25%)	4 (44,44%)
Degans/es de facultat	5 (83,33%)	4 (66,67%)	1 (16,67%)	2 (33,33%)
Vicedegans/es de facultat	4 (66,67%)	17 (77,27%)	2 (33,33%)	5 (22,73%)
Secretaris/es de facultat	4 (66,67%)	2 (33,33%)	2 (33,33%)	4 (66,67%)
Directors/es d'escola universitària	6 (85,71%)	6 (75%)	1 (14,29%)	2 (25%)
Directors/es de departament	10 (62,5%)	11 (64,71%)	6 (37,5%)	6 (35,29%)
Subdirectors/es de departament	13 (81,25%)	10 (58,82%)	3 (18,75%)	7 (41,18%)
Secretaris/es de departament	10 (62,5%)	12 (70,59%)	6 (37,5%)	5 (29,41%)

Taula 7. Altres càrrecs de gestió a la UIB. Any acadèmic 2003-2004.

Categoria	Homes	Dones
Caps d'estudis	25 (78,13%)	7 (21,88%)
Direccions de serveis	4 (80%)	1 (20%)
Direccions de laboratoris	5 (100%)	0 (-)
Direccions d'instituts universitaris	2 (75%)	1 (25%)
Subdireccions d'instituts universitaris	1 (50%)	1 (50%)
Altres (direccions oficines...)	6 (40%)	9 (60%)

Gràfic 25. Representants del PDI. Any acadèmic 2003-2004.

En els òrgans de direcció, la representació del PDI té un component masculí molt elevat, encara que el predomini és clarament superior entre el personal docent doctor (grup a) i més matisat en el cas de la resta de personal docent (grup b), com es pot veure al gràfic 25.

Novament, els resultats obtinguts per al cas del PDI (sobretot pel que fa a l'evolució de la carrera docent, als resultats d'investigació i als càrrecs de representació) ens duen, com ja vàrem fer en el cas de l'alumnat, a formular hipòtesis sobre els motius per a aquesta situació. I com ja vàrem expressar llavors, consideram que la divisió sexual del treball social i la consegüent transferència de recursos que duu estarien a la base d'aquestes desigualtats (Izquierdo 2004). És a dir, l'organització productiva de les nostres societats és tal que les dones, tinguin o no un treball remunerat, són les qui majoritàriament s'ocupen de cobrir les necessitats de les famílies (incloent tasques

d'intendència, cura de nins, malalts, majors...). La realització d'aquestes tasques suposa una transferència de recursos de la dona a l'home, ja que en la mesura que les dones s'ocupen de les dites tasques poden ocupar-se menys d'elles mateixes o de les seves carreres i, al mateix temps, alliberen els homes de realitzar-les, fet que fa augmentar el temps que ells poden dedicar a si mateixos o a les seves carreres.

L'obtenció de dades qualitatives i quantitatives sobre la distribució del temps i les càrregues familiars que es preveu recollir en un futur pròxim ens permetrà continuar avançant en aquesta anàlisi i, en el seu cas, corroborar les hipòtesis plantejades.

2.5. El PAS de la Universitat de les Illes Balears

Un sector de la comunitat universitària generalment molt poc analitzat en els estudis sobre el tema és el personal d'administració i serveis (PAS).

En aquest primer informe del nostre observatori ens limitarem a realitzar una primera aproximació a la descripció d'aquest col·lectiu en termes de la seva vinculació amb la institució, dels llocs i les categories ocupats i d'alguns aspectes de representació per, en informes posteriors, anar afegint nous indicadors que ens permetin descriure amb major detall la seva situació i detectar amb major claredat i especificitat possibles focus de segregació.

Una primera aproximació a les dades suggereix que la situació de les dones pel que fa al total del PAS a la UIB és bona, ja que numèricament són majoritàries enfront dels homes, ja que, del total d'aquest personal (361 persones), les dones representen el 63,71% (230 dones) i els homes el 36,29% (131 homes).

Aquest repartiment és variable segons els casos. Així, i pel que fa a la seva vinculació contractual amb la UIB, en termes absoluts el PAS funcionari supera lleugerament el laboral (51,80% enfront de 48,20%), però mentre que en el cas del funcionariat la presència de les dones és àmpliament majoritària (en una proporció de quatre a un aproximadament), en el cas dels/les laborals la majoria del col·lectiu està format per homes, com es pot veure a la taula següent.

Taula 8. PAS segons la seva vinculació a la UIB. Any acadèmic 2003-2004.

Vinculació	Homes	Dones	Total
Funcionari/a de carrera	27 (17,31%)	129 (82,69%)	156
Funcionari/a interí/na	7 (22,58%)	24 (77,42%)	31
Laboral fix/a	80 (58,82%)	56 (41,18%)	136
Laboral interí/na	17 (44,74%)	21 (55,26%)	38
Total	131 (36,29%)	230 (63,71%)	361

Pel que fa als llocs ocupats, mancant una anàlisi en profunditat del catàleg de llocs de treball de la UIB (que realitzarem per a un proper informe), podem dir que les dones constitueixen una àmplia majoria del personal administratiu (80%) i auxiliar (77,38%) i també constitueixen majoria, encara que no tan àmplia, del personal de gestió (57,14%) i tècnic (50,75%). En canvi, els homes constitueixen la majoria del personal subaltern (60%) i del personal tècnic superior (64,86%), com es pot veure a la taula següent (taula 9).

I, finalment, per serveis als quals s'està assignat/da, mentre que en els serveis de tipus administratiu la majoria del PAS és femení (69,25%), en els de tipus més tècnic la majoria són homes (61,54%), com es pot veure a la taula 10.

Taula 9. Cos-escala / categoria del PAS del la UIB

Cos-escala / categoria	Homes	Dones	Total
Administratiu/va	1 (50%)	1 (50%)	2
Administratiu/va organismes autònoms	1 (20%)	4 (0%)	5
Administratiu/va UIB	8 (18,60%)	35 (81,40%)	43
Ajudant de biblioteca	1 (25%)	3 (75%)	4
Auxiliar administratiu/va	1 (50%)	1 (50%)	2
Auxiliar administratiu/va organismes autònoms	2 (18,18%)	9 (81,82%)	11
Auxiliar administratiu/va UIB	13 (13,54%)	83 (86,46%)	96
Auxiliar biblioteca	1 (12,5%)	7 (87,5%)	8
Auxiliar biblioteca UIB	0 (-)	5 (100%)	5
Auxiliar d'arxius i biblioteques organismes autònoms	0 (-)	3 (100%)	3
Auxiliar de serveis	19 (51,35%)	18 (48,65%)	37
Auxiliar	1 (50%)	1 (50%)	2
Conserge	2 (66,67%)	1 (33,33%)	3
Cos superior d'administració de la CAIB	1 (100%)	0 (-)	1
Gestió UIB	3 (37,5%)	5 (62,5%)	8
Mosso	1 (100%)	0 (-)	1
Neteja	0 (-)	1 (100%)	1
Oficial	13 (100%)	0 (-)	13
Programador/a operador/a	5 (62,5%)	3 (37,5%)	8
Subaltern/a organismes autònoms	1 (50%)	1 (50%)	2
Tècnic/a de gestió organismes autònoms	1 (50%)	1 (50%)	2
Tècnic/a de gestió UIB	1 (33,33%)	2 (66,67%)	3
Tècnic/a especialista	14 (42,42%)	19 (57,58%)	33
Tècnic/a especialista laboratori	3 (60%)	2 (40%)	5
Tècnic/a mitjà/na	11 (52,38%)	10 (47,62%)	21
Tècnic/a superior	24 (64,86%)	13 (35,14%)	37
Telefonista	1 (33,33%)	2 (66,67%)	3
Xofer	2 (100%)	0 (-)	2
Total	131 (36,29%)	230 (63,71%)	361

Taula 10. PAS de la UIB per serveis. Curs 2003-2004.

Servei	Homes	Dones	Total
Serveis de tipus administratiu:			
Edifici Arxiduc Lluís Salvador	0 (-)	2 (100%)	2
Edifici Guillem Cifre de Colonya	5 (33,33%)	10 (66,67%)	15
Edifici Gaspar Melchor de Jovellanos	2 (12,5%)	14 (87,5%)	16
Edifici Ramon Llull	3 (15,79%)	16 (84,21%)	19
Edifici Sa Riera	3 (23,08%)	10 (79,92%)	13
Edificis Anselm Turmeda / Beatriu de Pinós / Aulari	8 (61,54%)	5 (38,46%)	13
Edificis Mateu Orfila / Guillem Colom Casasnoves	16 (51,61%)	15 (48,39%)	31
Gerència	9 (56,26%)	7 (43,75%)	16
Rectorat	18 (34,62%)	34 (65,38%)	52
Servei d'Alumnes	3 (21,43%)	11 (78,57%)	14
Servei de Biblioteca	8 (20,51%)	31 (79,49%)	39
Servei de Comptabilitat i Pressuposts	5 (23,81%)	16 (79,16%)	21
Servei de Comunicació	0 (-)	2 (100%)	2
Servei de Contractació, Patrimoni i Infraestructura	3 (25%)	9 (75%)	12
Servei de Personal	1 (6,25%)	15 (93,75%)	16
Servei de Prevenció	1 (33,33%)	2 (66,67%)	3
Servei de Publicacions	4 (50%)	4 (50%)	8
Seu Eivissa	0 (-)	2 (100%)	2
Seu Menorca	2 (100%)	0 (-)	2
Serveis de tipus tècnic:			
Campus Extens	0 (-)	9 (100%)	9
Centre de Tecnologies de la Informació	18 (75%)	6 (25%)	24
Laboratori de Sistemes d'Informació Geogràfica	1 (50%)	1 (50%)	2
Servei de Recursos Audiovisuais	6 (85,71%)	1 (14,29%)	7
Servei Lingüístic	1 (12,5%)	7 (87,5%)	8
Serveis Científicotècnics	7 (87,5%)	1 (12,5%)	8
Unitat Tècnica	7 (100%)	0 (-)	7
Total	131 (36,29%)	230 (63,71%)	361

De totes maneres, és important remarcar que aquesta distribució és molt variable segons el tipus de servei de què es tracti. Així, per exemple, mentre que en el Servei de Suport Psicopedagògic per al professorat que participa en el projecte de Campus Extens, o al Servei Lingüístic, la presència femenina és aclaparadora, la presència masculina és massiva en els Serveis Audiovisuais o Científicotècnics. Amb la informació actualment disponible es pot aventurar que aquesta distribució pot estar relacionada amb el tipus de titulació exigida i amb la feminització d'uns estudis i la masculinització d'uns altres, a la qual ens hem referit anteriorment. Però, de moment, això són només hipòtesis pendents de fer una anàlisi en profunditat del catàleg de llocs de treball.

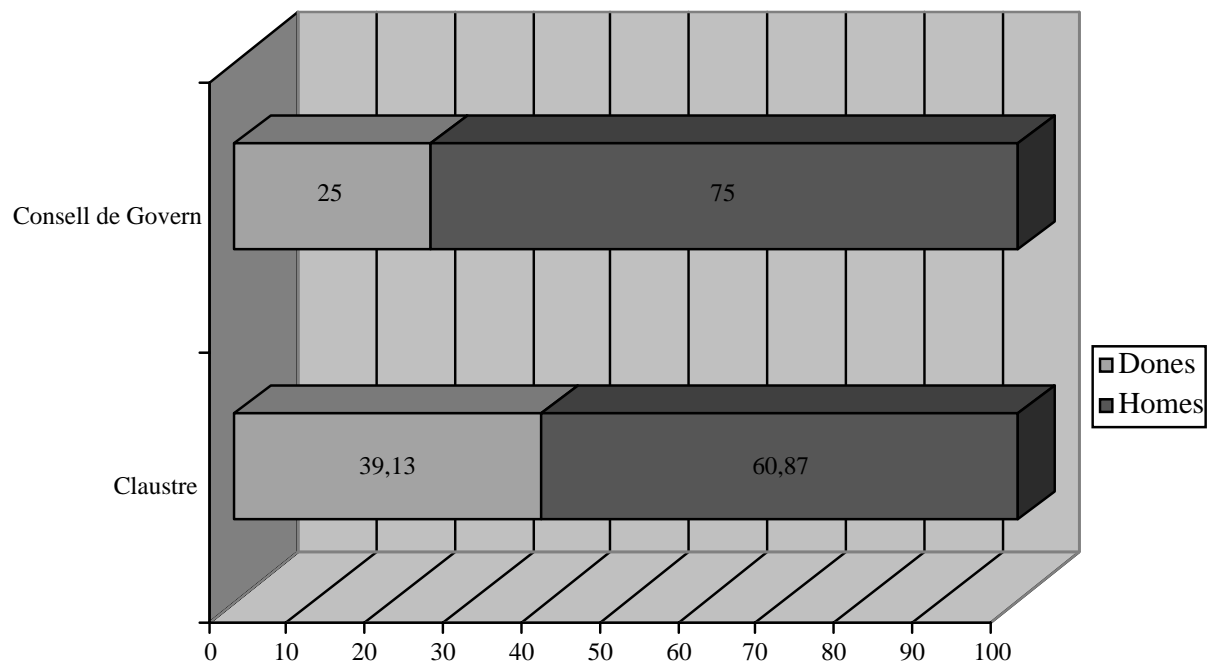
Pel que fa a llocs de gestió, més del 80% (85,71%) de les persones que ocupen càrrecs d'administrador/a de centre són dones, però en les direccions de serveis i altres llocs de gestió són majoria els homes, com es pot veure a la taula següent.

Taula 11. Altres càrrecs de gestió a la UIB. Any acadèmic 2003-2004.

Categoria	Homes	Dones
Administradors/es de centre i caps de serveis	2 (14,29%)	12 (85,71%)
Direccions de serveis	3 (75%)	1 (25%)
Altres (direccions oficines...)	9 (81,82%)	2 (18,18%)

Cal assenyalar que, a pesar de l'àmplia feminització del PAS de la UIB, els representants d'aquest col·lectiu davant el Claustre i el Consell de Govern de la UIB són majoritàriament homes.

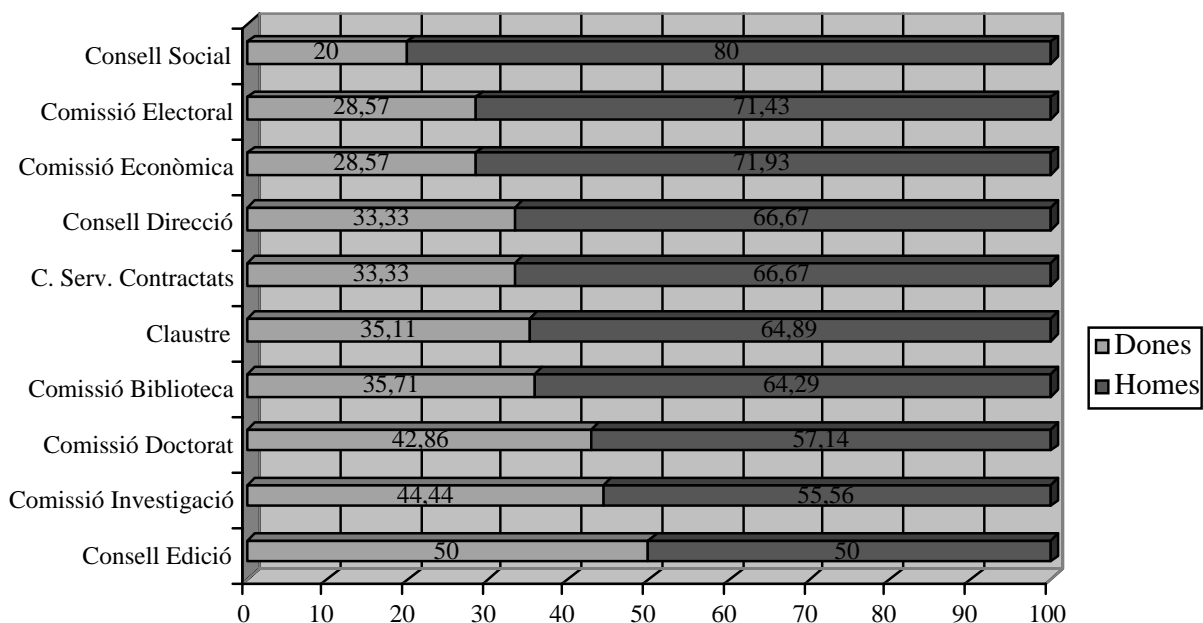
Gràfic 26. Representants del PAS. Any acadèmic 2003-2004.

2.6. Els òrgans de direcció i comissions de la UIB

Tot i que als apartats anteriors hem fet una anàlisi de la presència de l'alumnat, el professorat i el PAS als principals òrgans de direcció de la UIB (Claustre i Consell de Govern), ens ha semblat important finalitzar la presentació de dades d'aquest primer informe de l'Observatori per a la Igualtat amb un recull de la composició global per gènere de les persones (siguin alumnat, PDI i/o PAS, segons els casos), membres d'aquests òrgans, del Consell Social i de les comissions que regulen els principals aspectes de la vida quotidiana de la nostra universitat (gràfic 27).

Gràfic 27. Òrgans i comissions a la UIB. Any acadèmic 2003-2004.

Com podem veure, excepte en el cas del Consell d'Edició del Servei de Publicacions (que està repartit al 50%), la resta d'òrgans i comissions analitzats estan clarament masculinitzats. Aquest predomini dels homes és particularment evident en el cas del Consell Social i les comissions Electoral i Econòmica, llocs on la presència de dones no arriba al 30%.

Aquestes xifres no fan més que confirmar el que s'observa als treballs realitzats en altres universitats i també en altres tipus d'organitzacions i és l'escassa presència femenina als llocs de presa de decisió, fins i tot en els casos en què la presència femenina és superior entre el conjunt del col·lectiu (com seria el cas de l'alumnat o del PAS a la UIB). L'anomenat sostre de vidre és, per tant, visible també a la universitat.

Novament, la divisió sexual del treball i la transferència de recursos que implica s'entreveuen com a hipòtesis explicatives del que pot estar succeint. Però, són necessàries moltes més dades qualitatives i quantitatives per aportar respostes i, sobretot, possibles suggeriments d'actuació.

2.7. Recomanacions i intencions per als futurs informes

A la vista dels presents resultats, consideram necessari disposar per a propers informes d'algunes dades que ens permetin completar el primer retrat fet en aquest cas. Concretament, aquestes dades serien:

2.7.1. Pel que fa a l'alumnat

- Nombre d'alumnes de tercer cicle per programa i percentatge que representa cada gènere.
- Nota mitjana dels/les alumnes titulats/des per estudis i gènere.
- Temps mitjà que es torben els/les alumnes a completar els seus estudis, per cicles i gènere.
- Nivell d'ocupació en acabar els estudis per gènere.
- Dades sobre altres responsabilitats de l'alumnat (treball remunerat, càrregues familiars...), per gènere.
- Informació qualitativa sobre les motivacions i dificultats d'aquest col·lectiu.

2.7.2. Pel que fa al professorat

- Nombre de dones i homes que han promocionat per any i percentatge que representa cada gènere.
- Temps mitjà que es torben homes i dones per completar els trams de les seves carreres docents i nombre de categories ocupades.
- Nombre de sexennis d'investigació obtinguts per homes i dones.
- Direcció i participació en grups de recerca i temàtica en cada cas.
- Nombre de publicacions en què participen homes i dones.
- Salari mitjà d'homes i dones per categories docents.

- Participació d'homes i dones en cursos de formació i programa de formació del professorat i percentatge que representa cada gènere.
- Dades sobre altres responsabilitats del professorat (treballs remunerats...), per gènere.
- Informació qualitativa sobre les motivacions i dificultats d'aquest col·lectiu.

2.7.3. Pel que fa al PAS

- Anàlisi detallada del catàleg de llocs de feina del PAS de la UIB.
- Nombre de dones i homes que han promocionat per any i percentatge que representa cada gènere.
- Participació d'homes i dones en cursos i programes de formació i percentatge que representa cada gènere.
- Dades sobre altres responsabilitats del PAS (treballs remunerats...), per gènere.
- Informació qualitativa sobre les motivacions i dificultats d'aquest col·lectiu.

En termes generals, la realització d'aquest informe ens duu a recomanar vivament que d'ara endavant tota la documentació de la UIB ofereixi les dades desagregades per gènere (per exemple, la memòria de l'any acadèmic 2003-2004, últim document consultat, en desagrega algunes però no totes).

Cal recordar, en aquest sentit, que, tal com ens recomana l'informe ETAN, l'harmonització, la publicació i la difusió de les dades relacionades amb els aspectes de gènere són un primer problema fonamental que hem de resoldre per tal d'avançar en l'eliminació de totes les formes de desigualtat i discriminació.

En el cas de l'alumnat de primer i segon cicle, atès que aquest informe ja ens proporciona com a primera conclusió molt clara l'existència d'una segregació de l'alumnat per gènere i tipus d'estudi, ens proposam com a objectiu iniciar,

conjuntament amb col·laboració amb altres òrgans de la UIB, accions per tal de reduir aquesta segregació horitzontal.

2.8. Referències

- ÁLVAREZ, M. (2002). «De la ciencia moderna a la tecnociencia ¿Nuevos análisis de género?». A: *Jornadas sobre la excelencia en la ciencia y la tecnología a través de la igualdad*. Vitòria: Emakunde.
- ÁLVARO, M. (coord.) (1994). *Propuesta de una sistema de indicadores sociales de igualdad entre géneros*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- ANGUITA, R. (coord.) (2003). *Las mujeres en la Universidad de Valladolid*. Valladolid: Universitat de Valladolid.
- ANGUITA, R.; ROBLES, V. (1994). *Informe sobre la presencia de las alumnas en la Universidad de Granada 1983-1992*. Granada: Servicio de Publicaciones de la Universidad.
- ARTAL, M. [et al.] (2000). *Dones i carreres tècniques II. Perfil de les titulades en enginyeria industrial*. Barcelona: Institut Català de la Dona/UPC.
- BARBERÁ, E.; LAFUENTE, M. J.; SARRIÓ, M. (1998). *La promoción profesional de las mujeres en la Universidad*. València: Promolibro.
- CARREÑO, A.; FABRA, M. L.; LLORET, C.; PALLEJÁ, M.; PASTOR, C.; PÉREZ, N. (1998). *La carrera de les professores universitàries*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de la UAB.
- COMISIÓ EUROPEA. DIRECCIÓ GENERAL DE INVESTIGACIÓ (2001). «Promover la excelencia mediante la integración de la igualdad entre géneros». *Informe del Grupo de trabajo de ETAN sobre las mujeres y la ciencia*. Luxemburg: Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees. Disponible a Internet: <<http://www.cordis.lu/rtd2002/science-society/women.htm>>.
- ESCOLANO, E. (2002). *Mujeres y función pública. El personal de administración y servicios de la Universidad de Valencia*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.

- FERRER, V. A.; BOSCH, E.; RAMIS, M. C.; TORRENS, G. (2005). *Mitos y realidades sobre la violencia doméstica contra las mujeres: análisis de la percepción del problema en estudiantes universitarios/as*. Informe d'investigació no publicat.
- GARCÍA DE CORTÁZAR, M. L.; GARCÍA DE LEÓN, M. A. (1997). *Mujeres en minoría. Una investigación sociológica sobre la catedráticas de universidad en España*. Madrid: CIS.
- GARCÍA DE LEÓN, M. A.; GARCÍA DE CORTÁZAR, M. L. (dir.) (2001). *Las académicas (profesorado universitario y género)*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- GONZÁLEZ, J. M. (1999). *La situación de las mujeres ante los estudios universitarios técnicos*. Sevilla: Instituto de la Mujer.
- GRAÑERAS, M. [et al.] (2001). *Las mujeres en el sistema educativo*. Madrid: CIDE/Instituto de la Mujer.
- IZQUIERDO, M. J. (dir.) (1999). *El sexisme a la universitat. Estudi comparatiu del personal assalariat de les universitats públiques catalanes*. Bellaterra: UAB/CC.OO.
- IZQUIERDO, M. J. (dir.) (2004). *El sexisme a la Universitat Autònoma de Barcelona. Propostes d'actuació i dades per a un diagnòstic*. Bellaterra: UAB.
- MORÓN, M.; MÉNDEZ, M. L. (1996). *La situación de las mujeres del personal laboral de la Universidad de Sevilla*. Barcelona: Programa Now-Luna.
- PÉREZ SEDEÑO, E. (dir.) (2003). *La situación de las mujeres en el sistema educativo de ciencia y tecnología en España y su contexto internacional. Programa de análisis y estudios de acciones destinadas a la mejora de la calidad de la enseñanza superior y de actividades del profesorado universitario* (REF: S2/EA2003-0031). Disponible a: <http://www.tecnociencia.es/fecyt/uploads/mujerescienciaytecnologia_63.pdf>.

SANZ, C. (coord.) (1995). *Invisibilidad y presencia*. Seminario Internacional Género y Trayectoria Profesional del Profesorado Universitario. Madrid: Comunidad de Madrid/Instituto de Investigaciones Feministas de la UCM.

3. Igualtat d'oportunitats en matèria de discapacitat

3.1. Introducció

Quantes persones amb discapacitat hi ha estudiant o treballant a la UIB? Quin tipus de problemes són els més habituals? Reben cap ajuda per part de la universitat? Els/les estudiants/es, es matriculen més a un tipus d'estudi determinat?

Aquestes són algunes de les preguntes que intentarem respondre des d'aquesta àrea de l'Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats. Però abans hem d'aclarir alguns termes. Encara que seria preferible utilitzar el concepte de persones amb necessitats especials o estudiants amb necessitats educatives especials, per facilitar la lectura s'ha optat pel d'estudiants amb discapacitat, ja que està més estès i és més fàcil que el lector es faci una idea del col·lectiu al qual fa referència.

La diversitat i l'evolució dels corrents teòrics i àmbits d'intervenció sobre les persones amb discapacitat, com també la incorporació de conceptes utilitzats en altres països, propicia una situació un tant confusa respecte a qui pot ser considerat persona amb discapacitat i quines són les ajudes i suports que necessita.

Als documents especialitzats hi trobam conceptes com ara: estudiant amb discapacitat, estudiant amb dificultats d'aprenentatge i estudiants amb necessitats educatives especials, entre d'altres. Dins el context dels estudis superiors entenem que cal diferenciar entre els conceptes següents (per a un aclariment més acurat anau al glossari) no excloents:

Estudiants amb dificultats d'aprenentatge. S'inclou dins aquest grup l'alumnat que presenta dificultats per aprendre seguint els mètodes utilitzats habitualment als processos d'ensenyament i aprenentatge. Les dificultats d'aquests alumnes no estan reconegudes oficialment com una minusvalidesa. Aquest és el cas, per exemple, dels estudiants amb dislèxia.

Persones amb discapacitat. Es tracta de persones que han estat avaluades per un òrgan oficial competent que els ha atorgat un certificat en què s'indica el que es denomina grau de minusvalidesa.¹ Actualment, amb la intenció d'evitar l'ús de termes amb una certa càrrega despectiva, és preferible el concepte de persona amb discapacitat. Per poder accedir a les ajudes socials destinades a les persones amb discapacitat s'ha d'obtenir una grau igual o superior al 33%.

Estudiants amb necessitats educatives especials. Aquest grup està format per l'alumnat que necessita una modificació o adaptació del procés d'ensenyament i aprenentatge. Adaptacions que requereixen assessorament i coordinació tècnica especialitzats.

Estudiants amb necessitats especials. Terme general que engloba els estudiants que poden requerir l'atenció dels serveis universitaris de suport a causa de les necessitats derivades de la seva discapacitat o de la seva dificultat d'aprenentatge.

L'accés de les persones amb discapacitat a l'ensenyament superior és un fenomen creixent que respon a la conscienciació social envers els drets d'aquest col·lectiu, àmpliament marginat i discriminat en un passat no gaire llunyà. Especialment des de l'aprovació de la LISMI, el 1982, ha anat emergint una política d'integració educativa que, de forma progressiva, ha comportat que les universitats de tot l'Estat hagin anat elaborant programes i creant serveis per donar resposta a les demandes, cada vegada més nombroses, d'alumnat amb discapacitat que accedeix a estudis universitaris.

L'augment del nombre d'estudiants/es amb discapacitat que accedeixen als estudis superiors va quedar demostrat a l'estudi realitzat per Segura i Andreu

¹ El concepte de minusvalidesa es va estendre al nostre entorn des de principi dels anys vuitanta a causa de la seva difusió per part de l'Organització Mundial de la Salut com a element classificatori i també per la seva utilització a la llei més important que afecta aquest col·lectiu, la LISMI (Llei d'integració social dels minusvàlids).

(1999). El seu treball és el fruit d'un estudi de població de persones amb discapacitat realitzat a la Universitat Politècnica de València, encara que utilitzaren també algunes xifres procedents d'altres universitats espanyoles.

Aquest fenomen emergent, conseqüència de l'aplicació del projecte d'integració escolar que s'inicia a la nostra comunitat l'any 1985 (projecte extensiu a tot el territori MEC),² requereix un procés de reflexió i debat en l'àmbit universitari, però sobretot un esforç per formular propostes i actuacions que facin possible la plena integració dels/les alumnes universitaris/es amb discapacitat.

Malgrat aquest augment general d'alumnat universitari amb discapacitat, encara les dades són desoladores si comparem el nombre d'alumnes amb discapacitat a primària i secundària i els que arriben a la universitat.

Segons les dades publicades pel Ministeri d'Educació i Ciència (MEC),³ més de 116.000 estudiants amb necessitats educatives especials es varen matricular a centres ordinaris durant el curs 2001-2002, tal com es pot apreciar a la taula 1.

El nombre total d'alumnes amb possibilitats d'accedir a la universitat a tot Espanya, ja fos mitjançant les proves d'accés a la universitat, la selectivitat, o ja fos directament, des de la formació professional (depenent de la nota mitjana obtinguda durant els estudis) era de 1.409. Aquest col·lectiu representa l'1,2% respecte al total d'alumnes amb necessitats educatives especials integrats en centres ordinaris. A les Illes Balears, eren quaranta-tres els/les alumnes amb possibilitats d'accedir a la universitat.

² Ministeri d'Educació i Ciència (MEC).

³ Informació obtinguda dels arxius publicats a Internet pel Ministeri d'Educació i Ciència a la pàgina web: <<http://wwwn.mec.es/mecd/jsp/plantilla.jsp?id=301&area=estadisticas>>.

Taula 1. Alumnat amb necessitats educatives especials integrat, curs 2001-2002 (resum elaborat a partir de les dades publicades pel MEC)

Ensenyament	Nombre d'alumnes a tot Espanya	Nombre d'alumnes a les Illes Balears
E. infantil	11.456	444
E. primària	63.034	1.840
ESO	36.315	1.051
COU	7	0
Batxillerat	700	13
Formació professional	702	30
Programes de garantia social ordinaris	1.394	60
Programes de garantia social i educació especial	2.848	54
TOTAL	116.456	3.492

Altres dades ens indiquen que hi havia poc més de 27.000 alumnes amb necessitats educatives especials escolaritzats a centres específics d'educació especial. Podem preveure que pel seu grau d'afectació es veu compromesa la via universitària com a opció per continuar la seva formació. El tipus de centres als quals ens referim són, per exemple, els de formació professional d'aprenentatge de tasques i transició a la vida adulta.

Amb aquesta situació podem dir que, si bé els poders públics han d'anar assumint la responsabilitat que els pertoca quant a la cobertura de prestacions socials i l'establiment d'un marc normatiu que faci possible el dret d'aquests/es alumnes a l'ensenyament superior, és necessari i convenient que les universitats adoptin una política, tot respectant el dret a la igualtat d'oportunitats, que faci viable l'accessibilitat dels/les alumnes amb discapacitat als espais universitaris, als currículums acadèmics i a totes les activitats que s'organitzin.

3.2. Qüestions metodològiques

Segons Serge Ebersold, que va publicar un informe sobre la situació de l'accés als estudis superiors de les persones amb discapacitat a diferents països, hi ha una manca persistent de dades estadístiques fiables sobre la situació real d'aquest col·lectiu dins els estudis universitaris (OCDE 2003).

Aquesta situació es palpable també a la nostra comunitat. La Universitat de les Illes Balears no compta, com veurem més endavant, amb dades exhaustives del nombre d'alumnes amb discapacitat matriculats.

Un altre exemple d'aquesta manca de dades vàlides i fiables ens l'ofereix l'estudi sobre les persones amb minusvalidesa a les Illes Balears de l'Institut Balear d'Afers Socials. Aquest treball (Pascual 2000) recull informació sobre més de 25.000 persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%. Les dades mostren com, dues dècimes amunt o avall, el 28% d'aquesta població és analfabeta o no té estudis, i que un altre 28% aproximat té estudis secundaris o superiors. Aquesta darrera dada és confusa i no susceptible d'una anàlisi més profunda, tal com s'indica al mateix estudi. Tot i això, és interessant saber que el grup amb un nivell educatiu més alt és el de les persones amb discapacitat derivada d'una deficiència motora i, també, el de les que presenten deficiències expressives. Per tant, no sabem amb claredat quin és el nivell de formació superior de les persones amb discapacitat a les Illes Balears.

Són moltes les variables que intervenen en l'elaboració d'un cens de persones amb discapacitat i que dificulten l'obtenció de dades sobre persones amb discapacitat a la universitat, entre d'altres:

- La identificació o declaració per part de l'interessat com a persona amb discapacitat o minusvalidesa. L'autodeclaració dependrà del benefici que la persona espera obtenir de la seva acreditació formal.
- Les diferents vies d'accés a la universitat.
- Les dades sobre la preinscripció per la via de reserva de plaça per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33% per a

estudis amb limitació de places no són suficients. Aquestes són insuficients per poder conèixer la situació real dels alumnes universitaris amb necessitats especials.

- La contractació de persones amb minusvalidesa igual o superior al 33%, en compliment de la llei vigent que recull les mesures de discriminació positiva per a la integració laboral de les persones amb discapacitat, no ens aporta informació sobre les discapacitats sobrevingudes al personal que ja està contractat.
- Segons l'àmbit d'intervenció es fa més incidència en una definició i classificació de les causes i conseqüències sobre l'estat de la salut en l'activitat de les persones. També, dins aquest àmbit conviuen propostes de classificació ja superades (com el concepte de minusvalidesa) amb termes ja consolidats però que adopten un nou significat, com ha succeït amb el concepte de discapacitat que proposa l'Organització Mundial de la Salut (OMS).
- Pel que fa al tipus d'informació, parlem de dades personals sobre l'estat de salut, una informació molt sensible, protegida per la llei.

3.3. Les dades

3.3.1. Alumnes

Des de l'observatori hem accedit a dues fonts de dades sobre la presència de persones amb discapacitat a la nostra universitat. D'una banda, tenim les dades que recull el Servei d'Alumnes durant el procés de preinscripció per a estudis amb límit de places i, d'altra banda, les dades amb què compta el Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat.

Segons el Reial decret 704/1999, de 30 d'abril, les universitats espanyoles han de reservar el 3% de les places dels estudis amb limitació de places per als estudiants amb discapacitat amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, o que comptin amb un informe de necessitats educatives especials expedid pel Departament d'Orientació del centre on han cursat els estudis secundaris.

Així, només els alumnes amb discapacitat que vulguin accedir a estudis amb places limitades i que compleixin els requisits legals abans esmentats hauran d'acreditar obligatòriament les seves necessitats especials. Aquesta és, per tant, l'única via oficial per la qual les universitats tenen accés al nombre d'alumnes amb discapacitat que hi ha matriculats als seus estudis. I això és així perquè la via d'accés a la universitat queda registrada a l'expedient acadèmic de l'alumne. Però només es compta amb aquesta dada, que no ens diu res sobre el seu estat de salut o les seves necessitats especials.

D'altra banda, legalment, les universitats han de garantir l'adaptació dels estudis universitaris (LOU), però com que no s'estableix cap responsable ni cap procediment formal per implementar aquestes adaptacions, no hi ha cap obligació de sol·licitar que els/les alumnes manifestin les seves necessitats especials.

a) Dades sobre persones amb discapacitat i la preinscripció per a estudis amb límit de places

Les dades de la taula 2 s'han d'analitzar tenint en compte que d'un total de quaranta-sis preinscripcions realitzades entre els cursos 1998-99 i 2004-2005, tres persones es varen preinscriure a dues carreres distintes en dos moments diferents i una persona va sol·licitar plaça a tres carreres distintes en tres moments diferents.

Taula 2. Nombre d'alumnes que sol·liciten plaça a la UIB per la via de reserva per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, segons any acadèmic en què realitzen la preinscripció

Curs acadèmic	Freqüència	Percentatge
1998-1999	4	8,7
1999-2000	2	4,3
2000-2001	9	19,6
2001-2002	9	19,6
2002-2003	9	19,6
2003-2004	8	17,4
2004-2005	5	10,9
Total	46	100,0

D'aquesta manera sabem que les quaranta-sis preinscripcions corresponen a quaranta-una persones amb discapacitat. A la taula 3 mostrem la freqüència corregida per a cada grup, en què hi ha vint-i-una dones i vint homes.

Taula 3. Nombre d'alumnes que sol·liciten plaça a la UIB per la via de reserva per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, segons el gènere

Gènere	Freqüència amb duplicació d'estudiants	Percentatge	Freqüència corregida
Dona	24	52,2	21
Home	22	47,8	20
Total	46	100,0	41

Si creuem les dues taules anteriors obtenim la taula 4, en què podem observar que no hi ha cap diferència destacable entre el nombre d'homes i dones amb discapacitat que han sol·licitat l'accés a estudis amb limitació de places.

Taula 4. Nombre d'alumnes que sol·liciten plaça a la UIB per la via de reserva per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, segons curs acadèmic i gènere

Curs acadèmic	Gènere		
	Dona	Home	Total
1998-1999	3	1	4
1999-2000	1	1	2
2000-2001	5	4	9
2001-2002	4	5	9
2002-2003	4	5	9
2003-2004	4	4	8
2004-2005	3	2	5
Total	24	22	46

La taula 5 ens mostra els estudis que varen sol·licitar aquests estudiants des del curs 1998-99 fins al 2004-2005. Els estudis es presenten ordenats en funció de la demanda. D'aquesta manera podem observar que, dels estudis amb limitació de places, els d'Infermeria han estat els més requerits. Però, d'una anàlisi més acurada es desprèn que, de les vint-i-quatre sol·licituds que feren les dones, quinze es concentren als estudis d'Infermeria, Fisioteràpia, Mestre i Treball Social, tots estudis de caire social i sanitari, i de cicle curt (tres anys de

durada). Pel que fa als homes, en vuit ocasions es trien enginyeries i Arquitectura Tècnica, estudis de caire tècnic, dos dels quals són també de cicle curt.

Taula 5. Nombre d'alumnes que sol·liciten plaça a la UIB per la via de reserva per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, segons estudis

Estudis	Gènere		
	Dona	Home	Total
Infermeria	5	2	7
Mestre, especialista en Educació Infantil	4	0	4
Enginyer Tècnic en Informàtica de Gestió	0	4	4
Ciències Empresarials	2	2	4
Arquitectura Tècnica	2	2	4
Treball Social	2	1	3
Fisioteràpia	1	2	3
Enginyer Tècnic en Informàtica de Sistemes	1	2	3
Biologia	2	1	3
Relacions Laborals	1	1	2
Psicologia	0	2	2
Mestre, especialista en Educació Especial	2	0	2
Turisme	0	1	1
Química	1	0	1
Mestre, especialista en Educació Musical	1	0	1
Geografia	0	1	1
Administració i Direcció d'Empreses	0	1	1
Total	24	22	46

D'altra banda, com mostren les dades de la taula 6, són moltes més les sol·licituds durant el mes de juny que pel mes de setembre.

Taula 6. Nombre d'alumnes que sol·liciten plaça a la UIB per la via de reserva per a persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%, segons gènere i la convocatòria a la qual realitzen la preinscripció

Convocatòria de les proves d'accés (del curs 1998-99 al 2004-2005)	Gènere		
	Dona	Home	Total
Juny	22	19	41
Setembre	2	3	5
Total	24	22	46

A continuació s'analitzen les dades recollides pel Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària. Aquestes dades només reflecteixen la situació i les característiques de les persones que voluntàriament s'han adreçat al programa per demanar suport o assessorament.

b) Dades del Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat

Des que s'inicià el programa el curs 1999-2000, s'ha mantingut contacte amb setanta-sis alumnes amb necessitats especials matriculats a la UIB, cinquanta-tres dels quals encara continuen els seus estudis. Com podem veure a la taula 7, hi ha hagut alumnes a quasi tots els estudis de la UIB. Malgrat s'observa una certa tendència a escollir estudis de cicle curt —quaranta-dos estudiants—, aquesta no és significativa, ja que trenta-set s'han matriculat en estudis de cicle llarg.

Aquestes dades també ens mostren una clara tendència a seleccionar estudis de caire social. Així ho podem veure a la mateixa taula, en què es presenten els estudis ordenats de major a menor nombre d'estudiant amb discapacitat matriculats.

Taula 7. Nombre d'alumnes amb necessitats especials que han entrat en contacte amb el Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat des del curs 1999-2000 segons els estudis als quals s'han matriculat

Estudis	Freqüència	Percentatge
Ciències Empresarials	6	7,9
Treball Social	6	7,9
Administració i Direcció d'Empreses	5	6,6
Història de l'Art	5	6,6
Educació Social	4	5,3
Mestre, especialista en Educació Infantil	4	5,3
Mestre, especialista en Llengua Estrangera	4	5,3
Pedagogia	4	5,3
Dret	3	3,9
Història	3	3,9
Infermeria	3	3,9
Psicologia	3	3,9
Turisme	3	3,9
Economia	2	2,6
Enginyer Tècnic en Informàtica de Gestió	2	2,6
Física	2	2,6
Geografia	2	2,6
Mestre, especialista en Educació Especial	2	2,6
Mestre, especialista en Educació Primària	2	2,6
Arquitectura Tècnica	1	1,3
Biologia	1	1,3
Bioquímica (segon cicle)	1	1,3
Enginyer Tècnic Agrícola, especialitat d' Hortofructicultura i Jardineria	1	1,3
Enginyer Tècnic en Informàtica de Sistemes	1	1,3
Filologia Anglesa	1	1,3
Filologia Catalana	1	1,3
Fisioteràpia	1	1,3
Mestre (EU Alberta Giménez, escola adscrita)	1	1,3
Mestre, especialista en Educació Musical	1	1,3
Doctorat	1	1,3
Total	76	100,0

Del total d'alumnes amb necessitats especials, quasi el 83% (vegeu taula 8) compta amb el certificat oficial de minusvalidesa, el qual els obre les portes a rebre les ajudes especials destinades únicament al col·lectiu amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33%.

Taula 8. Nombre d'alumnes amb certificat oficial de minusvalidesa que han entrat en contacte amb el Programa d'assessorament i suport des del curs 1999-2000

Certificat IBAS	Freqüència	Percentatge
No	13	17,1
Sí	63	82,9
Total	76	100,0

Pel que fa al tipus de deficiència que causa les necessitats especials, podem dir que, si bé hi ha quatre alumnes de la discapacitat dels quals no coneixem la causa, és significativament gran la diferència entre els estudiants amb problemes de motricitat i la resta. Així, del total d'alumnes que s'han matriculat, el 43,4% tenien algun tipus de problema per realitzar els seus desplaçaments, però només tretze persones han tingut o tenen problemes de manipulació fina, que pot afectar el procés d'escriptura.

El col·lectiu de persones amb problemes sensorials representa el 23,7% del total d'estudiants amb discapacitat: onze alumnes amb deficiència visual i set amb discapacitat auditiva, tal com ens mostra la taula 9. Cal destacar que des de l'any 1999 no hi ha hagut cap persona amb sordesa profunda o ceguesa total que s'hagi matriculat a la UIB.

Respecte als/les alumnes amb dificultats d'aprenentatge, el programa només ha entrat en contacte amb dues persones amb problemes de lectura i escriptura. L'explicació és senzilla: al contrari del que succeeix als països anglosaxons, al nostre context aquests problemes no són considerats com a font de discapacitat i, per tant, no hi ha ajudes per part de l'Estat. Així doncs, és

molt difícil que aquests/es alumnes manifestin les seves dificultats o que el professorat que les detecta s'hi impliqui d'alguna manera, ja que no hi ha recursos especialment destinats per a aquests/es alumnes.

En aquesta taula també observam que la variable gènere no té una incidència important a l'hora de definir tendències, i les diferències que observam poden ser degudes més a problemes de detecció que a la població real existent. També podem veure que es mantenen les proporcions d'estudiants segons el tipus de problemàtica causant de les necessitats especials.

Taula 9. Nombre d'alumnes amb necessitats especials que han entrat en contacte amb el Programa d'assessorament i suport des del curs 1999-2000 segons els tipus de causa que provoca les necessitats especials i gènere, i total d'alumnes amb necessitats especials durant el curs 2004-2005

Tipus de problemàtica que causa les necessitats especials	Gènere (total alumnes)		Freqüència Total alumnes des del curs 1999-2000	Freqüència alumnes curs 2004-2005
	Dona	Home		
Desconegut	3	1	4	4
Auditiu parcial	3	4	7	5
Dificultats d'aprenentatge	2	0	2	2
Lesió cerebral	1	2	3	2
Malaltia crònica	5	0	5	2
Motricitat fina	2	3	5	5
Motricitat grossa	13	12	25	16
Motricitat grossa i fina	3	5	8	6
Salut mental	1	5	6	3
Visual parcial	7	4	11	8
Total	40	36	76	53

Si atenem ara a la taula 10 veurem que fins l'any 2002 el Programa d'assessorament i suport manté contacte amb un nombre cada vegada més gran d'alumnes amb discapacitat, fet que dóna una idea de la seva integració dins el sistema universitari. Ara bé, aquestes dades no representen la matrícula real d'estudiants/es amb minusvalidesa a la UIB, sinó el nombre d'alumnes amb els quals es treballa des del programa.

Taula 10. Nombre d'alumnes amb necessitats especials que han entrat en contacte amb el Programa d'assessorament i suport des del curs 1999-2000 segons el curs en què ho feren

Curs de contacte	Freqüència	Percentatge
1999-2000	8	10,5
2000-2001	13	17,1
2001-2002	12	15,8
2002-2003	20	26,3
2003-2004	15	19,7
2004-2005	8	10,5
Total	76	100,0

La taula 11 reflecteix l'evolució de la relació dels alumnes amb discapacitat i el Programa d'assessorament i suport. Del total de setanta-sis estudiants amb discapacitat matriculats a la UIB, cinquanta-tres encara continuen estudis durant el curs 2004-2005, molts dels quals mantenen un contacte habitual amb el programa.

D'ençà que el programa es va iniciar s'han titulat deu alumnes i tretze han finalitzat la seva relació per diverses raons (abandonament dels estudis, trasllat d'expedient acadèmic, etc.).

Taula 11. Nombre d'alumnes amb necessitats especials que han entrat en contacte amb el Programa d'assessorament i suport des del curs 1999-2000, segons el tipus de contacte que mantenen amb el programa

Tipus de contacte	Freqüència	Percentatge	Homes	Dones
Contacte actual	53	69,7	26	27
Contacte finalitzat (per raons diverses)	13	19,7	6	7
Contacte finalitzat (titulats)	10	10,5	4	6
Total	76	100,0	36	40

A la taula següent es pot observar el nombre d'alumnes que s'han matriculat el curs 2004-2005, per gènere i tipus d'estudi.

Taula 12. Nombre d'alumnes amb necessitats especials que mantenen contacte amb el Programa d'assessorament i suport des del curs 1999-2000, matriculats el curs 2004-2005

Estudis	Gènere		
	Dona	Home	Total
Història de l'Art	3	2	5
Ciències Empresarials	2	3	5
Administració i Direcció d'Empreses	3	2	5
Educació Social	3	1	4
Treball Social	2	1	3
Història	0	3	3
Turisme	0	2	2
Psicologia	0	2	2
Pedagogia	1	1	2
Mestre, especialista en Educació Especial	1	1	2
Infermeria	2	0	2
Enginyer Tècnic en Informàtica de Gestió	1	1	2
Mestre, especialista en Llengua Estrangera	1	0	1
Mestre, especialista en Educació Primària	0	1	1
Mestre, especialista en Educació Musical	1	0	1
Mestre, especialista en Educació Infantil	1	0	1
Geografia	0	1	1
Fisioteràpia	1	0	1
Filologia Catalana	1	0	1
Filologia Anglesa	0	1	1
Enginyer Tècnic en Informàtica de Sistemes	0	1	1
Enginyer Tècnic Agrícola, especialitat d'Hortofructicultura i Jardineria	1	0	1
Economia	0	1	1
Dret	1	0	1
Bioquímica (segon cicle)	1	0	1
Biologia	1	0	1
Arquitectura Tècnica	0	1	1
Doctorat	0	1	1
Total	27	26	53

Aquestes dades ens indiquen que no hi ha diferència pel que fa al nombre de dones i homes que cursen estudis superiors i tampoc no hi ha diferència pel que fa als estudis de cicle curt i llarg. En canvi, es manté la tendència a triar carreres de caire social i sanitari, enfront de les científicotècniques.

3.3.2. PDI i PAS

La universitat no té constància pública de la quantitat de personal docent i investigador (PDI) amb discapacitat. Malgrat tot, se sap que n'hi ha, però no hi ha constància del seu nombre o lloc de treball, per la qual cosa és possible que no es beneficiïn de les mesures de discriminació positiva legalment establertes.

Respecte al personal d'administració i serveis (PAS), hem d'establir la diferència entre les persones que feren servir la seva condició de persones amb minusvalidesa per accedir al lloc de treball i aquelles altres a les quals la condició de minusvalidesa els ha sobrevingut després d'ocupar el seu actual lloc de treball.

Nosaltres només podem oferir les dades públiques que fan referència a les persones que guanyaren la plaça mitjançant la condició de persona amb minusvalidesa. Així, sabem que a la nostra universitat hi ha tres persones amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33% que treballen com a personal laboral fix i una altra amb un contracte de durada determinada.

D'altra banda, des de juliol de 2000 la UIB i la Conselleria d'Interior del Govern de les Illes Balears mantenen un conveni de col·laboració amb l'objectiu de promoure, facilitar i garantir l'accés efectiu de les persones amb discapacitat a l'ocupació pública de les diferents administracions d'aquesta comunitat. Dins el marc d'aquest conveni, cada any, alumnes dels projectes formatius FIOP i FIOP-DIM (que tenen com a finalitat facilitar la integració a l'ocupació de les persones amb discapacitat) realitzen les pràctiques laborals a la nostra universitat.

Una experiència semblant es realitza dins el marc del conveni signat amb el programa Palma Segle XXI de l'Ajuntament de Palma i la Coordinadora-Federació Balear de Persones amb Discapacitat.

La valoració d'aquestes experiències ha estat realment positiva i s'espera que tingui un impacte real sobre la integració laboral de persones amb discapacitat a la nostra comunitat universitària.

3.4. Mesures de suport

Com mostren Forteza i Ortego (2003), són molts els països europeus que han posat en funcionament serveis diversos per garantir la igualtat d'oportunitats dels/les alumnes amb necessitats especials a les universitats.

Malgrat tot, aquests darrers anys s'ha intentat des de la Unió Europea arribar a un acord sobre les pràctiques més recomanables envers la integració d'alumnat amb discapacitat a l'ensenyament superior.

Resultat d'un treball de més de tres anys és la publicació d'un llibre de conclusions elaborat pel Grup XIII, compost per dinou membres de dotze Estats (Bèlgica, Alemanya, Grècia, Espanya, França, Islàndia, Països Baixos, Noruega, Àustria, Portugal, Suècia i Regne Unit).

Una de les conclusions generals més importants és expressada de la manera següent:

«El estudiante disminuido debe poder escoger libremente entre los centros de enseñanza superior, lo que implica la plena accesibilidad de los mismos. Para asegurar la igualdad de oportunidades y el pleno acceso a la enseñanza superior, todas las universidades deben dotarse de una política global y llevar a cabo un programa con todos los medios posibles. De este programa se derivará la participación, la formación y el trabajo en sinergia entre todos los miembros de la comunidad universitaria (profesores, personal administrativo, estudiantes y personas disminuidas)» (pàg. 49).

Com a conseqüència:

«La coordinación de todas las acciones supone el establecimiento de un Servicio de Acogida, de Información y de Atención Personalizada, que coordine el conjunto de los servicios que deben ser facilitados por las estructuras universitarias u organizaciones internas o externas (asociaciones, poderes públicos y mundo económico)» (pàg. 49).

Si ens referim a les universitats espanyoles, són ja nombroses les experiències que avalen la necessitat de crear programes i serveis d'atenció a estudiants/es amb necessitats especials. Cal destacar el treball que s'està duent a terme a totes les universitats que estan dins la xarxa de l'Institut Joan Lluís Vives. En són un exemple: el PIUNE (Programa d'integració d'universitaris amb necessitats especials) de la Universitat Autònoma de Barcelona, el Servei d'Orientació Acadèmica i Professional de la Universitat Jaume I de Castelló, el Programa d'integració d'estudiants universitaris amb discapacitats físiques i sensorials de la Universitat de València, Estudi General, el Servei de la Universitat d'Alacant, etc.

Altres programes que podem destacar arreu de l'Estat són: el Programa de ajuda a estudiantes discapacitados (PAED) de la Universitat Complutense de Madrid, el Programa-convenio Junta de Extremadura/Universidad de Extremadura, el Programa de atención al universitario con discapacidad de la Universitat de Salamanca, etc.

Tots aquests exemples, entre molts altres, representen una mostra de l'interès de les comunitats universitàries per la promoció de la integració i de la igualtat d'oportunitats de les persones amb discapacitat. Interès que es concreta en programes d'acció per atendre, assessorar i donar suport a l'alumnat que accedeix a estudis superiors.

D'altra banda, si bé cada universitat en funció de la seva idiosincràsia ha posat en funcionament programes singulars, s'està realitzant un treball conjunt entre diferents universitats. Cal destacar, en aquest sentit, les reunions anuals dels serveis universitaris de suport que patrocina el Reial Patronat de Prevenció i d'Atenció a Persones amb Minusvalidesa, la darrera de les quals va tenir lloc el 2004 a la Universitat d'Alacant. Amb aquestes trobades s'està duent a terme un treball de debat, reflexió i intercanvi d'experiències amb la finalitat de fer efectiu el dret a l'ensenyament superior, en igualtat d'oportunitats, a aquelles persones que presenten necessitats especials.

La Universitat de les Illes Balears, mostrant el seu interès per les necessitats que planteja el col·lectiu de persones amb discapacitat, va posar en marxa l'any

1999, des del Vicerectorat d'Extensió Universitària i Activitats Culturals i amb la col·laboració de la Caixa, el Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat.

Va néixer amb la intenció de: potenciar i aconseguir la integració de les persones amb discapacitat a la nostra comunitat, siguin estudiants, professorat o personal d'administració i serveis; d'acollir, assessorar i donar suport als estudiants amb discapacitat que accedeixen als estudis superiors; de planificar i dur a terme les actuacions pertinents per tal de respondre a les demandes i necessitats de les persones amb discapacitat que conviuen a la nostra comunitat, i de garantir la plena accessibilitat mitjançant l'eliminació de barreres arquitectòniques i de comunicació.

Més concretament cal destacar la posada en marxa, entre d'altres, de les mesures següents:

- A partir del conveni de col·laboració signat entre la nostra universitat, la Conselleria d'Educació i Cultura, i la Conselleria de Presidència i Esports, els estudiants de la UIB amb un grau de minusvalidesa igual o superior al 33% tenen dret a rebre una ajuda per cobrir el cost total de les primeres matrícules. El cost de les segones matrícules és el corresponent al fixat per a la primera matrícula de la mateixa assignatura i el cost de posteriors matrícules és el corresponent a segones matrícules.
- Totes les persones de la comunitat universitària amb discapacitat tenen accés a les instal·lacions esportives del campus de forma gratuïta.

Una de les primeres mesures d'atenció a la diversitat que s'adopta a la nostra universitat és el nomenament de la professora Dolors Forteza com a especialista per donar suport als alumnes que presentin necessitats especials durant les proves d'accés a la universitat. L'obstinació i la constància d'aquesta

professora va donar com a fruit la creació del Programa d'assessorament i suport a persones de la comunitat universitària amb discapacitat.⁴

⁴ Per a més informació us podeu adreçar a la pàgina web del Programa d'assessorament i suport: <http://www.uib.es/servei/uid>.

3.5. Per aprofundir

3.5.1. Marc legal educatiu

Reial decret 696/1995, de 28 d'abril, d'ordenació de l'educació dels alumnes amb necessitats educatives especials (BOE 131-1995).

Ordre de 14 de febrer de 1996, per la qual es regula el procediment per realitzar l'avaluació psicopedagògica i el dictamen d'escolarització i s'estableixen els criteris per a l'escolarització del alumnes amb necessitats educatives especials (BOE 47-1996).

Reial decret 69/2000, de 21 de gener, pel qual es regulen els procediments de selecció per a l'ingrés als centres universitaris dels estudiants que reuneixin els requisits legals necessaris per a l'accés a la universitat (BOE 019-2000).

Correcció d'errates del Reial decret 69/2000, de 21 de gener, pel qual es regulen els procediments de selecció per a l'ingrés als centres universitaris dels estudiants que reuneixin els requisits legals necessaris per a l'accés a la universitat (BOE 040-2000).

3.5.2. Marc legal laboral

Reial decret 36/2004, de 16 d'abril, pel qual es regula l'accés, la promoció interna i la provisió de llocs de treball de persones amb discapacitat a la funció pública de l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOIB 58-2004).

3.5.3. Marc legal sobre supressió de barreres arquitectòniques i de la comunicació de la comunitat autònoma de les Illes Balears

Llei 3/1993, de 4 de maig, per a la millora de l'accessibilitat i la supressió de les barreres arquitectòniques (BOCAIB núm. 62 de 20 de maig de 1993).

Decret 20/2003, de 28 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament de supressió de barreres arquitectòniques (BOIB núm. 36 de 18 de març de 2003).

3.6. Conclusions

És important saber que la discapacitat no és un fenomen individual i personal, sinó que ens implica a tots i a totes. La discapacitat és el resultat de posar en relació les nostres capacitats dins un entorn determinat. Aquesta visió ens diu que la discapacitat és tant una característica de la persona com de la societat en què es desenvolupa. Si no hi ha, per exemple, cap biblioteca pública amb una rampa que complementi o substitueixi les escales d'accés, a la qual pugui accedir una persona que es desplaça amb cadira de rodes, la mateixa societat està creant i perpetuant la situació de discapacitat de moltes persones.

Més concretament, la situació de les persones amb discapacitat dins la nostra comunitat universitària queda reflectida amb les paraules d'Alcantud, Ávila i Asensi (2000, 3):

«No existe ningún censo oficial por el que podamos guiarnos para precisar el volumen de esta población. Podemos, eso sí, deducir por nuestra labor diaria en tareas docentes y en servicios de atención universitaria que, gracias a los esfuerzos realizados en los niveles de enseñanza primaria y secundaria, se incrementa progresivamente su número. Por este motivo, calificamos a esta población como emergente, en el sentido de que existe sin conocimiento oficial y aflora sólo parcialmente. El miedo a ser objeto de discriminación, la falta de contraprestaciones reales, la inexistencia de servicios de ayuda o el tratamiento dado hasta la fecha, puede justificar el hecho de la no declaración de la condición de minusválido.»

Per poder analitzar de forma acurada les condicions d'aquesta població emergent dins la UIB és necessari establir un sistema d'indicadors. Amb aquest objectiu i seguint les recomanacions de les Nacions Unides,⁵ per a propers informes caldrà obtenir, a més de la informació educativa, dades sobre: tipus de residència (urbana o rural) i tipus de discapacitat. Serà també molt important

⁵ Informació obtinguda a la pàgina web: <<http://www.un.org/esa/socdev/enable/disraws4.htm>>.

conèixer els itineraris formatius i laborals de l'alumnat amb necessitats especials i fer-ne un seguiment.

Un dels objectius principals d'aquesta àrea és millorar el coneixement i la sensibilitat envers les necessitats de les persones amb discapacitat i els alumnes amb dificultats d'aprenentatge dins la mateixa comunitat universitària. Amb aquestes activitats d'avaluació i difusió es pretén que tota la comunitat universitària prengui consciència per tal de reconèixer la responsabilitat compartida a l'hora de possibilitar i millorar la participació social del col·lectiu de persones amb discapacitat. Això vol dir que tots hem de reflexionar i demanar-nos de quina manera ajudam dins la nostra activitat diària —a la feina, als estudis, a la comunitat de veïns, etc.— que cap persona no es pugui sentir discriminada i estam pendents de les necessitats i demandes que vagin sortint. Des d'aquesta àrea de l'Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats continuarem treballant en aquesta línia.

3.7. Referències

ALCANTUD MARÍN, F.; ÁVILA CLEMENTE, V.; ASENSI BORRÁS, M. C. (2000). *La integración de estudiantes con discapacidad en los estudios superiores*. València: Universitat de València Estudi General (Servei de Publicacions).

FORTEZA FORTEZA, D.; ORTEGO HERNANDO, J. L. (2003). «Universidad y discapacidad: estado de la cuestión y temas pendientes». *Bordón. Revista de Pedagogía*, 55 (1), 103-113.

GRUPO TEMÁTICO 13 DEL PROGRAMA HELIOS II DE LA UNIÓN EUROPEA (1997). *Enseñanza superior y estudiantes discapacitados. Hacia una política europea de integración*. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.

OCDE (2003). *Disability in Higher Education*. París: OCDE.

PASCUAL GALMÉS, A. (2000). *Les persones amb minusvalideses a les Illes Balears*. Palma: Universitat de les Illes Balears.

SEGURA, C.; ANDREU, I. (1999). *Panorama actual de la població universitària con discapacidad de la Universidad Politécnica de Valencia*. Valencia: Universitat Politècnica de València.

4. Igualtat d'oportunitats en matèria de grups socialment desfavorits

4.1. Introducció i justificació

L'àrea sobre grups socialment desfavorits de l'observatori per a la Igualtat d'Oportunitats de la UIB ha centrat la seva tasca, en aquest primer informe, a localitzar els grups presents a la nostra comunitat universitària que, per diferents motius, podrien presentar un risc d'exclusió social que els dificultàs participar amb igualtat d'oportunitats en la vida universitària.

La Universitat de les Illes Balears no és aliena als canvis socials que en els darrers anys afecten la societat balear i que són deguts a diferents factors: el procés d'integració europea, que facilita la lliure circulació de persones i el seu establiment a la nostra comunitat; l'augment dels fluxos migratoris, que ha fet de les Illes Balears una comunitat d'acollida d'immigrants; el desenvolupament de polítiques socials que garanteixen la igualtat d'oportunitats per accedir a l'educació superior...

Basada en els principis de llibertat individual, democràcia, justícia i igualtat, la UIB ha proclamat la igualtat de tots/es els/les membres de la comunitat universitària, que no poden ser objecte de cap discriminació (article 8 de l'Estatut). L'observatori s'ha proposat comprovar si efectivament aquesta igualtat és una, des de la perspectiva de la igualtat d'oportunitats i de la multiculturalitat, és a dir, de l'existència d'una diversitat social i cultural dins la societat, com també marcar possibles camins i estratègies per poder recollir informació cada vegada més acurada i millorar aspectes concrets.

Aquesta perspectiva ja s'aplica en els nivells educatius inferiors, és a dir, a l'educació primària i a la secundària. Es desenvolupen nombrosos programes per entendre i afavorir la interculturalitat a les aules (la multiculturalitat no implica necessàriament interculturalitat) i es fa un seguiment de les situacions que poden generar un perill d'exclusió social per a l'alumnat que presenta trets culturals, socials, racials o ètnics, principalment, diferents del grup majoritari

fins ara (tot i que en alguns centres ja es manifesta que aquest grup ha esdevingut minoritari).

En aquest context, ens plantejam per què no continuem treballant els principis de no-discriminació i d'igualtat d'oportunitats dins l'àmbit universitari des d'aquesta perspectiva sociocultural. La universitat és, sens dubte, un àmbit privilegiat per aconseguir una participació real de tothom, una participació que aspiram que es reflecteixi posteriorment en la societat quan els nostres alumnes accedeixin al món laboral.

Creiem que seria positiu repensar també la nostra universitat en aquest sentit. Com volem que sigui la universitat del segle XXI? Per contestar aquestes qüestions, abans cal conèixer quina universitat tenim ara. Si existeixen fora de la universitat grups amb risc d'exclusió social per motius de la seva pertinença a un grup social, racial, ètnic, religiós, nacional o per la seva orientació sexual, també dins les universitats n'hi pot haver. L'àmbit d'actuació serà evidentment diferent del que s'ha treballat fins ara a l'educació primària i secundària perquè ens trobam amb alumnat, professorat, personal administratiu, que ja és major d'edat i que se suposa que tenen prou recursos formals per participar en la vida universitària.

Tot i això, el nostre parer és que cal comprovar si existeixen les bases per garantir la igualtat d'oportunitats per participar, i a continuació deixar aquesta participació a la lliure elecció de cadascú. Entenem que tots i totes formem part de la diversitat cultural perquè som agents de canvi i d'intercanvi cultural participant en la configuració de la nostra societat. Però perquè això sigui possible cal una situació d'igualtat, un context en què les interaccions siguin igualitàries.

En resum, des d'aquesta àrea d'estudi, es proposen els objectius generals següents, extrets de la Decisió 2000/750/CE del Consell de 27 de novembre de 2000, que estableix un programa d'acció comunitari per lluitar contra la discriminació (2001-2006) i que ens sembla un marc on la nostra universitat es podria posicionar com una aposta de futur:

- Millorar la comprensió de les qüestions relacionades amb la discriminació, millorant els coneixements del professorat sobre aquest fenomen i avaluant conjuntament amb els distints nivells educatius l'eficàcia de les polítiques i de les mesures pràctiques aplicades fins ara a l'educació primària i secundària.
- Augmentar la capacitat per prevenir possibles situacions de discriminació i per enfrontar-s'hi.
- Promoure i difondre els valors i les pràctiques en què es basa la lluita contra la discriminació, especialment amb activitats de sensibilització de tots els membres de la comunitat universitària.

4.2. Indicadors

Dins aquesta àrea de treball ens hem trobat amb la dificultat de recollir la informació necessària per identificar els possibles grups minoritaris en perill d'exclusió social a la Universitat de les Illes Balears, ja que es tracta d'obtenir unes dades la majoria de les quals són confidencials i d'altres que, encara que respecten la confidencialitat de les persones d'aquesta comunitat, mai no s'han demanat o no s'han tingut en compte. Amb aquest punt de partida, des de l'observatori consideram prioritari recollir i estudiar indicadors objectius i dades quantitatives que reflecteixin la situació social actual de la nostra universitat.

4.2.1. Indicadors relatius a l'alumnat

- Nombre d'alumnes matriculats/des per cicles, any acadèmic, gènere i nacionalitat.
- Nombre d'alumnes matriculats/des per estudis, any acadèmic, gènere i nacionalitat.
- Nombre d'alumnes matriculats/des de nacionalitat no espanyola per nacionalitat, gènere i anys de residència a Espanya.
- Nombre d'alumnes matriculats/des per estudis, any acadèmic, gènere i nivell socioeconòmic familiar.
- Nombre d'alumnes de primer i segon cicle que estudien amb beca per nacionalitat i gènere.
- Nombre d'alumnes de primer i segon cicle que han obtingut beca dins un programa de mobilitat espanyol o europeu per nacionalitat i gènere.
- Nombre d'alumnes que treballen de forma permanent per gènere.
- Nombre d'alumnes amb responsabilitats familiars permanents per gènere.

4.2.2. Indicadors relatius al personal docent i investigador (PDI) i al personal d'administració i serveis (PAS)

Quant al personal docent i investigador i el personal d'administració i serveis, els indicadors sobre la seva nacionalitat tindrien un valor molt relatiu, atès que l'accés a la funció pública està reservat a les persones que tenen la nacionalitat espanyola.

Per ara no tenim coneixement de l'existència de trets d'exclusió social dins aquests col·lectius; per constatar aquesta situació l'observatori té planificada la realització de grups de discussió (metodologia qualitativa) a partir dels quals pot sorgir la necessitat de recollir i analitzar dades quantitatives (en funció dels indicadors prèviament establerts).

Per accedir a les dades referides al nostre alumnat universitari s'ha contactat amb institucions i experts: l'OPP, el Vicerectorat d'Alumnes, la síndica de Greuges, la Conselleria d'Educació (Direcció General d'Innovació), el POTU i l'investigador principal del GREI. A partir d'aquestes institucions hem confirmat que existeixen dades sobre alumnat nouvingut a les Illes Balears que presenta necessitats educatives i lingüístiques per a les quals s'apliquen programes ben consolidats per garantir la igualtat d'oportunitats i la no-discriminació. Una extrapolació d'aquestes dades a l'àmbit universitari no és real: ni tot aquest alumnat estranger arriba a la universitat ni tampoc tot l'alumnat estranger arriba via secundària i selectivitat prèvies a la nostra comunitat.

El nostre objectiu se situa més enllà dels programes per garantir l'accés a l'educació superior. Ens interessa saber què passa quan s'arriba a la universitat per comprovar si aquests programes són també necessaris dins l'àmbit universitari per garantir la igualtat d'oportunitats a l'educació superior. Per a això es pot fer un seguiment de les dades que es manegen a l'educació secundària i al batxillerat, amb l'objectiu d'analitzar la situació de l'alumnat que, en el cas que arribi a la universitat, pot seguir presentant dificultats de rendiment acadèmic derivades d'un problema d'integració social.

4.3. L'alumnat de la Universitat de les Illes Balears

Les úniques dades quantitatives a què hem tingut accés es refereixen a la *nacionalitat* de l'alumnat de la UIB matriculat a estudis de primer i segon cicle. Com a indicador de l'existència d'un possible grup amb risc d'exclusió social té un valor molt relatiu, ja que no es complementa amb dades sobre l'any d'arribada a la nostra comunitat ni reflecteix necessàriament cap tret religiós, ètnic, racial ni de marginació social suposadament lligat a la nacionalitat que es posseeix. Cal assenyalar, en aquest sentit, que volem evitar l'estigmatització de grups socials en funció de la seva nacionalitat perquè això ja suposa per si mateix una pràctica discriminadora massa present a la nostra societat per aplicar-la també a l'entorn universitari.

Amb tot, les dades de nacionalitat de l'alumnat estranger matriculat són interessants als efectes de visualitzar una universitat que ja no respon a una base nacional quasi exclusivament espanyola, i per posar en evidència els efectes de la lliure circulació de persones a la Unió Europea.

Si ens fixam en el nombre d'alumnes de nacionalitat distinta a l'espanyola a la matrícula del curs 2003-2004 (un 2,98% del total d'alumnes de la UIB) destaca, amb diferència, l'alumnat comunitari amb una majoria de nacionalitat alemanya (taula 1). Veient l'evolució de les dades sobre nacionalitat només durant els tres cursos anteriors a l'actual (del qual encara no disposam de les dades) la matrícula d'alumnat provinent de Llatinoamèrica comença a ser notable en comparació amb altres orígens geogràfics.

Taula 1. Nombre d'alumnes matriculats a la UIB per nacionalitat. Any acadèmic 2003-2004.

Nacionalitat	Nombre d'alumnes	Nacionalitat	Nombre d'alumnes
Espanyola	13.000	Belga	2
Alemanya	72	Boliviana	2
Argentina	43	Dominicana	2
Italiana	42	Equatoguineana	2
Francesa	18	Eslovaca	2
Britànica	16	Estoniana	2
Nord-americana	16	Filipina	2
Peruana	12	Iraniana	2
Búlgara	11	Irlandesa	2
Colombiana	11	Algeriana	1
Sueca	11	Centrafricana	1
Austríaca	9	Danesa	1
Brasilera	9	Eritrea	1
Equatoriana	8	Gambiana	1
Romanesa	8	Guaiana Francesa	1
Xilena	8	Guineana	1
Uruguaiana	7	Iraqüiana	1
Cubana	6	Islandesa	1
Holandesa	6	Israeliana	1
Marroquina	6	Iugoslava	1
Portuguesa	6	Paraguaiana	1
Eslovena	5	Salvadorenca	1
Mexicana	5	Suïssa	1
Veneçolana	5	Txeca	1
Altres nacionalitats	4	Ucraïnesa	1
Finlandesa	3		
Noruega	3		
Polonesa	3		

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

També s'observa que de l'alumnat estranger matriculat a la UIB la majoria (65,37%) són dones, amb l'excepció destacada dels alumnes matriculats amb nacionalitat de països nòrdics (taula 2).

Taula 2. Nombre d'alumnes matriculats a la UIB per nacionalitat i gènere. Any acadèmic 2003-2004.

Nacionalitat	Dones	Homes	Nacionalitat	Dones	Homes
Espanyola	7675	5325	Dominicana	2	0
Alemanya	47	25	Eslovaca	2	0
Argentina	25	18	Filipina	2	0
Italiana	24	18	Irlandesa	2	0
Britànica	14	2	Polonesa	2	1
Francesa	12	6	Boliviana	1	1
Nord-americana	11	5	Equatoguineana	1	1
Peruana	8	4	Eritrea	1	0
Colombiana	7	4	Estoniana	1	1
Sueca	7	4	Finlandesa	1	2
Búlgara	6	5	Gambiana	1	0
Romanesa	6	2	Guaiana Francesa	1	0
Brasilera	5	4	Iraniana	1	1
Cubana	5	1	Iraqüiana	1	0
Equatoriana	5	3	Islandesa	1	0
Mexicana	5	0	Israeliana	1	0
Uruguaiiana	5	2	Iugoslava	1	0
Xilena	5	3	Salvadorenca	1	0
Austríaca	4	5	Suïssa	1	0
Eslovena	4	1	Ucraïnesa	1	0
Holandesa	4	2	Algeriana	0	1
Portuguesa	4	2	Centrafricana	0	1
Veneçolana	4	1	Danesa	0	1
Altres nacionalitats	3	1	Guineana	0	1
Marroquina	3	3	Paraguaiiana	0	1
Noruega	3	0	Txeca	0	1
Belga	2	0			

Font: Oficina de Planificació i Prospectiva (OPP) de la UIB

4.4. Recomanacions i intencions per als futurs informes

L'evolució de la demografia i dels moviments humans indica que actualment Espanya i les Balears ja són terres d'immigració més que d'emigració i que les conseqüències d'aquest canvi ja són evidents i de vegades conflictives tant en la conformació de les nostres ciutats i barriades com en l'alumnat a primària i a secundària.

Més concretament, a la nostra universitat es parteix d'una situació d'igualtat i de respecte consagrada a l'Estatut de la UIB. Si existís cap problema de desigualtat o de discriminació, creiem que aquest es manifestaria més aviat en l'àmbit quotidià i que no hauria estat percebut fins ara com a «problema per resoldre», donat que no s'haurien visualitzat aquests grups com a tals.

Cal assenyalar l'esforç observat en els darrers anys per fomentar i finançar activitats docents i de recerca relacionades amb la multiculturalitat, la immigració i la cooperació al desenvolupament, entre d'altres. Amb tot, caldria comprovar que els destinataris d'aquestes activitats formen part dels mateixos col·lectius socials objecte d'estudi per poder afirmar que els nostres coneixements transcendeixen l'entorn universitari i se'n beneficia la societat en conjunt.

També caldria sensibilitzar el professorat, si encara no ho està, en general sobre la necessitat d'utilitzar un llenguatge i un compromís adients a l'hora d'abordar la normalització jurídica del col·lectiu de gais i lesbianes en matèria d'unió i adopció, en els estudis de Dret i de Ciències de l'Educació, per exemple.

En aquest sentit, l'adopció progressiva de canvis dins la legislació civil tendents a eliminar les desigualtats als col·lectius homosexuals ens indica que cal adaptar la normativa universitària a la terminologia establerta i als canvis que s'estan produint principalment en l'estructura familiar de la nostra societat per evitar discriminacions en aquest àmbit, com també treballar en l'àmbit educatiu i institucional per evitar un llenguatge pejoratiu i discriminador que perpetui situacions de desigualtat i marginació social.

L'àrea per a la integració de grups amb risc d'exclusió social de l'Observatori per a la Igualtat d'Oportunitats destaca com a principal conclusió del seu informe la manca de dades quantitatives que indiquin l'existència de grups que pertanyin a un determinat col·lectiu social, nacional, religiós, ètnic o racial diferent del majoritari i que pateixin discriminació en l'entorn universitari. És per aquest motiu que des de l'observatori trobam necessari partir d'una metodologia qualitativa, amb els grups de discussió, per arribar a definir possibles indicadors que ens permetin obtenir dades quantitatives.

Aquesta és una línia de treball que començam ara amb l'objectiu de consolidar-la; per aquest motiu és important definir i establir criteris d'accés a la informació necessària per poder analitzar la realitat social de la nostra universitat.

Paral·lelament, i atès que aquest és un camp d'acció nou dins el context universitari, es podria utilitzar l'experiència acumulada durant molts d'anys, especialment en la lluita contra la discriminació per motius de gènere o contra la discriminació racial, d'altres universitats o organismes internacionals. També hem de tenir en compte la possibilitat de continuar la investigació que es realitza a primària i secundària sobre el perfil i les necessitats de l'alumnat de les Balears fent el seguiment dels alumnes que arriben a la universitat.

4.5. Bibliografia consultada

- ALEGRE, M. A.; HERRERA, D. (2000). «Les segones generacions i la seva adaptació». *Quaderns de serveis socials*, 17, 37-42.
- BODY-GENDROT, S.; MARTINIELLO, M. (2000). *Minorities in European cities: the dynamics of social integration and social exclusion at the neighbourhood level*. Houndmills: Macmillan.
- CAIS FONTANELLA, J. (2001). «Cambio social y desigualdades en los países del mediterráneo». *Reis*, 94, 37-78.
- ESTIVILL, J. (2001). «Las políticas sociales de la Unión Europea en los albores del nuevo milenio». *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 32, 63-98.
- FABRE, M. M. (2000) «Consideraciones en torno al concepto de exclusión social». *Acciones e investigaciones sociales*, 11, 9-21.
- MALGASINI, G.; GIMÉNEZ, C. (2000). *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e inter-culturalidad*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. (2001). *Plan nacional de acción para la inclusión social del Reino de España: junio-2001-junio-2003*. Madrid: Subdirección General de Publicaciones.
- NOGUÉS SÁEZ, L. (2001). «Minorías étnicas: cultura y exclusión». *Trabajo social hoy*, 31, 49-61.
- SEGOVIA PÉREZ, J. (2000). «Educación y escuela como elementos de integración social». *Documentación social*, 120, 39-67.
- VALLESPÍR, J. (2002). «El repte de la integració a les Illes Balears. Propostes de futur. 'Educar per a la integració i la igualtat d'oportunitats'». *Quaderns Solidaris*, 10, 64-77.
- VALLESPÍR, J. (dir.) (1997). *Multiculturalisme a Mallorca*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB.

VALLESPÍR, J.; MOREY, M. (GREI) (2004). *La recerca en educació intercultural. La multiculturalitat en el context de l'Educació primària a les Illes Balears*. IV Congrés sobre la Immigració Espanyola, <http://www.udg.es/congres_immigracio/meses/taula08/ponencies/M8P-Vallespir.pdf>.

5. Glossari

Accessibilitat universal: Condició que han de complir els entorns, processos, béns, productes i serveis, com també els objectes o instruments, les eines i els dispositius, perquè siguin comprensibles, utilitzables i practicables per totes les persones en condicions de seguretat i comoditat i de la forma més autònoma i natural possible. Pressuposa l'estratègia de «disseny per a tothom» i s'entén sense perjudici dels ajusts raonables que s'hagin d'adoptar.

Acció positiva: Mesures dirigides a un grup determinat, amb les quals es pretén suprimir i prevenir una discriminació o compensar els desavantatges resultants d'actituds, comportaments i estructures existents. De vegades s'anomenen «mesures de discriminació positiva».

Acció social: Conjunt de mitjans pels quals una societat actua sobre si mateixa per preservar la seva cohesió, especialment mitjançant disposicions legislatives o reglamentàries i accions tendents a ajudar les persones o els grups més fràgils perquè visquin millor, adquireixin o preservin la seva autonomia i s'adaptin al medi social de l'entorn.

Acompliment/Realització: «Constructe» que descriu, com a qualificador, el que els individus fan al seu ambient/entorn real, i, d'aquesta forma, comporta l'aspecte de la participació de la persona en situacions vitals.

Activitat: Realització d'una tasca o acció per una persona. Representa la perspectiva de l'individu respecte al funcionament.

Alumnes amb necessitats educatives especials: Alumnes que requereixen, en un període de la seva escolarització o al llarg d'aquesta, i en particular en allò que es refereix a l'avaluació, determinats suports i atencions educatives específiques pel fet de patir discapacitats físiques, psíquiques, sensorials o perquè manifesten greus trastorns de la personalitat o de conducta.

Anàlisi en funció del gènere (o anàlisi amb perspectiva de gènere): Anàlisi i avaluació de polítiques, programes i institucions quant a la manera com s'apliquen criteris relacionat amb el gènere.

Anàlisi per gènere: Estudi de les diferències de condicions, necessitats, índex de participació, accés als recursos i desenvolupament, control d'actius, poder de presa de decisions, etc., entre homes i dones deguts als rols que tradicionalment els han estat assignats.

Androcentrisme: Consideració del mascle com a centre i mesura de totes les coses.

Assetjament sexual: Comportament verbal o físic de naturalesa sexual, no desitjat per la persona que el rep, desenvolupat en diferents espais de la vida quotidiana, aprofitant una situació de superioritat o companyia, i que repercuteix en les condicions de l'entorn (laboral o educatiu) i les converteix en hostils, intimidatòries i humiliants i afecta el rendiment i el benestar de la persona assetjada.

Avaluació de l'impacte en funció del gènere: Examen de les propostes per analitzar si afectaran les dones de forma diferent que els homes, a fi d'adaptar-les per neutralitzar-ne els efectes discriminatoris i fomentar la igualtat entre dones i homes.

Barreres: Tots els factors en l'entorn d'una persona que, quan estan presents o absents, limiten el funcionament i generen discapacitat.

Barreres invisibles: Actituds resultants de les expectatives, les normes i els valors tradicionals que impedeixen la capacitació de les dones per als processos de presa de decisions, i, per tant, per a la seva plena participació a la societat.

Benestar: Terme general que engloba tot l'univers de dominis de la vida humana, incloent els aspectes físics, mentals i socials que componen el que es considera com tenir una «bona vida».

Capacitat: «Constructe» que indica, com a qualificador, el màxim nivell possible de funcionament que pot aconseguir una persona en un moment donat, en algun dels dominis inclosos en Activitat i Participació. La capacitat es mesura en un context/entorn uniforme o normalitzat, i per això, reflecteix l'habilitat del individu ajustada en funció de l'ambient.

Coeducació: Mètode d'intervenció educativa que es basa en el reconeixement de les potencialitats i individualitats de nins i nines, independentment del seu sexe. La coeducació va, per tant, més enllà de l'educació mixta i suposa educar des de la igualtat de valors de les persones.

Comunitari: Nacional d'un Estat membre de la Unió Europea i de l'Espai Econòmic Europeu (Islàndia, Liechtenstein, Noruega). Als efectes de la integració, també és un estranger.

Condicció de salut: Terme genèric que inclou malaltia (aguda o crònica), trastorn, traumatisme i lesió. Una «condició de salut» pot incloure també altres circumstàncies com embaràs, envelliment, estrès, anomalies congènites o predisposicions genètiques.

Dades desagregades per gènere: Recollida de dades i informació estadística desglossada per sexe, que fa possible una anàlisi comparativa tenint en compte l'especificitat del gènere.

Deficiència (CIF): Anormalitat o pèrdua d'una estructura corporal o d'una funció fisiològica. Les funcions fisiològiques inclouen les funcions mentals. Amb «anormalitat» es fa referència, estrictament, a una desviació significativa respecte a la norma estadística establerta i només s'ha d'emprar en aquest sentit.

Deficiència (OMS): És tota pèrdua o anormalitat d'una estructura o funció fisiològica, psicològica o anatòmica. Alguns tipus de deficiències són: intel·lectuals, de l'audició, musculoesquelètiques, desfiguradores, del llenguatge, de la visió, viscerals i generalitzades o múltiples.

Democràcia paritària: Concepte de societat integrada a parts iguals per dones i homes en la qual la representació equilibrada d'ambdós en les funcions de decisió de la política és condició prèvia al dret de ciutadania ple i en peu d'igualtat i en què unes taxes de participació similars o equivalents (entre el 40% i el 60%) de dones i homes en el conjunt del procés democràtic és un principi de democràcia.

Desigualtat de gènere: Diferència entre dones i homes (i a causa de la seva condició com a tals) en qualsevol àmbit pel que fa als seus nivells de participació, accés als recursos, drets, remuneració o beneficis.

Dificultats d'aprenentatge: Alteracions que dificulten l'adquisició i la utilització del llenguatge, la lectura, l'escriptura, el raonament o les habilitats matemàtiques degudes a una disfunció del sistema nerviós central i no a altres causes psicoafectives o socioambientals.

Discapacitat (Llei 51/2003): Les persones amb discapacitat són aquelles a qui s'ha reconegut un grau de minusvalidesa igual o superior al 33 per cent.

Discapacitat (CIF): Terme genèric que inclou dèficits, limitacions en l'activitat i restriccions en la participació. Indica els aspectes negatius de la interacció entre un individu (amb una «condició de salut») i els seus factors contextuals (factors ambientals i personals).

Discriminació directa: Situació en què es tracta una persona menys favorablement en raó del seu sexe.

Discriminació indirecta: Situació en la qual una llei, un reglament, una política o una pràctica aparentment neutrals tenen un impacte desproporcionadament advers sobre els membres d'un o altre sexe, llevat que la diferència de tracte es pugui justificar per factors objectius.

Discriminació social: Tracte d'inferioritat a una persona o col·lectivitat per motius racials, religiosos, socials, polítics, econòmics, culturals, biopsicològics, d'edat, etc.

Disseny per a tots: L'activitat per la qual es conceben o projecten, des de l'origen, i sempre que això sigui possible, entorns, processos, béns, productes, serveis, objectes, instruments, dispositius o eines, de tal forma que puguin ser utilitzats per totes les persones, en la major extensió possible.

Empoderament (o capacitació): Procés d'accés als recursos i desenvolupament de les capacitats personals (de les dones) per augmentar la seva participació activa en els processos de presa de decisions i d'accés al

poder econòmic, social i polític. També inclou un altra dimensió: la presa de consciència del poder que individualment i col·lectivament tenen les dones i que té a veure amb la recuperació de la seva pròpia dignitat com a persones.

Equitat: Pretén l'accés de les persones a la igualtat d'oportunitats i al desenvolupament de les capacitats; això significa que s'han d'eliminar les barreres que obstaculitzen les oportunitats econòmiques i polítiques, com també l'accés a l'educació i als serveis bàsics.

Estereotip: Model de conducta social basat en opinions preconcebudes, que adjudiquen valors i conductes a les persones en funció del seu grup de pertinença (sexe, raça, edat, ètnia, salut, etc.). Un estereotip de gènere és una idea que es fixa i es perpetua pel que fa a les característiques que pressuposam pròpies de l'un i l'altre gènere.

Estigmatització: Procés de marcatge social negatiu que pot esdevenir un rebuig, una discriminació i una segregació.

Estranger: Persona que, a Espanya, no té la nacionalitat espanyola.

Exclusió: Conjunt de mecanismes de ruptura, tant en el pla simbòlic (estigmes o atributs negatius) com en el pla de les relacions socials (ruptura dels vincles socials que apleguen les persones entre si). L'exclusió és a la vegada un procés (produït per una manca de cohesió social) i un estat (resultat de la manca d'inserció).

Feminisme: Corrent de pensament en permanent evolució per a la defensa de la igualtat de drets i d'oportunitats entre ambdós gèneres. Constitueix una forma diferent d'entendre el món, les relacions de poder, les estructures socials i les relacions en els gèneres. Moviment social que reivindica els drets de les dones per arribar a una nova organització social i un sistema de relacions entre persones, basades en el desenvolupament d'actituds de respecte, igualtat, corresponsabilitat i solidaritat entre els seus membres.

Funcionament: Terme genèric que inclou funcions corporals, estructures corporals, activitats i participació. Indica els aspectes positius de la interacció

entre un individu (amb una «condició de salut») i els seus factors contextuals (factors ambientals i personals).

Gènere: Concepte que fa referència a les diferències socials (per oposició a les biològiques) entre homes i dones que han estat apreses, canvien amb el temps i presenten grans variacions tant entre diverses cultures com dins una mateixa cultura.

Igualtat d'oportunitats entre dones i homes: Principi d'igualtat de drets i tracte entre dones i homes.

Igualtat d'oportunitats: S'entén per igualtat d'oportunitats l'absència de discriminació, directa o indirecta, que tingui la causa en una discapacitat, com també l'adopció de mesures d'acció positiva orientades a evitar o compensar els desavantatges d'una persona amb discapacitat per participar plenament a la vida política, econòmica, cultural i social.

Igualtat de gènere: Situació en la qual tots els éssers humans són lliures de desenvolupar les seves capacitats personals i de prendre decisions, sense les limitacions imposades pels rols tradicionals, i en la qual es tenen en compte, es valoren i es potencien per igual les diverses conductes, aspiracions i necessitats d'homes i dones.

Immigrant: Persona nascuda estrangera a l'estranger i establerta a Espanya, encara que pugui haver adquirit la nacionalitat espanyola.

Indicador: Mesura estadística que permet donar compte d'una realitat social des d'un punt de vista diacrònic per reflectir-ne l'evolució i el desenvolupament.

Indicadors de gènere: Variables d'anàlisi que descriuen la situació de dones i homes a la societat. El coneixement de la realitat social, laboral, formativa, econòmica des d'una perspectiva de gènere requereix la utilització d'aquests indicadors que faciliten la comparació entre la presència de dones i homes i identifiquen diferències que poden alimentar estereotips. La desagregació de les dades per gènere és un indicador bàsic que deixa pas a altres indicadors explicatius de la realitat.

Inserció: Procés que mena una persona a trobar o retrobar un lloc reconegut dins la societat.

Integració: Procés que mena una persona a adoptar els valors i les normes d'un sistema social. Procés i resultat a la vegada de participació efectiva a la societat. La integració és el resultat de la socialització. La integració no exclou la presència d'especificitats culturals.

Investigació qualitativa: Aquella que produeix dades descriptives i informacions construïdes pels mateixos subjectes, és a dir, la conducta observable, com també les pròpies paraules de les persones.

Investigació quantitativa: Aquella en la qual es recullen i analitzen dades quantitatives sobre determinades variables amb la finalitat d'estudiar l'associació o la relació entre les dites variables.

Invisibilització: El que no es pot veure o no es permet que sigui vist. La visió androcèntrica del món en els diferents moments socials, històrics i culturals no ha permès que les dones tinguessin presència.

Laïcitat: Sistema que exclou les esglésies de l'exercici del poder polític o administratiu, i de l'organització de l'ensenyament.

Limitacions en l'activitat: Dificultats que un individu pot tenir per realitzar activitats. Una «limitació en l'activitat» abasta des d'una desviació lleu fins a una de greu en termes de quantitat o qualitat, en la realització de l'activitat, comparant-la amb la manera, extensió o intensitat en què s'espera que la realitzaria una persona sense aquesta condició de salut.

Migració: Moviment de població d'una zona geogràfica a una altra.

Minusvalidesa: És una situació desavantajosa per a una persona, conseqüència social d'una deficiència o d'una discapacitat, que limita o impedeix l'acompliment d'un rol que és normal al seu grup (en funció de l'edat, el sexe, factors socials i culturals). Les minusvalideses poden ser: d'orientació, d'independència física, de mobilitat, ocupacionals, d'integració social, d'autosuficiència econòmica...

Multicultural: Caracteritzat per la convivència de diverses cultures.

Normalització: Principi en virtut del qual les persones amb discapacitat han de poder dur una vida normal, accedint als mateixos llocs, àmbits, béns i serveis que estan a la disposició de qualsevol altra persona.

Organismes per a la igualtat: Són entitats que promouen polítiques d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes. La seva finalitat és impulsar i garantir condicions que possibilitin la igualtat real de les dones en tots els àmbits de la societat.

Participació: Implicació de la persona en una situació vital. Representa la perspectiva de la societat respecte al funcionament.

Patriarcat: Aquest concepte inclou dos components bàsics: una estructura social, que és el sistema d'organització social que crea i manté una situació en què els homes tenen més poder i privilegis que les dones, i una ideologia o conjunt de creences acompanyants que legitimen i mantenen el poder i l'autoritat dels homes sobre les dones en el matrimoni o en la parella i justifiquen la violència contra les dones que violen o que es percep que violen els ideals de la família patriarcal.

Perspectiva de gènere: Prendre en consideració i parar esment a les diferències entre dones i homes en qualsevol activitat o àmbit donats en una activitat o política. Contribueix a visualitzar les relacions de poder i subordinació de les dones, conèixer les causes que la produeixen i trobar mecanismes per superar bretxes existents, com també reconèixer que existeixen relacions de desigualtat i que existeix opressió i injustícia en l'organització genèrica de les societats.

Plans d'igualtat: Són estratègies encaminades a aconseguir la participació activa de les dones en tots els àmbits de la societat mitjançant la definició d'uns objectius que es concreten en actuacions a curt i mitjan termini. Aquestes actuacions impliquen les diferents entitats de l'administració pública i els diferents agents socials. Poden existir plans d'igualtat als diferents àmbits territorials (locals, regionals, estatals...).

Prevenció: Acció consistent a proporcionar la informació i les propostes que permetin que no es creï ni es desenvolupi un problema.

Prevenció: Adopció de mesures encaminades a impedir que es produeixin deficiències físiques, mentals i sensorials (prevenció primària) o a impedir que les deficiències, quan s'han produït, tinguin conseqüències físiques, psicològiques i socials negatives.

Racisme: Conjunt d'actituds i comportaments, individuals o col·lectius, que redueixen l'altre a un caràcter identitari considerat com a inferior i que legitimen la marginalització, l'exclusió i la destrucció de la persona i de la seva comunitat de pertinença.

Rehabilitació: Procés de duració limitada i amb un objectiu definit, encaminat a permetre que una persona amb deficiència arribi a un nivell físic, mental i/o social funcional òptim, proporcionant-li així els mitjans de modificar la seva pròpia vida. Pot comprendre mesures encaminades a compensar la pèrdua d'una funció o una limitació funcional (per exemple, ajudes tècniques) i altres mesures encaminades a facilitar ajustos o reajusts socials.

Relacions de gènere: Manera en la qual la cultura defineix els drets, les responsabilitats i les identitats de les dones en relació amb els homes.

Restriccions en la participació: Problemes que pot experimentar un individu per implicar-se en situacions vitals. La presència d'una restricció en la participació és determinada per la comparació de la participació d'aquesta persona amb la participació esperable d'una persona sense discapacitat en aquesta cultura o societat.

Rols de gènere: Comportaments, actituds i valors socials establerts socialment com a propis per a cadascun dels gèneres.

Sexe: Característiques biològiques que distingeixen el mascle de la femella.

Sexisme: Actitud negativa vers una persona o persones en virtut del seu sexe biològic. Recentment s'ha suggerit que, a més d'aquest sexisme hostil o tradicional, hi hauria un sexisme subtil o modern que es materialitzaria en la

negació de la discriminació que pateixen les dones, en l'antagonisme vers les demandes de les dones o en la manca de suport a les polítiques dissenyades per ajudar-les.

Sistema de gènere: Conjunt d'estructures socioeconòmiques i polítiques que mantenen i perpetuen els rols tradicionals masculí i femení, com també el clàssicament atribuït a dones i homes.

Socialització: Procés pel qual la persona aprèn i interioritza els elements socioculturals del seu medi, els integra a la seva personalitat i s'adapta a l'entorn on ha de viure. Acció que dura tota la vida. Consisteix a fer seves les normes i els valors dominants de la societat sota la influència d'instàncies de socialització: la família, els grups d'iguals, l'escola, el mercat de treball, els mitjans de comunicació.

Transferència de recursos: Diferència quant al repartiment de tasques de manera que mentre un gènere (les dones) es fa càrrec majoritàriament d'una major quantitat de tasques domèstiques o de cura d'altres, deixa lliure o «transfereix» una sèrie de recursos en forma de temps a l'altre gènere (els homes). Aquests recursos cedits o transferits poden ser aprofitats per a distintes finalitats (temps d'oci, temps per a la formació, per a la gestió, per a la representació, per a l'activitat política o sindical...).

Transversalitat (també anomenada «integració de la perspectiva de gènere al conjunt de les polítiques» o «*mainstreaming*»): Integrar sistemàticament les situacions, prioritats i necessitats de dones i homes en totes les polítiques amb la finalitat de promoure la igualtat entre dones i homes i recórrer a totes les polítiques i mesures generals amb la finalitat d'aconseguir la igualtat tenint en compte activament els seus efectes en les situacions d'uns i d'altres quan s'apliquin, supervisin i avaluïn.

Transversalitat de les polítiques en matèria de discapacitat: Principi en virtut del qual les actuacions que desenvolupen les administracions públiques no es limiten únicament a plans, programes i accions específics, pensats exclusivament per a aquestes persones, sinó que comprenen les polítiques i línies d'acció de caràcter general en qualsevol dels àmbits d'actuació pública,

en què es tindran en compte les necessitats i demandes de les persones amb discapacitat.

Vida independent: Situació en la qual la persona amb discapacitat exerceix el poder de decisió sobre la seva pròpia existència i participa activament en la vida de la seva comunitat, conforme al dret al lliure desenvolupament de la personalitat.

Violència de gènere (o violència contra les dones, violència sexual o violència sexista): Qualsevol acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per a les dones, incloent-hi les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, tant si es produeix a la vida pública o privada. Les seves manifestacions són molt variades, i inclouen els maltractaments, l'assetjament sexual, les agressions sexuals, la violació...

Xenofòbia: Temor a l'estranger i a allò que ve de l'estranger.

5.1. Fonts consultades

Agenda Real Patronato:

<http://www.polibea.com/>

Clasificación Internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud:

<http://usuarios.discapnet.es/disweb2000/cif/>

COMISSIÓ EUROPEA PER A LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS (1998). *100 palabras para la igualdad. Glosario de términos relativos a la igualdad entre hombres y mujeres*. Luxemburg: Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees.

Discapnet:

<http://www.discapnet.es/Discapnet/Castellano/Glosario/D/DIFICULTADES+DE+APRENDIZAJE.htm?pagina=3> (consultada el 19 d'octubre de 2004).

DURKHEIM, E. (1980). *Education et sociologie*. París: PUF.

IZQUIERDO, M. J. (dir.) (2004). *El sexisme a la Universitat Autònoma de Barcelona. Propostes d'actuació i dades per a un diagnòstic*. Bellaterra: UAB.

FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, R. (2001). *Evaluación de programas. Una guía práctica en ámbitos sociales, educativos y de salud*. Madrid: Síntesis.

Ministeri d'Educació i Ciència:

<http://wwwn.mec.es/educa/jsp/plantilla.jsp?id=1655&area=sistema-educativo>

<http://www.cnice.mecd.es/recursos2/orientacion/01apoyo/op06.htm>

Mujer en red:

<http://www.nodo50.org/mujeresred/vocabulario.html>

ROCHER, G. (1992). *Introduction à la sociologie générale*. Montreal: Hurtubise.

TAMAYO, G.; DELSO, A.; LÓPEZ, I.; NAVARRO, N.; FERNÁNDEZ-FAYOS, A. L. (2003). *Género en la cooperación al desarrollo: una mirada a la desigualdad*. Madrid: ACSUR-Las Segovias.

TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. (1996). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós.

United Nations Development Programme:

<http://www.undp.org/teams/french/social.htm>

University College Worcester

<http://everest.worc.ac.uk/sole/>

6. Recursos

6.1. Enllaços

Asesoramiento sobre Discapacidad y Universidad (ADU):

<http://www.usal.es/adu>

Asociación de Mujeres Investigadores y Tecnólogas:

<http://www.amit-es.org/>

Asociación Universitaria de Estudios de las Mujeres. La situación de los Estudios de las Mujeres en las Universidades Españolas:

<http://www.audem.com/>

Comité Español de Representantes de Minusválidos:

<http://www.cemir.es/Texto/documentos.asp>

Comisión Europea. Igualdad de oportunidades:

http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/index_en.htm

Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas (CRUE):

<http://www.crue.org/inicio.htm>

Institut Balear d'Estadística:

<http://www.caib.es/ibae/ibae/>

Institut Balear de la Dona:

http://web2.caib.es/owa/g0.frame_page2?codi=232

Instituto de la Mujer. Ministerio de Asuntos Sociales. Estadísticas españolas sobre la situación de las mujeres:

<http://www.mtas.es/mujer/mcifras/principa.htm>

Ministerio de Educación, Ciencia y Deportes. Universidades:

<http://wwwn.mec.es/univ/index.html>

Mujeres en Red. Recursos feministas en la red:

<http://www.nodo50.org/mujeresred/>

Observatorio europeo en la lucha contra la exclusión social:

<http://www.eurosur.org/epitelio/obs-es.htm.es>

Oficina para la Igualdad de la Universidad de Extremadura:

<http://www.unex.es/igualdad/>

Programa Dona. Universitat Politècnica de Catalunya:

<http://www.upc.edu/donaupc/cat/index.htm>

Revista Especializada en Formación y Empleo de los Colectivos en Riesgo de Exclusión:

<http://redsirevista.cebs-es.org/>

Skill: National Bureau for Students with Disabilities:

<http://www.skill.org.uk/>

The Association on Higher Education and Disability (AHEAD):

<http://www.ahead.org/>

Unidad de Acción Social de la Universidad Pública de Navarra:

<http://www.unavarra.es/servicio/accionsocial.htm>

UNI-DIS (Universidad y Discapacidad):

<http://www.unidis.org>

Universia. Mujeres. Mujer y Universidad:

<http://mujeres.universia.es/mujeryuniversidad/mujeryuniversidad.htm>

Women International Studies Europe (WISE). Asociación Europea de Estudios de las Mujeres:

<http://www.uia.ac.be/women/wise/>